

הישיבה הארבע-מאות-ועשרים ותשע של הכנסת השביעית

יום שני, כ"ו אייר תשל"ג (28 מאי 1973)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לכתית, תשל"ג-1973 - הצעת חבר-הכנסת זלמן שור-בל; 3. חוק למניעת שיבושים בשירותים החיוניים, תשל"ג-1973 - הצעת חבר-הכנסת זלמן שובל; 4. חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 6), תשל"ג-1973 - הצעת חבר-הכנסת אורי אבנרי; 5. חוק לתיקון דיני הרשויות המקומיות (מס' 4), תשל"ג-1973 - הצעת חבר-הכנסת משה שחל.

כן הונחו: מסקנות ועדת העבודה בנושא התייקרות של דירות לזוגות צעירים לאחר חתימת החוזה; ומטעם ועדת הכנסת - החלטות ועדת הכנסת בענייני גוהל.

הז"ר י. יענייהו:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורך:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: חוק לעידוד השקעות (חברות עתירות הון), תשל"ג-1973.

לדיון מוקדם: 1. חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכחותם), תשל"ג-1973 - הצעת חבר-הכנסת אליעזר שושטק; 2. חוק הפנסיה הממ-

ב. סקירת שר החוץ על פעולות משרדו

יום לישראל נכסים רבים של כבוד, ציפייה וסקרנות אוהדת, שלא בנקל מדקרים מעל לשטח, אך אין לפקפק בעצם קיומם. הפזמון הקלוקל המכריז בניגון של חדרה כי "העולם כולו נגדנו" אינו מוצדק מבחינת האמת, גוסף על היותו עלול להוציא את שומעיו לתריבות רעה של יאוש וקיצוניות.

מן הראוי שנסתגל. לדעיון שביקורת ואיבה הן שתי תופעות נפרדות, וחוש מדיני מפותח חייב להבין חין ביניהן ולהתמודד אתן, עם כל אחת לפי דרגת חומרתה.

גם בעתונות הערבית נכתב הרבה על האהדה שהובעה לישראל לרגל שנת הכ"ה. יש לקוות כי לא יפריזו שכנינו בחסתמכותם על אשליית "בדידות ישראל", המרחיקה אותם מהכרה בכוחה השלום.

והרי הכרת ממשלות ערב בהכרחיות ותועלתן של השלום היא היעד המרכזי של מדיניותנו. אין לקרב יעד זה על-ידי התייאשות ממנו או על-ידי העמדת פנים כאילו ניתן להשיגו בקרוב, בנקל ובבט-אחת. לא מיתו של דבר המבחן לכנות הרצון בשלום הוא אחד ויחיד: נכונות לנהל משא-ומתן לקידומו. מדיניותה של מצרים איננה עומדת עדיין במבחן חיוני זה. המטה אחז לנאומיו ומהלכיו האחרונים של הנשיא אנואר סאדאת אינו רשאי להתנחם. כלום לא מותר להטיל ספק בכוונת השלום של מנהיג המשמיע. הצהרות שלום באוזני זרים תוך כדי קריאות למלחמה באוזני עמו?

מסע איומי המלחמה השלישי או הרביעי של אני ואר סאדאת, נגב עליו כמו על המסעים הקודמים.

הז"ר י. יענייהו:

חברי הכנסת, בסדר-היום שלנו סקירת שר החוץ על פעולות משרדו ודיון. רשות הדיבור לשר החוץ.

שר-החוץ א. אבן:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני שניפדר ממחצית היובל הראשונה לקיום מדינת ישראל מן הרי-אוי שאציון כמה תופעות שנתלו לציון מאורע זה בחוץ-לארץ.

במרבית הארצות שקיים בהן חופש ביטוי, אין כמעט עתון רציני או רשת טלוויזיה או שירות רדיו שלא העמידו את דעת-הקהל על משמעותו של חי-דוש עצמאות ישראל, ספק אם באיוז תקופה אחרת היה ריבוי כזה של דברי פרשנות חמים ואוהדים על מדינתנו. כי לגנר עיני העולם עמדה ישראל לא כמוקד של מאבק מייגע וממושך, כי אם כחזיון של חיוניות לאומית, תנופה חברתית וכושד צמיחה מיוחד במינו. גם לא נעלמו מעיניהם של סופרים ופרשנים שתי תופעות המייחדות את עם ישראל: שרשיו העמוקים בהיסטוריה הרוחנית של האנושות, והתאוששותו המרשימה מן הנוראה שבכל הפורענויות.

ברור כי בואם של 1,500 עתונאים, לרבות צווי-תי טלוויזיה, תוך שנה אחת; ביקוריהם של 500 אורחים רשמיים מ-60 מדינות, ופירסום אלפי מאמרים ומוספים, לא היו מתאפשרים בלי פעולה אידוגית מדוקדקת, שמבצעה במערכת ההסברה ובציגויות ראויים למלאו תהערכה עליה.

אך לתופעה זו יש משמעות עמוקה יותר. הפוגן שמתחת לרובכים רבים מאוד של ביקורת וויכוח שמו-

זאת ועוד: מעולם לא נקבע כי הדרך לשלום היא על-ידי חידוש מדויק של המצבים אשר הובילו למלחמה. היפוכו של דבר, בכל מקרה הדאגה היתה נתונה לא לחידושם כי אם לתיקונם המהותי של מצבים בטחוניים וטריטוריאליים אשר שימשו פיתוי והזמנה לתוקפנות.

המורח התיכון אינו שוכן לבדו. הוא עומד במרכז של החוויה האנושית. דרושה בו הפעלתם של אותם עקרונות, נהלים וכיווני מחשבה שנתגלו כיעילים בה פגתם של מצבי מחלוקת אחרים. ממשלות ערב הן בודדות בסירובן לבוא במגע ישר ומשמעותי עם מדינה שכנה כדי לחפש דרך חדשה לעיצוב היחסים אתה. מזכיר המדינה של ארצות-הברית, שמדינתו עמדה במרכז מאמצי ההידברות בשנותיה האחרונות, התייחס לנושא זה בסקירתו המדינית ובה אמר: "נסיגנו מה" שנים האחרונות מצביע על המסקנה שהתקדמות לעבר שלום תבוא רק כאשר הצדדים בסיכסוך ישתלבו במה-לך אמיתי של משא-ומתן". ובהתייחסו לפגישה הצ"פה בין ארצות-הברית לבחירת-המועצות הוזהר ד"ר קיסניגר כי הסיכוי להתקדמות במורה התיכון תלוי לא במעמד הרם ההוא, כי אם ביחסם ורצונם של הצדדים לסיכסוך עצמם.

אין שחר לטענה כי ישראל היתה קמצנית, כביכול, ביוזמות שלום ועמדותיה מונעות משא-ומתן פורה. למחרת מלחמת ששת-הימים, שהיתה כיועדת להביא לידי "חיסולה" - אני מצטט את נאומי של נאצר ב-28 במאי 1969, לאמור ביום השנה השני להשמעתו, הציעה ישראל משא-ומתן על כל הנושאים השנויים במחלוקת, לרבות כינון גבולות השלום. בראשית מארס 1968 נענתה ישראל להצעת השגריר יארינג להיוועד בחסותו עם מצרים ויידן כדי לחפש מוצא מוסכם בהתאם לכתב שליחותו כפי שנקבע על-ידי מועצת הבטחון. בראשית מאי 1968 הבהיר שגרירנו באו"ם את עמדת ישראל בדבר קבלת החלטת מועצת הבטחון 242 הקוראת לשלום בבק, שיושג על-ידי הסכם שיכ"ל כיוון גבולות מוכרים ובטוחים. בספטמבר 1968 מוגשות לשר החוץ של מצרים באמצעות ד"ר יארינג הצעות ישראליות למשא-ומתן על שלום ברי-קיימא. באוקטובר 1968 מוגשת לעצרת האו"ם בשם הממשלה תכנית שלום מפורטת המורכבת מתשע נקודות, ובכללן קביעת גבולות בטוחים ומוכרים תוך הסכם הדדי והסכמי בטחון אחרים. לימים מוגשים לממשלות מצרים ויידן תזכירים ישראלים, המבוססים על תכנית תשע הנקודות. באוגוסט 1970 סוכמת הכנסת את ידה על העונות הממשלה ליוזמת שלום אמריקנית. הכנסת מחליטה על תמיכה וכינון שלום קבע עם מצרים ויידן תוך "נסיגת כוחות מזוינים של ישראל משטחים מוחזקים מאז הקונפליקט ב-1967 וכתוצאה ממנו אל גבולות בטוחים ומוסכמים שייקבעו בהסכמי שלום".

אעיר: לא נכון, כפי שכתוב במקומות רבים בחוץ-לארץ ובארץ, שישראל לא קבעה עמדה בעניין השלום. היא לא קבעה את גבולות השלום באשר הללו מותנים במשא-ומתן, אך היא קיבלה במפורש את עקרון הפ"שרה הטריטוריאלית, להבדיל מהסיסמה "אף שעל".

בינואר 1971 מעבירה ישראל לד"ר יארינג, בעת ביקורו בירושלים, עקרונות להסכמי שלום עם מצרים ועם יידן ובכללם קביעת גבולות מוסכמים ובהחלט נסיגת כוחות מזוינים מנקודות שמעבר לעמדות הנקבעות בהסכמים.

לאמור: בתחום הבטחוני ניערך בערנות וברצינות לקראת כל אפשרות חמורה, אך לא נתעלם מאפשרות שיש כאן מסע הפחדה בין-לאומי, מסע שאין לנו כל חובה לשחק פעולה עמו.

אמנם בצדו של דיבור מרובה על מלחמה משמיע נשיא מצרים לעתים גם את השאיפה לפתרון מדיני, אך שאיפה זו מובעת תמיד בצורת תחנונים לגורמי חוץ שיביאו למצרים את "הפתרון הסופי" הרצוי לה, ללא משא-ומתן והסכם עם ישראל. "הקהילה הבין-לאומית" מתבקשת על-ידי סאדאת "לגלות את אח-ריותה". על חברי מועצת הבטחון - כך מכריז נשיא מצרים - ואני מצטט: "לקבוע את עמדתן". מוטחת ביקורת בקהיר על ארצות-הברית - ולאחרונה על ברית-המועצות - בגלל אי-רצונן או אי-יכולתן להגיש פתרון כפוי. יש כאן התעלמות מהעובדה שקידום השלום מותנה בכוננות הדדית של מדינות האזור "לגלות את אחריותן" ו"לקבוע עמדותיהן" במשא-ומתן דיבוגי וסופי, כי משא-ומתן איננו "כניעה" או "השפלה", כי אם גילוי של ריבונות ושל אחריות בין-לאומית.

חתירת ישראל למשא-ומתן מקבלת משמעות מיוחדת באווירה הבין-לאומית השוררת עכשיו בעולם. יש-דאל מחייבת בכל לב את המאמצים לפרק את מורשת המלחמות, התמות והקרורות, ולפתוח תקופה של דו-קיום ושיתוף בין אלה שהיו אויבים או יריבים אתמול ושלשום.

תמיכתנו בהפגת המתרחקות בין מעצמות וגושים נובעת גם משיקולים עקרוניים ומצפוניים וגם מנסיגות מיוחדת שלימד אותנו העבר, כי המלחמה הקרה פוגעת דווקא בגורמיה באשר היא מובילה להתחרות על חס-דיהם של גושים אלה באזורנו הרוצים ומסוגלים לתמוך בין מעצמות ידידות. כזכור, הסכם בין ארצות-הברית לבחירת-המועצות זימן לעם היהודי שעת רצון לפני 25 שנה: ובהתגברות המתרחקות ביניהן - החמיד מצבנו. מכאן רצוננו לראות בחיסול המכשולים העומדים על דרך ההבנה ההדדית בין המעצמות. אמנם בעקבות האירועים המהפכניים באסיה ואירופה ב-1972/73 נמשכים והולכים המאמצי ההתפייסות בעולם. ביקורו של המנהיג הסובייטי מר ברז'נייב בבית-הרפובליקה הפדרלית הגרמנית הסתיים בהודעות והסכמים שהיו נחשבים לפני שנים מועטות כרחוקים מכל אפשרות סבירה. אחרי הפגישה בין נשיא ארצות-הברית והמנהיג הסובייטיים במאי 1972 חלו התפתחויות חיוביות גם באזור הזה. הורחק הסיכוי של הסלמה בין-גושית ונתחזקה הפסקת-האש.

חברי הכנסת, בכל ההסכמים שהושגו בעולם בשנות המיפנה אשר חיינו לאחרונה יש לקחים והשלכות לאזורנו. שימו לב: כל ההסכמים האלה הושגו על-ידי היבדורות ישירה. כולם התגבשו אחרי משא-ומתן כמסד ושקט. כולם התבססו על הסכמה חפשית ללא כפייה.

בשום מעמד אחר לא עמדו שיקולים משפטיים בנוגע להכרה במכשול על דרך ההידברות. בשום מעמד אחר לא ביקש אחד הצדדים שהצד האחר יקבל את עמדותיו ופירושו מראש, ולא הושג אף הסכם אחד על-ידי יכוח ורועש והצבעה במוסדות האו"ם, שהרי מדינות ערב - ולא הן בלבד - מנצלות את האו"ם לא כמכשיר לפתרון סיכסוכים, כי אם כזירה לניהולם.

אך לא יאוש. בשנים האחרונות היינו עדים להרבה מעמדי הידברות והסכם בעולם שכמה חודשים לפני השגתם נראו כהזיות אוטופיות. ערוונתו לכל סיכוי סביר לקידום השלום לא תפוג.

בינתיים הוכחה יעילותה של עמדת הממשלה וה"כנסת הגורסת איתנות עמידה ליד קווי הפסקת-האש עד לכינון השלום, יחד עם השארת הדלת פתוחה לפ"שרות טריטוריאליזם במסגרת של שלום. יש להימנע גם מהלכי-רוח תבוסניים השוללים את זכותנו וסיכוינו למשא-ומתן חפשי לכינון גבול השלום החדש, וגם ממתן רושם מוטעה כאילו אנו רואים את המצב של הפסקת-האש כמצב קבע תוך חסימת אופק שלום, שאפילו אינם מראים לעין היום, הרי אסור לראותם כאבדים נצח.

אנו רוצים לא בהקפאת המצב הזה והנצחתו, כי אם בהפשרתו בכיוון של שלום מוסכם. שום להטוטי דיפלומטיה לא יצליחו, אם ירחף סימן שאלה על נכר-נותנו לקבל פשרה טריטוריאליזם במסגרת של שלום עם מצרים ועם ירדן.

מדיניות החוץ והבטחון של ישראל קובעת כאמור את השלום כיעדה הראשי. אך אין היא זכאית להתעלם מיעד אחר: ליצור תנאי יציבות ופיתוח עד לכינון השלום. במשימה זו היו כמה הישגים בשנים האחרונות, לעומת מצבים בעבר ולעומת מצבים שכמה חברי כנסת התנבאו להם כאפשריים וסבירים. נמשכת הפסקת-האש. התעצם כוחה של ישראל עד כדי כך שכל מאמץ לממש איומי קרב נגדה ימיט כשלון ותבוסה על יומיו.

אין לחץ בין-לאומי לפתרון כפוי. אירגוני הטרור נחלו כשלונות מרובים. בירדן, ולאחר מכן בסודאן ובל-בנון, התברר כי פעולתם אינה מתיישבת עם הריבונות ועצמאות הקיום וההכרעה של המדינות הערביות הנותנות להם חסות. בתחום הבין-לאומי מתברר כי לכל מעצמה גדולה יש עקרונות חשבון המביא אותה לדין הסתייגות מחידוש הקרבות. מעבר לגשרים ולגבולות הפתוחים מתגברים הליכי מגע ותנועה הדדית בין ישראלים וערבים. למרות המתיחות שמסביב מקיימת ישראל את מרבית יעדיה בפיתוח, בצמיחה החברתית ובקליטת עלייה. הכנס היהודי המרשימים המתקיים בירושלים בשעה זו מעיד על כשרו ורצונו של העם היהודי לבצר את מדינת ישראל ולחזקה גם לפני בוא השלום. בתנאים אלה קשה להגדיר מהו הסיכוי שמדינאים ערבים מתניינים לו ובגללו הם נרתעים מלהכיר בעובדה כי משא-ומתן עם ישראל הוא הדרך היחידה לשינוי המציאות הנוכחית.

חברי הכנסת, אף אחד מההסכמים שהושגו לאחר דו"ח באסיה ובאירופה לא היו מושגים אילו במקום משא-ומתן ענייני התקיימו דיונים בלתי-פוסקים במתח פולמוסי גבוה מדינות בין-לאומיים. בדין-וחשבון שפורסם לאחרונה מדגיש המזכיר הכללי ד"ר ולדהיים, כי מאמציהם של גורמי אום "אנים יכולים להועיל אלא אם כן הצדדים הנוגעים בדבר רוצים להשתמש בהם."

האמת היא כי מוצו כל האפשרויות של ויכוח פומבי במוסדות בעלי הרכב בלתי-מאוזן, וכל המוסיף גורע. אין להתעלם מאפשרות, שהדיון המתוכנן במועצת הבטחון, ביזמתה של מצרים, יגביר עוד יותר את המכשולים העומדים על דרך השלום.

ההתחייבויות שישראל קיבלה על עצמה בנוגע

בנובמבר 1971 מנסחת הממשלה במליאתה תוכנית לארבעה גישאים אפריקניים, המתואר על-ידי אותם גישאים כעדות לרצונה של ישראל בשלום ובבסיס מס-פיק לניהול משא-ומתן עם מצרים. תוכנית ישראלית זה קובע גם הוא נסיגה לגבול מוסכם שייקבע במשא-ומתן והסכם עם מצרים על כינון שלום קבע. באפריל 1971, לאחר שהתברר כי קשה לזנק ממבוי סתום לשלום מוחלט בצעד אחד, מביעה ישראל את היענותה ליוזמת ארצות-הברית בדבר הסדר פתיחת תעלת-סואץ לשיט הבין-לאומי תוך הזזה מוגבלת ומוסכמת של צה"ל מקו הפסקת-האש. ביולי 1972, לאחר יציאתם של כוחות ברית-המועצות מאזור התעלה, פונה ראש הממשלה לנשיא מצרים בקריאה לפתוח פרק חדש בתולדות המזרח התיכון על-ידי ישיבה ליד שולחן המשא-ומתן.

באותו מעמד מבהירה ראש הממשלה כי ההסדר החלקי אינו בעינינו סוף-פסק, כי אם צעד שמיד לאחריו יבואו צעדים נוספים עד לכינון קו הגבול הקבוע והמוסכם. בספטמבר 1972 מבהירה ישראל בעצרת האו"ם שאם כי כינון השלום יחייב שינויים חשובים בקווי שביית-הנשק עם ירדן כדי לחזק את הבטחון, הרי מעולם לא גרסה ישראל הוספת מיליון ערבים נוספים על שטחיהם, כך שלערבים הפלשתינאים משני עברי הירדן, פרט לאלה שהיגו או שהיו אזרחי ישראל, תהיה אפשרות במסגרת של שלום לחיות במדינה ערבית שמבנה וצורת הממשל שלה ייקבעו על-ידי ירדן והערבים הפלשתינאים לפי הכרעתם. עמדה זו קיבלה הגדרה מפורטת בהודעת ראש הממשלה בסיכום הדיון במזכירות מפלגת העבודה באפריל 1973.

חברי הכנסת, במשך כל החודשים והשנים האלה מנסה ישראל לנצל כל סיכוי להזדמן למגע בין נציגיה לבין נציגים מוסכמים של ממשלות ערב; ואם אין סיכויים אלה מתגשמים הרי אף פעם לא באחריות ישראל, נכונותה של ישראל להועיד את נציגיה לפגישה עם כל מנהיג או נציג של מדינה ערבית — בעינה עומדת.

חברי הכנסת, בכל מעמד של דיון בין-לאומי על נושא זה נגולל ביתר פירוט את תולדות חתימתנו לשלום ואת העקרונות המנחים אותנו בגישתנו לבעיית השלום היום ומחר. היש שמץ של הצדקה רצינית בטענה המושמעת בבירות ערב, ולא רק בהן, כאילו בכל היוזמות וההיענות, שאת מקצתן הזכרתי היום, לא היה ואין שום פתח לממשלה ערבית המעוניינת לברר את סיכויי השלום? והרי התשובה הערבית על כל אחת ואחת מן היוזמות האלה היתה עד כה שלילה גמורה ובלתי-מסוייגת. ושימו לב: בכל הודעותינו והגדרותינו לא היתה ואין אף הודעה אולימפיטבית אחת. אין שום תביעה למדינות השכנות לקבל את עמדותינו מראש או לוותר על עמדותיהן. הצעתנו היא שכל צד יביא לשולחן הדיונים את עמדותיו כפי שהן, תוך אמון שהאווירה והנסיגות של ההידברות עצמם יסייעו לקירוב רובן ולהשגת פשרה מכובדת ביניהן. לעומת כל ההיענות והיוזמות הללו העמדנו רק סירוב אחד: סירוב טבעי לוותר על הזכות לקבוע את גבול הבטחון — קרי: את התנאי היסודי לקיומנו — על-ידי משא-ומתן והסכם שלא יהיה תכתיב לא מצדנו ולא מכל צד שהוא.

חברי הכנסת, סירוב של שכינון לקבל שום הסדר וולת פתרון המקובל עליהם במלואו גורם לנו אכזבה,

רות פומביות שנקטו נשיא ארצות-הברית ומזכיר המ"דנה בחודשים האחרונים. ראוי לציון מיוחד הודעתו של סגן שר החוץ האמריקני, מר ראש, לאחר כנס נציגים אמריקניים במזרח התיכון, בטהרן ב-25 באפריל 1973, שבה הבהיר כי ארצות-הברית לא תיכנס לסחטנות ולא תשנה את מדיניותה במזרח התיכון, לרבות תמיכתה בישראל, בעקבות אימונים ערביים להפסיק את אספקת הנפט. מר ראש הוסיף ואמר: "ברור כי אנו נפעל לפי המדיניות שאותה נחשוב כטובה ביותר. ננהג לפי מדיניות זו, יהיו האימונים אשר יהיו ויהיה מקורם אשר יהיה. אין אנו מדינה הנכנעת לאימונים".

קשרי האמון ההדדי שנוצרו בין ממשלת ארצות-הברית לבין ישראל מאפשרים לנו לברר בגילוי-לב כמה בעיות מדוככות שהן פועל-יוצא של הסבך האזורי שאנו נתונים בו. מצד אחד — מובן לנו הצורך להבטיח מאזן בטחוני סביר במפרץ הפרסי. עם זאת חשוב להבין כי אפילו מדינות ערביות חלוקות באינטרסים ובקווי-מדיניות שלהן, הרי כולן מאוחדות באיבתן לישראל. יתר על כן, מקרה המטוסים הצרפתיים, שניעדו ללוב והגיעו למצרים יחד עם מטוסים מתוצרת בריטית שהגיעו למצרים מעיראק וסעודיה, מוכיח כי בכל הנוגע לנשק יש מעין "שוק משותף" בעולם הערבי. בטחון ישראל מותנה כמו כן בקיום מוצא הבטוח לים-סוף. לכמות הכלכלית ולאכיבות: של הנשק שבדי מדינות ערב יש השפעה ברורה על מאזן בטחוני. דאגות אלה הן נושא טבעי למגעים המתקיימים עכשיו בינינו לבין ממשלת ארצות-הברית.

בשנה החולפת היתה אירופה מוקד לפעילות ישראליה צפופה ביותר. מעטות הן המדינות באירופה שלא קיימו אתן דו-שיח בדרגים גבוהים של אחריות — בירושלים או בבריתניהן. פעלו לפיתוח נוסף של היחסים הבילאטרליים עם תשע מדינות הקהילייה האירופית ועם רומניה, שבדיה, נורבגיה, פינלנד, איסלנד, אוסטריה, הולנד, תורכיה, יוון, מלטה וקפריסין שאינן כלולות במסגרת הקהילית. כן הידקו את קשריהן עם המסדות המולטילאטרליים העיקריים, כגון הקהילייה הכלכלית האירופית ומועצת אירופה. השתתפות ראש הממשלה במושב האינטרנציונל הסוציאליסטי זימנה מעמד נוסף של מגע עם מנהיגים אירופיים רבים.

באופן כללי אפשר לציין כי מדינות הקהילייה נטו השנה לנטוש את פעלתנותן היומיה במישור הסיכסוך מתוך הבנה כי מוטב להשאיר למדינות האזור ולמעצמות הגדולות את היומה לקידום הידידות. ואילו נקודת הכובד עברה לאמאץ להגדיר את היחסים בין הקהילייה האירופית לבין מדינות הים התיכון הקשורות לה קשר טבעי, לפי הגיאוגרפיה ותנאי הכלכלה, המסחר והמדע.

מהשוק האירופי המשותף מקבלת ישראל 52% של כלל היבוא שלה — 1,057 מיליון דולר; ואותן תשע ארצות קולטות 37% מכלל היצוא הישראלי — 420 מיליון דולר.

יחסי גומלין אלה על כורחם יתגברו בשנים הבאות. אירופה היא גם הורה הטבעית לשתוף פעולה עם ישראל בתחומי התעשייה והמדע. מטעמים אלה וכן מתוך התחשבות במשקל המדיני הגובר של אירופה אנו

להחלטת מועצת הבטחון 242 מותנות בטוחה המקורי, שממנו היה ברור כי "הגבולות המוכרים והבטוחים" אינם מוגדרים בה, בהיותם תלויים במשא-ומתן והסכם. אין שום כלל או עקרון במשפט הבין-לאומי המונע שינוי גבולות מוסכמים בחווי שלום. והחלטת מועצת הבטחון 242 אינה תובעת את פיגועים של כל השטחים המוחזקים מאז 1967. דבר זה הודגש לאחרונה על-ידי מר ג'ורף סיקסו בנאומו ב-7 במאי בווינגטון; והרי הוא היה — כפי שהוא מעיד על עצמו — אחד ממעצביה של אותה החלטה. מר הרולד וילסון, שהיה ראש הממשלה שהגישה את החלטת מועצת הבטחון 242 להצבעה ב-22 בנובמבר 1967, אמר ב-27 בדצמבר אשתקד: "אילו רצתה ממשלתנו לאמור כל השטחים, היא היתה אומרת 'כל השטחים'. לא רצינו לומר זאת, ואילו אמרנו זאת — לא היתה ההחלטה מתקבלת." דברים דומים ביתר פירוט שמעתי מפיו בשבוע שעבר.

מכל מקום, זוהי ההנחה שעל-פיה קיבלה ישראל את ההחלטה הנדונה ושיתפה פעולה עם השגריר יארינג. ברור איפוא כי כל תוספת או פירוש או ניסוח שישלול מאתנו את הזכות לקבוע את גבול השלום במשא-ומתן והסכם חפשי לא יחייב אותנו, והחלטת מועצת הבטחון עלולה לאבד את סגולתה כמסמך מוסכם. יש לי רושם כי כמה מחברי מועצת הבטחון ערים לסכנה זו ופעלו למניעתה.

החלטת 22 בנובמבר 1967 היא מפורשת וברורה גם לגבי המנגנון החייב לעמוד לרשות הצדדים לקידום הסכם ביניהם. האם יכול להיות צעד נכון פחות מאשר להוסיף סיבוכים על מצב מסובך על-ידי הכנסת בעיה למעגל של אינטרסים וחשבוניות של מדינות מחוץ לאזור במקום לעודד את מדינות האזור עצמן להגיע לידי הידידות ומגע?

ראוי שיושם לב להודעתו של ראש הממשלה ושר החוץ של אוסטרליה מר ויטלאם ב-6 במאי: "הסיכוי הטוב ביותר לשלום בסובך במזרח התיכון יבנו מהסכם שיושג בהסכם חפשי בין הצדדים הנוגעים בדבר. ממשלתי" — מוסיף ראש ממשלת אוסטרליה — "תפעל להשגת תמיכה למשא-ומתן המיועד להשיג הסכם כזה, בין במסגרת האו"ם ובין במאמציו הדיפלומטיים".

זוהי לשון התבונה המדינית. ברור שאם יש נכונות הדדית להגיע לידי משא-ומתן, הרי אין כל מחסור בצינורות ומוקדי תקשורת; וראש הממשלה הבהירה לאחרונה שאילו היה המוכרי הכללי של האו"ם מוכן ומסוגל לזמן את נציגי ישראל ונציגי מדינות ערב למשא-ומתן חפשי, היינו מברכים על כך. אך הוספת מנגנונים, ונציגים וועדות מעבר לאלה שכבר קיימים תהיה צעד מכביד ומיותר, שאין אנו מוכנים לעודדו או לקבל אחריות לה, לכתחילה או בדעיכה. יש לי רושם כי גם עמדה זו מובנת יותר עכשיו מאשר לפני כמה שבועות.

חברי הכנסת, בשנת 1973 כבר היו לנו מגעים רבים עם ראשי הממשל בארצות-הברית. התברר לנו כי אין כל שינוי בעקרונות המונחים ביסודה של המדיניות האמריקנית כלפי ישראל זה כמה שנים. עובדה זו יוצאת בבחירות מההודעה שפורסמה בווינגטון בזמן ביקורה של ראש הממשלה בראשית מארס, וכן מהגדר

דיקה הדמות החלוצית המתקדמת והחפשיית של ישרא-
ל, לעומת הדימוי המעוות המצטייר בתעמולה הער-
בית והסובייטית. איולת היא לצפות שתוצאותיה של
השקעה אנושית זו יורגשו לאלתה, או ששיתוף זה לבדו
יקבע את עמדותיה של אפריקה בזירה הסבוכה של
המדינות הבין-לאומיות. אך מגוי וגמור אתנו להתמיד,
לקוות ולפעול, ובשום פנים לא להירתע ולהתייאש.

מולנו ניצב הלחץ העיון של מדינות ערב, שהן
אחוז ניכר של חברי האירגונים האפריקניים היבשתיים.
לערים ולאסלאם שרשים עמוקים ביבשת, ואילו
ההיסטוריה העברית זרמה באפיקים אחרים ורחוקים.
על תביעת הסולידריות היבשתי והאירגוני הוספו
כמה מדינות ערב לאחרונה גם לחץ אחר: ממשלות
ערביות — ובמיוחד לוב, אלג'יריה וסעודיה עשירות
הנפט — החלו להפעיל מדיניות של חתירת ופיתוי
במגמה לתקן מדינות אפריקניות מקשריהן הידירותיים
עם ישראל.

נערכנו לבלימת מהלכים אלה על-ידי מסע הידב-
רות עם ראשי מדינות ושרי חוץ באפריקה, שלא אפרט
כאן את כל שלביו ותכנו. לאחרונה באה לידי ביטוי
בכמה מדינות חשובות תרעומת על שליט לוב, הנוהג
שררה במדינות אפריקניות חפשיות, כאילו ריבונותן כפוף
פה לרצונו. בכנס שרי החוץ שהתקיים בבירת אתיופיה
לא הסתפקה לוב בהחלטה המתקבלת מדי שנה, לצע-
רנו, מתוך שיקולי סולידריות עם מדינה ערבית החברה
באירגון. היא מנסה לכפות על מדינות אפריקה עקרון
של פעולה מעבר לתחום המילולי: לשון אחרת, עקרון
של ניתוק. הפעם היינו עדים לזקיפת קומה של כמה
מדינות אפריקניות מרכזיות המתקוממות נגד התערבות
במכלול יחסיהן הריבוניים עם צד שלישי. המאבק
עדיין נטוש ולא אסכם את התרשמויותינו. כבר ברור
כי לא כל מדינות אפריקה מוכנות לקבל תכתובת האיבה
הערבית לישראל.

מכל מקום נוסף לטפח קשרי ידידות ושיתוף עם
כל מדינה אפריקנית הרוצה בכך. כאשר מומחינו מצלי-
חים להעמיד לעצמם יורשים ומחליפים מבני הארץ,
אנו נוטשים — הכל לפי רצונה של הממשלה המארחת.
אנו סבורים כי זכותה של מדינה אפריקנית, לקיים
יחסים שיש בהם כבוד ותועלת עם ישראל, משולבת
בעקרון הכללי של ריבונות ועצמאות אפריקנית, ואני
תקווה כי ברור זו יוכרע המאבק.

בארצות המתפתחות שמחוץ לאפריקה אין אנו
עומדים לפני מתחים דומים. באמריקה הלטינית עדים
אנו להתלבטות פנימית רבה תוך חיפוש, בדרכים שו-
נות, אחרי שינויים מהפכניים במבנה החברתי. אנו עוק-
בים באהדה אחרי לבטים אלה, והפעולה הישראלית
המתרחבת והולכת המתמקדת בקואופרציה, הכשרת
נוער ותיכנון כפרי, קולעת במקרה לאותה מטרה חבר-
תית מתקדמת. היו התפתחויות מרשימות השנה בהר-
חבת שיתופו המעשי עם ברזיל ומכסיקו בתחומי המ-
דע והפיתוח, ומדינאים דגולים מברזיל, בוליביה, ברב-
דוס, אקוודור, קוסטה-ריקה, הונדורס וקולומביה כיב-
דו אותנו בביקוריהם. כן נחתם הסכם עם ממשלת צ'ילי
להקמת מרכז לשיפור ניצול המים באותה מדינה, ונח-
תמו הסכמים חשובים עם אירגון מדינות אמריקה ועם
הבנק האינטר-אמריקני לפיתוח.

מייחסים חשיבות רבה לקיום יחסים חוזיים רציניים
בין ישראל לבין מוסדות הקהילייה.

חתמנו בבריסל על פרוטוקול, שלפיו נכוונת תשע
המדינות חברות הקהילייה לנהל עמנו במרוצת שנת
1973 משא-ומתן על הסכם חדש, אשר ייכנס לתקפו
ב-1 בינואר 1974. לאחר מכן התכנסה הוועדה המע-
רבת הקהילייה-ישראל לראשונה בירושלים.

נמסר לנו עתה כי בשיבותיה בחודש יוני תטפל,
כנראה, מועצת שרי הקהילייה בקביעת הנחיות ליח-
סים אתנו בתחום החקלאי, ובסוף החודש תאושר פתי-
חת המשא-ומתן המפורט לקראת ההסכם החדש שיי-
כנס לתקפו עד סוף השנה.

בעקבות ביקוריהם של כמעט כל שרי החוץ של
ארצות אירופה בשנים האחרונות נגיע לציון-דרך חשוב
בפיתוח קשרינו עם אירופה החדשה, כאשר יגיע אלנו
ב-7 ביוני הנקצלה של גרמניה הפדרלית מר וילי בראנדט.
תהיה זו הזדמנות לדון על בעיות העולם והאזור עם
מדינאי שתפקידו בקידום השלום והדו-קיום זכה לה-
כרה בין-לאומית מיוחדת. מר בראנדט הפגין רגישות
עמוקה לזקע ההיסטורי והמוסרי המיוחד המלווה את
הקשרים בין שתי מדינותינו. ידבמן לו לראות את מדי-
נת ישראל ובתוכה שארית הפליטה של החורבן, כשהיא
מבטחת את הקיום היהודי בתנאי ריבונות וחופש. אין
ספק כי למפגש זה ברמה כזאת נודעת משמעות היס-
טורית עמוקה.

נוסף על מגעים בין ממשלות נתהדקו מאוד קש-
רינו עם החוגים הפרלמנטריים באירופה. משדרי מחוץ
טובה נאמנה לכנסת ולחבריה על תרומה נכבדת זו
לחיוק מעמדנו הבין-לאומי. אווירה ידידותית במיוחד
מורגשת במועצת אירופה, שגשיאה ביקר בישראל הש-
נה, ומן הצפוי והמתוכנן שראש הממשלה תישא בקרוב
את דבריה לפני המועצה. ההחלטות הנמצאות שקיבלה
מועצת אירופה בדבר הטרור הבין-לאומי ראיות להיות
מופת למעמדים בין-לאומיים רביים יותר.

כנסת נכבדה, עד סוף שנת התקציב החדשה יגיע
מניין נציגויות ישראל בחוץ-לארץ ל-96, ויותר ממח-
ציתן באפריקה, אסיה ואמריקה הלטינית, לאמור באר-
צות המוגדרות כמתפתחות. עובדה זו מעידה על הח-
שיבות שאנו מייחסים לטיפול קשר והדוק עם מדינות
אשר עיקר עוצמתן לפניהן. האתגר והמתח שבמאמץ
זה באו לידי ביטוי דרמטי ביותר בקשריה של ישראל
עם אפריקה.

מצד אחד נרקמה ונרקמת בין ישראל לבין אפרי-
קה המשוחררת מדרום לסהרה מסכת רחבה של קשרי
שיתוף. ישראל תומכת ותשתתף במאבקה של אפריקה
נגד שרידי הקולוניאליזם ונגד כל גילוי האפליה הגז-
עית. אנו מפתחים קשרי כלכלה ומסחר עם מדינות
היבשת, ומתוך 77 המדינות שיששראל קיימה אתן קשרי
שיתוף ופיתוח בשנת 1972 כ-30 הן מדינות אפריקניות.
מתוך 540 המומחים הישראלים אשר שירתו השנה
בארצות המתפתחות כ-47% עבדו ועובדים באפריקה.
אשר לתכנון ההשתלמות בארץ ובקורסים בחו"ל, שה-
קיפו כ-2,150 איש בשנה הנסקרת, גבר לאחרונה חלקם
של משתלמים מאמריקה הלטינית ומאסיה, אך כ-36%
של כלל המשתלמים באים אלנו עדיין מאפריקה.
יותר מ-10,000 אפריקאים קיבלו השתלמויות בישראל
בתריסר השנים האחרונות. על-ידי כך נדעה לעמי אפי-

הפעולות הישראליות למען יהודי בריית-המועצות הדליקה ניצוצות רבים בעם היהודי וברחבי עולם, עד שנושא זה הפך למוקד מרכזי של היחסים הבין-לאומיים בהיקפם הרחב ביותר. הפתח שדרכו הגיעו רבבות יהודים לארץ מברית-המועצות והפסקת מימושו של כופר התעודה אינם אלא הישגים חשובים אך חלקיים, החייבים לעודד אותנו ואת כל שוחרי התרבות והחופש להתמיד בתביעה עד שיבטלו ההגבלות ויפסקו הדיכוי וההפחדה. רצוננו לראות בהתקדמות הדו-קיום בין הגוי שים והמעצמות מהווה טעם נוסף למאמצנו לבטל אחד המכשולים העומדים על דרך ההפשה הבין-לאומית. חשיבות מיוחדת נודעת להתעוררות הרבה בארצות-הברית גם הממשלה וגם חוגים ציבוריים רחבים נרתמים למאמצים רצופים למען יהודי בריית-המועצות. אפשר וצריך לסמוך על שיקול-דעתם של כל הגורמים השותפים למגמה זו ולהאמין שיגיעו לשיטות ולאמצעים יעילים ההולמים את המטרה המוסכמת. מכל מקום עמדתה של ממשלת ישראל זכתה להערכה חיובית ומדויקת בפי כל אלה ששוחחתי אתם בנושא זה מקרב הלוחמים בעד גאולתם של אחינו.

המאבק על חירותם של יהודי ערב נוגע עתה ל-300 יהודים שנותרו בעיראק וליציבור היהודי בסוריה המונה כ-5,000 נפש. התביעה היהודית והבין-לאומית שהשיגה תוצאות חשובות בעבר חייבת להימשך ולהתגבר עד ששכיקע את החומה.

כנסת נכבדה, כל הפעולה הענפה הזאת מתנהלת במתח רצוף ולאחרונה בתנאי מתיחות מיוחדים במינם, שכל המזדמן לנציגויותינו רואה אותה בעיניו. המאבק נערך נגד כוחות שמשקלם הגיאופוליטי והפרלמנטרי הוא גדול ועצום. אף-על-פי-כן יונקת ישראל מקשריה הבין-לאומיים חיזוק נכבד לבטחונה, כלכלתה ותנופתה המסחרית והמדעית. הערכתי מובעת לכל העומדים על משמדותיהם בארץ ובבירות קרובות ונדיחות, להנהלת משרד החוץ, עובדיו ונציגיו בכך המגינים על מעמד ישראל וכבודה בהיכנסה למחצית היובל השנייה לעצמאותה.

בשנה האחרונה פתחנו שתי נציגויות באזור האוקיינוס השקט: קונסוליה כללית בהונג-קונג ושגרירות בסאנגון. אנו מעוניינים להקים יחסים דיפלומטיים גם עם צפון-ווייטנאם ועם כל יתר המדינות האסיאניות. בדעתנו לפתוח בעתיד הקרוב שגרירות-תושבת בג'נבה. לפני חדשים מספר פתחה קמבודיה שגרירות בירושלים ואנו מצפים בקרוב גם לפתיחתה של שגרירות וייטנאם הדרומית.

חשיבותה הכלכלית והמדינית של יפאן בזירה הבין-לאומית עולה במהירות ומכאן הצורך שנחפש דרכים חדשות להרחבת מגענו עם ארץ זו בכל התחומים. מן הראוי לציין את הרחבת קשרי התרבות בין שתי הארצות וכן את גידול הסחר. למרבה הצער רבות מן החברות היפאניות הגדולות מסתייגות עדיין מקשרים עסקיים עם ישראל מחשש החרם הערבי. למותר להדגיש את כוחה הגדל והשפעתה הגוברת של סין במערב-כוח הבין-לאומית ביבשת אסיה ובעולם. לראבוננו נוקטת מעצמה זו מדיניות עוינת כלפינו ותומכת בעמדותיהן הקיצוניות של ארצות ערב ובאירגוני הטרור הפלשתינאים. עם זאת לא נואשו מן התקווה כי מגינה של סין, מתוך הערכה שקולה של המצב באזור ויחסי הכוחות שבו, יסגלו לעצמם בעתיד גישה מאוזנת ואחרת יותר במדיניותם במזרח התיכון.

דגש מיוחד מושם במשרדנו בהרחבת פעולות השי-תוף ובבדיקת האפשרויות להידוק קשרינו התכליתיים עם המוסדות האזוריים באסיה, כגון אקאפה, המכון האסיאני לפיתוח ומחקר כלכלי, והבנק האסיאני, במטרה להשתלב בתכניות הפיתוח והשיקום השונות היוזמות על-ידי אירגונים אלה. תרומת ישראל לכמה מהן על פיתוח זכתה להערכה מיוחדת בדו"ח של ועדת המקונג לאקאפה בכינוסו האחרון. הוסכם על קביעת שני סמינרים של אקאפה בארץ לתיכנון אזורי כולל ולהעברת מידע טכנולוגי.

חברי הכנסת, על-פי הכלל "אחרון אחרון חשוב" יורשה לי להעיד על פעולת המשרד למען גאולתם של יהודים רבים בברית-המועצות ובארצות ערב, אף-על-פי שהכנסת החליטה ליחד נושא זה לדיון מיוחד.

דיון

ה"ר י. ישיבה:

אנחנו פותחים בדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לנדאו, ואחריו לחבר-הכנסת צדוק.

חיים לנדאו (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כאשר צפויה סכנה ליהודים, לחירותם, לחייהם ולכבודם, חייבת הצלתם להיות בראש דאגתנו ובמרכז פעילותנו המדינית. סכנה כזו, מתמדת וגוברת, צפויה למאות אחינו בעיראק ואלפי אחינו בסוריה. מה עוד נאמר ועל מה עוד נחליט ולא אמרנו ולא החלטנו. לעשות להצלחתם — זה איפוא הצו העליון והמידי. משום כך יש לעשות צעדים אשר טרם ננקטו.

בשבוע שעבר הציע מעל הבמה הזאת חברי-הכנסת בגין, כי ראש הממשלה תפנה באיגרת אישית לראשי הממשלות של מדינות, אשר כבר גילו התעניינות בגורלם של יהודי עיראק וסוריה ותקרא להם

להתערב¹ — כן, להתערב — בבגד ובדמשק, בתביעה הברורה לתת לאחינו, לכולם, לצאת את ארצות הדיפה. כמובן, חברי הכנסת, יש לחשוב גם על צעדים נוספים לא-שיגרתיים, ולא אבאז לפרט אותם, שיש בהם להבטיח ולהחיש הצלה לאחינו המעונים בשתי הארצות האלה.

חברי הכנסת, נשוב ונעלה בראש דאגתנו את בעיית שיבת ציון של אחינו בברית-המועצות. אנו זוכים את ביקורו בארץ של מושל ניו-יורק, גלסון רוק-פלד. הוא מסר הודעה, שלפיה הבטיחו שליטי הקרמלין לנציגי ארצנו עלייה שנתית של 30,000 יהודים לישראל. ידיעה זו הוכחשה בזמנו. חובתנו לציין היום כי, על-פי כל הסימנים, הודעת מושל ניו-יורק היתה נכונה. על כך מוכיחות המכסות החדשות והדיועות המגיעות אלינו ממוסקבה ומוושינגטון.

חברי הכנסת, זוהי הסכנה לגבי העניין הגדול של

בהקשר זה עלינו לשים לב להתפתחות חדשה במזרח התיכון. עד לפני זמן מה היתה ברית-המועצות הספק העיקרי של נשק וציוד לאזורנו. אמנם גם מדינות המערב לא טמנו דין בצלחתן. אבל כמות הנשק שניתנה לאויבנו מצדן היתה מוגבלת יחסית.

לאחרונה נפרצו כל הסכרים גם מצד המערב. צרפת ובריטניה מוכרות לאויבנו נשק בכמויות גדולות והולכות, באוויר, בים וביבשה. ועתה לצערינו העמוק עומדת להתווסף אליהן ארצות-הברית, אשר הידיות שלנו עמה מבוססת על אינטרס משותף. דאי שאנו מכירים בערך הסיוע שניתן לנו על-ידי ארצות-הברית, אבל בווייגטון יודעים היטב כיצד אנחנו עזרנו לעולם החפשי כולו בשש השנים האחרונות, בעמידתנו על הגדה המזרחית של תעלת סואץ.

ואין המדובר עתה בנשק בכמה עשרות מיליוני דולרים. עם שתי מדינות בלבד עומדת ארצות-הברית לחתום על עסקאות נשק העולות על מיליארד דולר, ואלה כמויות עצומות של חימוש חדיש ביותר.

נוכח הנסיון של לוב-מצרים וחרפת העברת המים ראויים מטיפולי לקהיר יש לומר ליהודים האמריקנים כי נשקם המסופק לסעודיה וכווית עלול להיות באחד הימים מופנה במישרין נגד ישראל ובני העם היהודי.

בעניין זה, אדוני שר החוץ, אסור לנו לממשלה להחריש או להשמיע חצאי דברים. ואם יש צורך להעלות את הסוגיה לפני דעת-הקהל בארצות-הברית - חובתנו לעשות כן. גם באמריקה מדברים בימים אלה על ברית למעשה בינה ובין מדינת ישראל. וטוב הדבר. אבל לא ייתכן שידיר רב כוח ויכולת יחוס במידה כה רבה את אויביו של בעל-בריתו.

אדוני היושב-ראש, על-פי כל הסימנים תרבה פעולה ומהומה מדינית סביב המזרח התיכון בשבועות הקרובים. רבות הן ההצעות של תיווכים למיניהם, של יזמות לסוגיהן, של ועדות על הרכביהן. ושוב עלינו להסיק מסקנה פשוטה מן הנסיון של הסטייה הבולטת מן העקרון של משא-ומתן ישיר בין הצדדים לכריתת חוזה שלום. אדוני שר החוץ, היתה סטייה כזו, והנסיון הוכיח, כי אין שום תחליף למשא-ומתן ישיר בין צדדים לוחמים, אם הם רוצים בכנות לשים קץ למצב המלחמה ביניהם.

שמנו לב, כי יש כבר חוגים בתוכנו היוצאים ממש מכליהם לשמע איוז נלה - אגב, לגמרי לא חדשה - מפיו של שליט תוניסיה, חביב בורגיבה. לא זו בלבד שאינו יכול להיות מתווך מי שתומך במפורש באירגוני הרצח והטרור ומטיף לחיסול מדינתנו - אמנם לא מיד אלא בשלבים - אלא עוד גם בכלל אינו פרטמט לדיון רציני כלשהו על עתיד האזור שלנו.

הכלל של משא-ומתן ישיר בין הצדדים עצמם חל כמובן גם על ההצעות השונות להרכיב ועדות מטעם מועצת הבטחון. זכורה לנו יפה ועדת הפיוס משנות ה-50 הראשונות. כל ההצעות היו אנטי-ישראליות. קל וחומר בימים אלה, עם ההרכב החדש של האו"ם על כל מוסדותיו, לרבות מועצת הבטחון.

אדוני היושב-ראש, עתה אעמוד על היסוד, על העיקר, על המרכז של הדיון הלאומי הגדול המתנהל בין האסכולות בין שניים, בין מפלגות ובתוך חלק מהן. זה היה דיון בלתי-גמנע, כפי שאמרנו כל השנים, על שתי מלים שהן אחת: "ארץ-ישראל".

הצלת יהודי ברית-המועצות. דאי 30,000 או 35,000 עולים מדי שנה, אין איש שיוכל במספר יהודים ניצולים זה. אבל אל נשכח שיש שם יותר מ-3 מיליון יהודים. אפילו נניח שהישוב הזה לא היה גדל - והרי כל אכזריות מכילה את עצמה במשך 25 שנה - הרי על-פי המיכסה המובטחת היו דרושות מאה שנים כדי שהיהודי ברית-המועצות ישובו לארץ אבותיהם.

לאיזה טווח של זמן משאירה אותנו איפוא המיכסה השנתית הזאת במערכה הגדולה למען שיבת ציון של יהודי רוסיה? הרי אין היא אפילו מגעת למחצית הגידול הטבעי של חלק זה של העם היהודי הנמצא במצוקה, אשר בניו נרדפים, מושלכים בלתי-כלא, מורעים בים ונחשפים, דק משום רצונם לשוב למולדתם.

ומשום כך, חברי הכנסת, גדולה ומיוחדת היא השעה של ביקור ברז'ניב בארצות-הברית, ומשום כך כה חיונית במערכה זו הצעת התיקון של הסנאטור ג'קסון.

לפי מיטב הכרתי, על יהודי ארצות-הברית להיערך בין ה-18 ל-26 ביוני להפגנה אחת גדולה, מתמדת, חוזרת מדי יום בימו - ולא הפגנה אחת ממוסדת ביום טרם בואו - למען ילמד ברז'ניב ואף הידידים האמריקנים, כי ששת המיליונים של יהודי אמריקה לא יתנו מנוח עד אשר נראה את אחינו מברית-המועצות עומדים וקמים אלנו, לא במיכסות של כמה אלפים בחודש, אלא בהמוניהם וללא הגבלה ומכשול.

ואכן אנו יודעים היטב, כי אם יוסרו המכשולים - הם אמנם יעלו בהמוניהם.

כך, חברי הכנסת, יש לראות את הבעיה. הציג אותה בכתב מוסרי אדיר הסנאטור ג'קסון, אשר בעמדתו חייבים לתמוך כל בני העם היהודי בארץ ובתפוצות וכל בני החוץ בעולם, לאמור: מערכה היא על קיום זכות אנשית יסודית אשר לעולם אין לוותר עליה.

דאי שאנו לא נוותר עליה בשום תנאי, כי הרי זו שליחותה של מדינת היהודים וטעם קיומה, להציל יהודים מדריפות ומצוקה, וללחום ללא רתיעה על שורשם למולדתם.

אדוני היושב-ראש, מעבר לגבולות נשמעים בימים אלה אינמי מלחמה. בקשר עמם נאמר לאויבנו דבר ברור ופשוט: לא זו בלבד שאין להם סיכוי לגבור עלינו, אלא אם תפתחו באש - ייגנפו צבאותיהם; שוב יהיה עליכם לטעון כי נפגע כבודכם משום שהו-בסתם וגם יאבד חלק גדול מכוונכם ומן הציוד החדש שהועמד לרשותכם על-ידי ברית-המועצות. זאת צריך להגיד בפה הברור, הפשוט ביותר.

אבל מה מתברר, חברי הכנסת, מבחינה מדינית על רקע האיומים האלה? עובדה היא שדוברים רשמיים של מדינת ישראל שבו והודיעו, כי הם מוכנים לויתורים טריטוריאליים מדחיקים לכת ביותר. האם הבטחות אלה קיבלו הסכם עם אויבנו?

ניתן לומר כי נעשה ניסוי מדעי בקשר לשאלה זו, והתוצאה היא - לא משא-ומתן ולא הסכם, אלא הכנות לעימות כללי. חובתנו לומר היום לשר החוץ, לראש הממשלה ולכל חבריה, כי אם יוסיפו לטעון שעל-ידי ויתורים אפשר להשיג הסכם עם מדינות ערב - הם ייצאו מטעים את הציבור ויבזונו, כי הוכח הדין לעינו כל.

תאמר ותסביר מה בין טענה זו לבין המציאות המדינית. בהבל פה חילקתם את הארץ החדשה באזני כל השליטים הערבים, בעינו כל אומות העולם. האם קירבתם בהודעות אלו הסכם כלשהו עם אויביו? אתם חמדי טוענים למדיניות ריאליסטית. מה אומר הריאליסטי המדיני? תשובתו של חוסיין אינה חלק של המצוינות? אות? עמדת סדאת ואסד אינן שייכות למציאות באזור? אם אתם מוסיפים לטעון, כי הנכונות לשוב ולחלק את ארץ-ישראל היא, לדבריהם, הדרך היחידה להשגת הסכם או שלום בינינו ובין הערבים, הרי תהום עמוקה פעורה בין הודעותיכם אלו ובין המציאות והאמת.

כולכם אומרים, כי לא נשוב לעולם לקווי ה-4 ביוני 1967. אתם יודעים כי די באמירה זו כדי שאויבינו יגיבו עליה מיד ויאמרו: אם כן, לעולם לא יהיה שלום עם ישראל.

מה איפוא בין חלוקת ארץ-ישראל ובין השלום המיוחל על-ידי כולנו? לא נותר מכך ולא כלום, מלבד נסיון מתמיד של הסעיית הצבאית ומשכנתאות לאומיות כבדות שאתם מעמיסים על עתידו של העם.

ההבדל בין חמחנות — קיום זכותנו על ארץ-ישראל או חלוקתה — הוא היום בהיר וחד, כפי שלא היה מאז מלחמת ששת-הימים. שום תורות בעל-פה כבר לא תחפינה על ההבדל הזה. יש מפלגת חלוקה וממשלת חלוקה, ויש ציבור גדול, גדל והולך, היהודי כי רק בקיום שלמות הארץ הדרך לשמירת בטחוננו לאומי וגם להשכנת השלום. משיווי-כוח אויביו כי אינם מסוגלים לגבור עלינו, לפגוע במרכזי האוכלוסין שלנו — וזה המצב היום — יתחיל גם אצלם, באופן בלתי-נמנע, והתהליך לקראת מחשבת שלום.

לעומת זאת, אם יפרסו אותם גורמים שונים, בעיקר גורמים רשמיים בישראל, בהודעות על ויתורים, על נסיגות ועל חלוקות — יגיעו למסקנה, כי מוטב להם לדאות את השלבים לקראת נסיגות מחדשים של פגיעה בישראל, או כפי שהם אומרים, מחייתה מן המפה.

אדוני הוושב-ראש, נוסף להסביר לעמנו את החיוב הגדול, ההיסטורי, המוסרי, המדיני והבטחוני של ההתנגדות הגוברת לחלוקה מחדש של ארץ-ישראל.

הדרך שלנו ראה רבות — למורא ולקוממיות לא-סון ולתקומה. נסיגנו, לשלילה ולחיוב, אין לו אח ומשל בדורות הקדמים או בתולדות עמים אחרים. מנסיון זה נלמד ונדע, כי אין להפריד, בשום אופן ובשום חנאי, בין זכותנו על ארץ-ישראל ובין זכותו של עמנו לחיות בחירות, בבטחון, בשיווי זכויות של האזרח והגר ובשלום.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק, ואחריו לחבר-הכנסת רפאל.

חיים י. צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני הוושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לפתוח בהבעת הערכה והוקרה לעובדי משרד החוץ בחוץ-לארץ, אשר מאז התגברות הטרור נמצאים בקו הראשון של החזית לא רק מבחינה מדינית, אלא גם מבחינת הסיכון האישי שלהם, ושל בני משפחותיהם,

אכן, גורלה ועתידה של ארץ-ישראל הוטלו על כף המאזניים, והמדובר הוא לא בקיום הזכות להלכה — אשר היתה סוגיה מדינית דבת-חשיבות — אלא בקיומה למעשה.

לפני שש שנים שיחררנו את ארץ-ישראל המערבית, שבנו ואיחדנו את הארץ והעיר המחולקות, והנה יש היום בישראל ממשלה, שאפשר לכוונה, על-פי הצהרות חבריה החוזרות ונשנות, "ממשלת חלוקה".

ההטפה לחלוקתה מחדש של ארץ-ישראל עלולה לעשות שמות מבחינה מוסרית בקרב חלק מן הדור הצעיר. המולדת אינה מושג מופשט. מולדת זה מושג ממשי. וכי יש בתוכנו מישהו שיכחיש שיהודה ושומרון הן מולדתו של העם היהודי, ערש תרבותו?

ואם ממשלה אומרת שאפשר, אף צריך, למסור אחר נצחון, בניגוד לזכות ועל אף הצדק, חלק מאדמת המולדת לשלטון נכרי — מה יכולה להיות המסקנה של איש צעיר התועה בדרכי החיים לגבי עצם המושג מולדת ואהבת מולדת? מדוע הוא צריך לאהוב יותר את נצרת מאשר את יריחו, יותר את יפו מאשר את בית-לחם? אם נאמר לו שאנו כובשים חולפים ביהודה ובשומרון, מדוע לא יאמר בלבו — ומה אנו בגליל המערבי?

לעת עתה נשמעות מסקנות הרס כאלה רק בשו"ל, אבל היוזרה, דבותי, חברי הממשלה, פן יתרחבו שוליים אלה. ההטפה לחלוקת ארץ-ישראל הבאה מלמעלה — והיא באה מלמעלה ובעיקר מלמעלה — היא מקור דמורליזציה מבחינת כל הערכים הלאומיים-ההיסטוריים שעליהם חי ובהם קם העם היהודי.

נראה בעליל, כי כל ההטפה הזו נעשית וחוזרת ללא כל לחץ חיצוני. ציין זאת גם היום, בנאומי שר החוץ, שאין לחץ חיצוני עלינו.

בעניין חלוקת ארץ-ישראל אין אתם נזקקים, חברי הממשלה, לטענת לחץ מבחוץ. נהפוך הוא. אתם יח-מים אותה. אתם מלמדים את הגויים את תורת הכיבוש היהודי הבלתי-נסבל לאורך ימים. אתם אפילו מלגלים על הקשר בין התנ"ך לקיום זכותנו על ארץ-ישראל, כפי שעשה לאחרונה שר האוצר. שכחתם, כי כל העמים אשר הכירו בזכות שיבתו של העם היהודי לארץ-ישראל הסתמכו, לפני הכל, על התנ"ך. אפילו ביסוד זה אתם מתקלסים ואינכם מוסרים לעצמכם דין וחשבון כיצד דברי התכחשות אלה משפיעים גם פה וגם ברחבי תבל, גם על יהודים וגם על אומות העולם. אמנם תכניות החלוקה הן שונות. שר שר וחלו-קתו. על התכניות השונות אמר בימים אלה שר החוץ בניו-יורק לאמור: "אם תהיה לכל שר תכנית משלו — סימן שהגענו לפשיטת-רגל". הנה חסימן והנה פשיטת-הרגל המדינית. שר החוץ אמר כי צריכה להיות תכנית של הממשלה. ודאי, התכנית היא של מה ששר החוץ ושר האוצר קראו "עקרון החלוקה".

איך אפשר לדבר על חלוקת ארץ מולדת כעל עקרון? הן בהצבת קשר כזה, שמעולם לא היה קיים בתולדותיה של שום אומה ולשון, משפילים את שני המושגים — של מולדת ושל עקרון גם יחד. המולדת היא עקרון, זה נכון — לא חלוקתה.

חברי הכנסת, את ההתעללות הזאת בערכים לאומיים מנסים להצדיק על-ידי הטענה: שלום. יש לנו הזכות לתבוע מאת הממשלה, מעל במת הכנסת, כי

והם ממשיכים למלא את תפקידם הקשה בשקט, במ- סירות וללא רתיעה.

אדוני היושב-ראש, אנחנו, בישראל, רגילים מאוד לתדמיתנו בעיני העולם. לעתים אנחנו מייסרים את עצמנו על תדמיתנו שאינה נראית לנו חיובית דיה. לכן נדמה לי שמותר לנו, בכל הצניעות, להרשות לעצמנו רגע של קורת-רוח על הצורה שבה נתגלתה תדמית ישראל בעולם לרגל יום העצמאות ה-25, כא- שר בדחבי העולם החפשי, בעתונות ובכתבי-עת, מן החשובים ביותר, נתפרסמו מאמרים, סקירות וגלינות שלמים על ישראל במלאת לה 25 שנה. האפקט המצ- טבד הוא תדמית חיובית, מרשימה בעוצמה הכלכלית, ברמה החברתית, בעוצמה הצבאית ובאופי הדמוקרטי של חיינו. לא נסתנור מן. התיאורים החיוביים האלה. אנחנו יודעים שיש לנו בעיות ופגמים ונטפל בהם. אבל מותרת לנו מידה מסוימת של סיפוק על הישגינו ועל הערכת הישגינו בעולם. והערכה הזאת היא קודם כל פרי ההישגים עצמם, אבל היא לא באה מעצמה, היא גם פרי פעולת הסברה ענפה ומוצלחת ברחבי העולם, המרוכזת ביד משרד החוץ, ועל כך ראוי המש- רד לברכה ולעידוד.

אדוני היושב-ראש, הזירה העיקרית של הפעילות המדינית של מצרים בתקופה זו היא מועצת הבטחון. לפני כחמש שנים וחצי קיבלה מועצת הבטחון החלטה שהיא מערכת עקרונות כבסיס להסדר, והצדדים העי- קריים לסיכסוך קיבלו את מערכת העקרונות הזאת, אם כי הערבים הדביקו לה פירוש הנוגד את לשון ההחלטה ואת כוונת יוזמה. לקראת הדיון המחדש במועצת הבטחון הוגש דו"ח של המכיר הכללי של האו"ם, ואני רוצה לומר שלדעתי מצטיין הדו"ח הזה בכמה מידות חיוביות: מידת הצניעות, מידת ההזירות ומידת הריאליזם. הוא מסתפק בתיאור השתלשלות העניינים העובדתית, בלי לחלק לצדדים ציונים לשבח או לגנאי; ומה שיותר חשוב — הוא מגביר הגדרה מציאותית את התפקיד של האו"ם: התפקיד שהוא מועיד לאו"ם ומוסדותיו איננו קביעת הסדר אלא סיוע לצדדים במציאת הסדר, והוא אומד במפורש שמה שצריך לבחון מחדש הוא "האפשרויות והנוהלים לפיוס בין הצדדים ולבידור הדרכים שבהם יוכל האו"ם לסייע בידי הצדדים להגיע להסדר של שלום צודק ובר- קיימא".

על רקע של דו"חות של האו"ם שהיינו רגילים להם בעבר, מאפיינת את הדו"ח הזה מידה גדולה יותר של ריאליזם; יותר ויותר חוזרת ההמרה שגם האו"ם וגם המעצמות אינם בשום פנים תחליף למשא-ומתן.

למה מצפים המצרים ממועצת הבטחון? הם מצ- פים, הייתי אומר, לשלושה דברים: הם היו רוצים פרשנות מצרית להחלטה 242. צריך שיהיה ברור שכל שינוי, במישור ובקפיף, יפר את האיזון הקיים בהח- לטה זו וישמית את הבסיס המשותף היחיד הקיים היום בין הצדדים. בעניין זה קיימת תמימות-דעים בי- ננו ובין ארצות-הברית.

המצרים בוודאי היו רוצים לפחות רמז לאיום בסקנציות — ואני חושב שברור להם שלכך אין סיכוי.

הם חותרים לקביעת מנגנון חדש, נוסף על יארינג או במקומו — ונדמה לי שלכל אדם בעל חוש מציאות ברור שיהיה זה רק תרגיל נוהלי עקר שלא יקדם דבר. וגם בעניין זה ישי תמימות-דעים בינינו ובין ארצות-הברית.

ההרכב הנוכחי של מועצת הבטחון, כש-7 מדינות מתוך 15 החברות הן מדינות שאינן מקיימות יחסים

הם ממשיכים למלא את תפקידם הקשה בשקט, במ- סירות וללא רתיעה.

אדוני היושב-ראש, אנחנו, בישראל, רגילים מאוד לתדמיתנו בעיני העולם. לעתים אנחנו מייסרים את עצמנו על תדמיתנו שאינה נראית לנו חיובית דיה. לכן נדמה לי שמותר לנו, בכל הצניעות, להרשות לעצמנו רגע של קורת-רוח על הצורה שבה נתגלתה תדמית ישראל בעולם לרגל יום העצמאות ה-25, כא- שר בדחבי העולם החפשי, בעתונות ובכתבי-עת, מן החשובים ביותר, נתפרסמו מאמרים, סקירות וגלינות שלמים על ישראל במלאת לה 25 שנה. האפקט המצ- טבד הוא תדמית חיובית, מרשימה בעוצמה הכלכלית, ברמה החברתית, בעוצמה הצבאית ובאופי הדמוקרטי של חיינו. לא נסתנור מן. התיאורים החיוביים האלה. אנחנו יודעים שיש לנו בעיות ופגמים ונטפל בהם. אבל מותרת לנו מידה מסוימת של סיפוק על הישגינו ועל הערכת הישגינו בעולם. והערכה הזאת היא קודם כל פרי ההישגים עצמם, אבל היא לא באה מעצמה, היא גם פרי פעולת הסברה ענפה ומוצלחת ברחבי העולם, המרוכזת ביד משרד החוץ, ועל כך ראוי המש- רד לברכה ולעידוד.

חברי-הכנסת לדאדו דיבר היום שוב על שתי האס- כולות. אסכולות אלה עמדו זו מול זו בנובמבר 1969, והציבור בישראל הכריע. אסכולות אלה עמדו זו מול זו באוגוסט 1970, כשמפלגתו של חבר-הכנסת לדאדו אמרה לנו שהמדיניות שממשלת ישראל עומדת לנקוט היא מדיניות שתוך שבועות או חודשים לכל היותר תביא אותנו בהכרח לנסיגה. והנה הדברים האלה, שנראו אז בעיני חבר-הכנסת לדאדו וחבריו חמורים כל כך עד שהם ראו את עצמם נאלצים לפרוש מה- ממשלה, לא נתאמתו, ואנחנו שרויים מאז ועד היום במצב של הפסקת-אש, בלי שישראל זהה אפילו שעל אחד מהקווים שבהם עמדנו. אבל, אם נכון הדבר, יש לנו עמדה שונה מזו של חבר-הכנסת לדאדו.

יעקב נחושתן (גח"ל):

לא בזכות הממשלה לא זזנו; בזכות הערבים.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

בזכות האופוזיציה.

חיים י. צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

יש לנו מדיניות שונה מזו של חבר-הכנסת לדאדו. המדיניות שלנו והעמדה שלנו היא שאנחנו לא נוזז מהקווים שבהם אנחנו נמצאים כל זמן שאין שלום; שגם במסגרת של שלום לא נוותר על דברים החיוניים לבטחוננו ונעמוד — גם במסגרת של הסכם שלום — על גבולות בטוחים, בני-הגנה. אבל אנחנו רוצים בש- לום; אנחנו חותרים לשלום; ואנחנו מוכנים, במסגרת של הסכם שלום, לפשרה טריטוריאלית. ההתמודדות והעמידות בין שתי האסכולות האלה — מועדן איננו רחוק, ושוב ישפוט הציבור וכירע.

אדוני היושב-ראש, ממצרים אנחנו שוב שומעים נאומי איום בהידוש קרבות. בכל ניתוח מפורח אפשר היה לצפות ממנהיג ערבי אחראי שלא יסבך את עמו בהרפתקה צבאית שסופה כשלון מובטח. נשיא מצרים יודע שאין לו כל סיכוי לצנח במלחמה כוללת, והוא גם יודע שאם הוא יפתח במלחמה מוגבלת — לא הוא יקבע את היקף הפעילות הצבאית, אלא צה"ל יקבע

הלבן והקונגרס על הדרכים הטובות ביותר להשגת המטרה המשותפת הזאת. אבל אין אנו נמצאים במצב שמחלקת מדינה עוינת או בית לבן עוין רוצים לפגוע באינטרס יהודי או באינטרס ישראל, ואנחנו מגויסים נגדו — חייבים לגייס נגדו — את התמיכה של כוחות אחרים. המצב הוא שכולם יודים מסורים לעניין. ידי דינו האמריקאים רואים את המאבק כמאבק על עניין עקרוני, כמאבק הכרוך בחירויות הפרט. וזרת הוויכוח על דרכי הפעולה האמריקנית היא אמריקנית פנימית, והסנאטורים וחברי בית הנבחרים העומדים בראש הפעולה הזאת אינם רוצים בהתערבותנו, אינם רוצים כלל בהזדהותנו עם דרכם דווקא. הם סבורים שהדבר עלול להזיק לעניין כולו.

בנסיונות אלה, המדיניות הנבונה מחייבת להמשיך ללא רתיעה את מאבקנו, להביע הערכה לכל הגורמים בארצות-הברית התומכים במאבקנו, להמריץ את כל הגורמים בארצות-הברית להגביר את פעולתם, ולסמוך על הציבור היהודי הגדול בארצות-הברית שימצא את הדרכים לתת ביטוי להזהרותו עם אחינו בברית-המועצות ולהפעיל את השפעתו למען המאבק הזה.

אדוני היושב-ראש, בזמן האחרון נתונה תשומת-לבנו במידה ניכרת למעמדנו ולמדיניותנו באפריקה, וזאת על רקע העובדה ששש מדינות באפריקה, אם כי לא מן החשובות ביותר, ניתקו את יחסיהן עם ישי-ראל. לעתים אנחנו שומעים באוזן הלך-רוח האומדן: הנה מדינות אפריקה אלה, אפריקאים אלה, הם כפויי טובה; אנחנו מגישים להם עזרה — והם מצביעים נגדנו באו"ם, מגנים אותנו באירגון לאחדות אפריקה. האם בכלל כדאי המאמץ הזה? לדעתי התשובה היא ברורה וחד-משמעית: המאמץ הכרחי, המאמץ כדאי. המעמד שלנו באפריקה איננו דבר מובן מאליו. התערבות מולה הערבית מנסה לתאר אותנו בעיני אפריקה כמדינת מתיישבים אימפריאליים שנושלת בלב העולם הערבי; ולעתים הדברים האלה נקלטים. המדינות הערביות שבצפון היבשת הגדולה הזאת קוראות את מדינות אפריקה לסולידריות אפריקנית; והמוסלמים בעולם קוראים את מדינות אפריקה הלא-ערביות, אבל המוסלמים או המוסלמיות בעיקרן, לסולידריות מוסלמית. על רקע זה אפריקה עוינת לישראל מלכתחילה היא דבר יותר "טבעי" מאפריקה ידידותית. אם זה לא כך — הרי זה מפני שהבחנו בתהליך השיחוד הקולוניאלי במועד מקדם, התחלנו מיד בפעילות ענפה והתמזנו בפעילות.

גם עכשיו, אחרי ש-6 מדינות אפריקניות ניתקו את היחסים אתנו, אנחנו מקיימים יחסים דיפלומטיים עם 26 מדינות באפריקה, מחוץ לאפריקה הדרומית.

יהיה זה משגה, אדוני היושב-ראש, לשפוט על מעמדנו באפריקה אך ורק לפי הצבעות באו"ם או באירגון לאחדות אפריקה. בעיני חשבים יותר היחסים הבינלאומיים. יש מדינות הרואות את עצמן חייבות לשלם מס-שפתיים או מס-הצבעה לסולידריות אפריקנית, ומקיימות יחסי ידידות הדוקים עם ישראל; ויש שידדותן ברורה וגלויה גם בפומבי בין-לאומיים.

לפני שבועות אחדים נדמן לי ולחברי הכנסת בדר לייצג את הכנסת בכנס המועצה הבין-פרלמנטרית באידיג'אן, המארחים לא זו בלבד שהפגינו ידידות מוד-גשת לישראל, אלא גם סייעו באופן פעיל למניעת

דיפלומטיים עם ישראל, נותן למצרים סיכוי. שקרוב לוודאי הסיום של הדיון יהיה סיום שהם יוכלו לתאר אותו כהישג, בין שתתקבל החלטה בהימנעות ארצות-הברית ובין שלא תתקבל החלטה בגלל וטו של ארצות-הברית, שהמצרים בוודאי ינסו לתאר כהישג בזה שהיה בידור של ישראל וארצות-הברית. תהיה התוצאה אשר תהיה — אני אינני מכיר מדינה בעולם המוכנה להפיקיד את קיומה ואת בטחונה בידי האו"ם. וגם אנחנו — תהיה התוצאה של הדיון הזה אשר תהיה — נגה כפי שאנו רואים את האינטרסים החיוניים שלנו.

אדוני היושב-ראש, בתחום החיוני של יחסיו עם ארצות-הברית עומדים בעינם העניינים שבהם רואים אנחנו וארצות-הברית עין בעין, ראשית — שהסדר במזרח התיכון הוא עניין למשא-ומתן ולהסכם בין הצדדים הנוגעים בדבר, ולא עניין להתערבות מבחוץ; זאת, יש לנו יסוד לחשוב, תהיה עמדת ארצות-הברית במפגש-הפיסגה הצפוי בושינגטון, כשם שזאת היתה עמדתה במפגש-הפיסגה במוסקבה לפני כשנה. שנית — ארצות-הברית תושיט סיוע צבאי וכלכלי לישראל ללא תנאים מדיניים, כי ישראל חזקה היא גם אינטרס לאומי של ארצות-הברית וגם ערובה לשלום באזור.

אין לנו כל יסוד לחשוב שחל שינוי כלשהו במדיניות ארצות-הברית. עם כל זאת יש נושא אחד אשר מעורר בלבי דאגה לעתיד, והמחייב מלוא תשומת-לבנו בשנים הקרובות, והוא הנושא הידוע כ"משבר האנרגיה".

צפויה תלות של ארצות-הברית בנפט מיובא, בעיקר מארצות ערב. זהו קודם כל עניין תמור מבחינתה של ארצות-הברית. מבחינה כלכלית סכומי ענק בדור לרים ייצאו מארצות-הברית ויסיפו לערער את מעמד הדולר. מבחינה מדינית-צבאית — שום מעצמת-על אינה יכולה להרשות לעצמה תלות כזאת בגורמי חוץ בלי לקפח את מעמדה המעצמתי.

יש על נושא זה מחשבה רבה בארצות-הברית. חושבים על פיתוח מקורות עצמיים, חושבים על חסכון בצריכה. אבל ייתכנו גם נסיונות לנצל את משבר האנרגיה כדי להשפיע על מדיניות ארצות-הברית ולהחליש את זיקתה לישראל. הנושא מחייב ערנות מתמדת מצדנו.

יש גם אספקט אחר לעניין. סכומי העתק שהערבים מקבלים תמורת הנפט עלולים להיות מכוונים לרכישת נשק אמריקני על-ידי מדינות ערב — ערב הסעודית, כוויית — אשר בנקל יוכל לעבור לידי האויב בגבולותינו ולהיות מופעל נגד ישראל. אנחנו חייבים לתבוע ערובות שבמידה שבכלל יימכר נשק אמריקני לארצות ערב אלה, הוא לא יוכל להיות מופעל נגד ישראל.

אדוני היושב-ראש, אנחנו ממשיכים במאבקנו המתמיד והעיקש לעלייה חפשית של יהודים מברית-המועצות, ללא הגבלות מספריות וללא כופר או מכשולים כספיים אחרים. אחינו היהודים ברחבי העולם עומדים אתנו במאבק הזה. בן-ידינתנו העיקרי היא ארצות-הברית. התמיכה במאבקנו בארצות-הברית היא נחלת דעת-הקהל האמריקנית כולה וכל זרועות השלטון, גם הזרוע המבצעת וגם הזרוע המחוקקת. ההישגים המדישמיים, אם כי החלקיים, אשר הושגו, חלק בהם לשתי הזרועות האלה. יש יוכוח בארצות-הברית בין הבית

המחדשת חייב להטריד אותנו ולמצוא אותו ערים ודרכים יום יום.

אילו התייחס גם העולם, כמונו, ברצינות לסכנה המלחמתית באזורנו, היה יכול לתרום דבות למניעתה. לא אלא היו הופכים את עצרת האו"ם וועדותיה למקום של התנגשויות מלוליות מחריפות יחסים, ואת מועצת הבטחון — לבמת קיטרוגים וגינויים אנטי-ישראליים. צינור זה יכול גם לשמש כלי של הפשרת יחסים והידברות. הרי ישראל אינה באה לאירגון האומות המאוחדות לבושה בשריון של לאוויים. היא הביעה לא פעם אחת את נוכחותה למשא-ומתן על שלום ואף מוסיפה לעשות זאת. היא קיבלה את החלטת מועצת הבטחון כבסיס למשא-ומתן אפשרי ועדיין היא דבקה בה כל עוד לא יחול בה שינוי בלתי-מוסכם אתנו. ישראל אינה מתנה כל תנאים מוקדמים למשא-ומתן ואף הצהירה שכתוצאה של הסכם שיבטיח שלום אמיתי תי ייתכנו ויתורים מצדה. אומה זו, לא רק ברכתה שלום, אלא כל מהותה שלום. ואם נקראו מעל דוכן זה לפני ימים מספר פסוקים מפרשת השבוע הקודם, יורשה לי להביא דברי המדרש המובאים בדש"י על פסוק זה שנקרא כאן "ותתני שלום בארץ": "מכאן שהשלום שקול כנגד הכל וכן הוא אומד עושה שלום ובורא את הכל".

ישראל נכונה לכל צורה של הידברות עם מצרים, למשא-ומתן ישיר ועקיף. היא מסכימה למשא-ומתן על הסדר חלקי וכולל. אילו הצליחו נציגי העמים בעלי הכוונות הטובות לזמן את נציגי ישראל ונציגי מצרים לשולחן הדיונים ולהשאירים בהתיינות בינם לבין עצמם, היו תורמים רבות למטרת השלום.

יכולים היו למלא בכך תפקיד היסטורי ראשי המדינות האפריקניות, אילו היו נשארים בבסיסים האפריקני ולא היו מרחיבים את דאגתם לעבר "ארצות ערב אחרות". מי שיבקש זימון בין הישראלים והמצרים יוחפש בכנות דרכים לפתרון בעייתם — יטול לידיו את המפתח לשלום באזור.

על יסוד ההתפתחויות במדיניות העולמית, אם לא יחול בהן שינוי ומיפנה, מותר אולי להניח, כי השנים הקרובות, הבאות לקראתנו לטובה, תהיינה שנים של משא-ומתן על הסדר והסכם גם באזורנו. עם זאת נדמה לי שלא אטעה אם אגיד, כי ייתכן שזוהו הדיון המדיני האחרון בכנסת הזאת, אלא אם התפתחות פוליטית בלתי-צפויה תכפה עלינו דיון שאינו מראה מראש, מוטב, לכן, שבהזדמנות זאת יסכם כל אחד את עמדתו, את ה"אני מאמין" הפוליטי של סיעתו, בטרם יצא בשמו לבקש מאמן הציבור.

אני יכול להגיד שהמשלה של הכנסת השביעית נקטה קו מדיני גבוה, שעם כל הקשיים הנחיל לנו הישגים וקיים בידנו את פירות הנצחון של מלחמת ששת-הימים במלואם.

קווי היסוד של המשלה הנוכחית, שיש בהם שאיפה לשלום עם שכנינו תוך שמירה על כושר ההתנגדות של המדינה וכוונותינו ההיסטוריות בגבולותיה, יוכלו, לדעתי, לשמש מצע של ממשלה לאומית קואליציונית גם בעתיד, שתצמיד את המדינה לקראת הסדר של שלום, ואני דוחה בהחלט את ההגדרה של חבר הכנסת לנדא, כי ממשלה זו היא ממשלת חלוקה. החסרון של המשלה הנוכחית לא היה בתכניתה,

החלטות אנטי-ישראליות, מתוך גישה שהם לא ירשו כי על אדמת חוף השנהב תתקבל החלטה עוינת ליש-ראל.

יש לנו באפריקה שרשים חזקים. עם זאת, אדוני הושב-ראש, עברו קרוב ל-20 שנה מראשית התהליך של הדקלונציה ומראשית פעולתנו. בראשית הדרך הלכנו לכל מקום, לכל פינה, ועשינו כל דבר שיכולנו. העבודה שנעשתה ראויה למלוא ההערכה. אבל מאז חלה התפתחות באפריקה; יש היום מידה גדולה יותר של סופיטיקציה באפריקה; וייתכן שמה שהיה טוב אז — איננו טוב דיו היום. הגיע הזמן לבחון את המדיניות שלנו, כדי להבטיח שהמאמצים המוגבלים העומדים לרשותנו ינוצלו על הצד הטוב ביותר מבחינת האינטרסים החיוניים של ישראל. אולי, אדוני הושב-ראש, צריך לדכז את פעולתנו במספר קטן של מדינות, אשר מבחינת מצבן המדיני, מצבן הגיאוגרפי ומצבן ועוצמתן הכלכלית יש להן חשיבות מיוחדת כלפינו. אולי צריך לנהוג מידה גדולה יותר של סלקטיביות בפרוייקטים שאנו עוסקים בהם; פחות פרוייקטים שערכם חולף, ויותר פרוייקטים המשאירים עקבות, פרוייקטים שיש בהם כדי להניח תשתית ליחסים עם ישראל לטווח ארוך.

הו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו לחבר-הכנסת יערי.

יצחק רפאל (מפד"ל):

כבוד הושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשי המדינות הגדולות, שלפי כל הסימנים והעדויות נוקטים צעדים אפשריים רבים לשם מניעת מלחמות והרחקתן, אינם מתייחסים, כנראה, ברצינות לאיומי המלחמה מצד נשיא מצרים. מנאום לגאום ומהופעה פומבית לחברתה מחירף הנשיא סאדאת את נעמיותו המלחמתית והוא מכריז ומודיע, כי קרב היום שבו יחדש את האש בכוח גדול ובעוצמה רבה. יש היודעים אפילו לספר על הכנותיו המעשיות. כל מדינאי בעולם יודע גם, כי הדבר הוגדר מצדנו במלוא הסמכות, שאש זו, אם אמנם תישלח לעברנו, תעורר תגובה ישראלית מיידית, תקיפה ומוחצת, שתומרתה והיקפה יוודעו רק לאחר נצחוננו בעור השם.

אין עוד ספק שעמי המערב והמזרח גם יחד אינם רוצים במלחמה זו ואינם מעוניינים בה. אף-על-פי-כן אין הם עושים דבר כדי למנוע בעתה. התמיכה הפוליטית המופגנת, הניתנת למצרים בכל פורום בין-לאומי, אך מוקשה עורפם של מנהיגיה. התחרות המבוהלת בין ספקי הנשק הגדולים בהפיכת האזור למחסן נשק עצום רק מחזקת את סכנת ההתפוצצות. מבקשי השלום למיניהם מתעלמים לחלוטין מהצהרותיו המלחמניות הקיצוניות של מנהיגי מצרים, והם ממשיכים להתנהג ולפעול כאילו לא היו.

אולם מה שמותר להם אסור לנו. הנהגה מדינית אחראית אינה רשאית לזלזל בהודעות שכניה, כי אחת החלטותם להילחם, והיא המחייב כאשר יהיה, ואף לא תוכל לסמוך על נסיונה בעבר, כי הודעות מעין אלה כבר היו ובטלו. המרחב בגבולותינו הקיימים מאפשר לנו אמנם צפייה רגועה יחסית להתפתחויות ואיננו כופה עלינו נקיטת צעדי מנע, אולם איום התוקפנות

לשורת ישובים שיקומו בהמשך הזמן באזורה הריק כמעט מאוכלוסין. דבר זה עשוי להתיישב אפילו עם "תכנית-אלון" אבל תיקון קל, כי הרי אין בו סטייה גסה מהסיג הדמוגרפי במדיניות, שאחדים מראשי המדינה כה חרדים לו.

סטיות אלה מהתכנית הממשלתית המוצהרת מקורן בהעדר ליכוד מדיני בתוך סיעת המערך, שבדי נציגיה מרוכזים משרדי הביצוע הממשלתיים. במסגרת הרחבה של המערך מיוצג מיוגון של כל הדעות האפשריות, מן הקצה עד הקצה. נמצאים בה אנשים פעילים בתנועה "למען שלמות הארץ"; משה דיין, שאמר באחרונה, שהמוות על חבורן ושכם יכול להפסיק ללמד את התנ"ך לילדיו; גולדה מאיר וישראל גלילי, שרק בקושי ישימו עם "תכנית-אלון" וגם זאת אם תתקן לטוב-תנו; מינימליסטים, הרואים בסיפוח השטחים למדינת ישראל מעין מעמסה כבדה שיש לברוח ממנה וכדורם הראשי משמש פנחס ספיר; מפ"ם, שכבר פירסמה ברבים את תכניתה, שיש בה ויתור מוחלט על יהודה ושומרון ואף השאירה ב"צדק עיון" את רצועת-עזה.

כדי לטייח כלפי חוץ על הסדקים המרובים ול-הסוות בעיני ציבור הבוחרים את חילוקי-הדעות, הת-חכמה סיעת המערך עוד לפני הבחירות הקודמות והת-חמקה מקביעת עמדה ברורה. היא לא ניסתה פרק זה של מצעה בכתב והשאירה אותו בבחינת "תורה שבעל-פה", שכל הרוצה מפרשה כרצונו וכוונות-נפשו. באחרונה ישבו מוסדות "העבודה" על המדוכה ובמשך שבועות רבים דנו בפרק המרכזי של תכנית השלום, בגורל השטחים. כל הדעות נשמעו; כל המנהיגים נא-מו; כל הנימוקים הועלו. בקוצר רוח ציפו, לישיבה האחרונה המסכמת. בסוף הוחלט — לא להחליט. הוב-דר שאין מפלגה זו בשלה עדיין להכרעה חדה בשאלה גדולה זו. ייתכן אמנם שהמערך עוד ייקרא לנסח את עמדתו בבואו להעלות על הכתב ולפרסם את מצעו לקראת הבחירות. מתקבל יותר על הדעת, שאנו חוז-רים למהדורה שנייה של ה"תורה שבעל-פה" שמלפני הבחירות הקודמות. היינו להתחמקות מקביעת עמדה ברורה ומפורשת, ולצורך האחזות הפנימית להשאיר מצב מטושטש ובלתי-נהיר.

מן הראוי שסיעת המערך, שכפי הנראה תצטרך גם לאחר הבחירות לכנסת השמינית, להרכיב ממשלה קואליציונית, בבואה לנסח את מצעה המדיני המחייב תביא בחשבון את שותפיה הפוטנציאליים לקואליציה זו, שיש להם דעות עקרוניות ברורות בשאלת השטחים והגבולות.

מכל מקום, חברי הכנסת, לקחת הבאות מוטב שנבוא עם עובדות שיהיה קשה עוד לערערן ולא יוכלו עוד לשנותן — עובדות גדולות ורבות.

הו"ר י. ישיבה:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יערי, ואחריו לחבר-הכנסת פרוש.

מאיר יערי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד הו"ר, ראש, כנסת נכבדה, הגנו עומדים לפני ויכוח כללי במועצת הבטחון, שיום שר החוץ המצרי מתוך תקווה שיעציל לשים מצור עלינו ויגביר את בידורנו בפזרם בין-לאומי. חושש אני שהוא לא ינחל אכזבה מלאה. התומכים בנו הולכים ומתמעטים. מדי-

בקווי היסוד שלה, ואף לא בהופעותיה ובמאבקה הבין-לאומיים. אם יש מקום לביקורת, הרי היא על הסחבת והפיגור בביצוע כמה וכמה סעיפים, שהיוו יכולים לבצעם ללא תלות באחרים. אני מתכוון במיוחד לס-עף המחייב את הממשלה ליום וללילה התיישבות עירונית וכפרית בכל האזורים של השטחים המשוה-רים. מעין זה שימש נוסחה המלכדת את כל השות-פים לקואליציה שהיוו את ממשלת הליכוד הלאומי: סיעת גח"ל, מפד"ל והמערך, שה"תורה שבעל-פה" שלה איפשרה לה להסכים לנוסחה זו.

בדבר התיישבות כפרית לא היו חילוקי-דעות מרו-בים, כי ההתנחלויות החדשות עלו בחלקן במקומות שם היו בעבר ישובים יהודיים או בצורת היאחזויות נח"ל, שאופיין יכול להתפרש כבטחוני וארעי. בהמשך הזמן הוברר שהישובים החדשים הקבועים נוסדו לפי תכנית התיישבותית ההולמת תכנית מדינית מסוימת בלתי-רשמית, כלומר באזורים שגם לדעת המינימליס-טים בממשלה צריכים להישאר בתוך גבולות המדינה.

על יסוד סעיף זה בקווי היסוד, המדבר על הת-יישבות עירונית, החליטה הממשלה לייסד את קריית-ארבע שליד חבורן, כמרכז עירוני. באחרונה גילה סגן ראש הממשלה בימסיבת עיתונאים, שמיקומה של קר-יית-ארבע על הגבעות העוקפות את חבורן הולם את תכניתה, כדי לא להכליל את העיר הערבית בתחום המדינה בעתיד. מכל מקום הממשלה החליטה לבנות 250 יחידות דיור בשלב ראשון, על-מנת להוסיף לה. 250 בשלב שני, צמוד. נוסף על כך סוכם לייסד במ-קום ישיבה וכן שורה של מפעלים תעשייתיים כמקור תעסוקה. בהחלטה זו ראו רק התחלה למרכז עירוני גדול.

הביצוע פיגר הרבה מאחרי התכנית והציפיות. על אף קצב הבנייה המהיר והמוזר המציין את כל מפעלי השיכון שלנו, נבנו בקריית-ארבע 200 דירות במשך ארבע שנים, ורק עתה התחילו בבניית 200 דירות נוספות. לא היתה כל סיבה אובייקטיבית לכך. תקציבים לבנין שיכוונים היו; מועמדים להשתכן בקר-יית-ארבע היו; גם עולים חדשים רבים נכונים להת-יישב בה. בכל זאת היתה סחבת בלתי-מובנת, שמשרד אחד מגולל את האשמה בה על זולתו. אין זאת כי אם סחבת פוליטית. קריית-ארבע יכולה וצריכה להיב-נות בקצב מהיר, כי היא חייבת ליהפך בדבות הימים לעיר רבת אוכלוסין שתקין את חבורן הערבית מכל צדדיה. יש לבנות את חבורן החדשה לפי התכנית שלפיה נבנית ירושלים החדשה או לפחות נצרת עילית.

וכן משיקולים פוליטיים סמויים נשארה העיר יריחו במשך 6 שנים ללא שינוי כלשהו. אחרת לא יובן משום מה לא הופעל לגביה העקרון של התיישבות עירונית. עד מלחמת ששת-הימים ישבו ביריחו כ-40,000 תושבים ערבים. בימי המלחמה הם קמו ברובם וברחו ועברו לירדן. בעיר נשארו כ-7,000 תושבים בלבד. עיר זו יש לה תשתית כלכלית לאוכלוסיה גדולה פי שיש, ואין ספק שקיימים בה התנאים לפיתוחה הנוסף והר-חבתה. אף-על-פי-כן נשארו הבתים, ובתוכם רבים טו-בים ואפילו מצוינים, סגורים על מסגר. בתים אחרים קל לתקנם ולשפצם. המחסור בדירות בארץ הוא משווע, מה ומי מנע מהכוננת כ-5,000 משפחות עו-לים או זוגות צעירים לעיר זו? יריחו יכולה לשמש לא רק מרכז לקייטנות ארצית, אלא גם מרכז עירוני

אות במקום מדיניות לגרום במו ידיו לחיזוק טענות אויביו ולהרחיב את חזית משטיניו.

אינני רוצה להיכנס לפלומס מיותר. הנה בשם סיעת גח"ל הופיעה מודעה בשכר על גבי כמה עתונים, ובה אזהרה מפני מדיניות של חלוקה מחדש של השר ספיר וכיוצא בו בתוך המערך. על-פי נימה זו שמענו את ההאשמה הכוללת של חבר הכנסת מסיעת גח"ל. המודעה הזו לוקה קודם כל בחוסר אמת היסטורית. מי היה אבי מדיניות החלוקה? אלה היו מדינאי ממ"שלת המנדט. המחלק הראשון שהשאיר אמנם לבני-טניה את הסמכות העליונה בארץ-ישראל השלמה, אך מינה את עבדאללה כמלך בעבר-הירדן - היה בשנת 1922 ידיו וינסטון צ'רצ'יל.

תלמיד היסטוריה ישר להם היסטוריה משלהם. לא תמיד הם דגלו באותו מושג של שלמות הארץ. הם התחילו במלכות ישראל מהפרת עד נחל מצרים. על שלמות זו חולמים עד היום הזה רק כמה יוצאי דופן, כמו ד"ר אלדד שייב, ואולי גם אורי צבי גרינברג שנתתק בינתיים. בינתיים היבטיסקי המנוח נתפס להתאהבות של שעה ברעיון הדומיננטיות השביעי. תלמידיו המשיכו לשיר זמן מה על מלכות משני עברי הירדן. והנה באויו שעה בין השמשות נשכה עבר-הירדן עם הר נבו, גורא ההוד, ועם מולדתו מכורתו של אליהו הגלעדי, הנביא, שצריך לבשר את שעת הגאולה השלמה. ולא די בכך, אחרי מלחמת ששת-הימים הם אסרו עלינו שלא לזוז אף שעל מהאחיה שלנו המש"ת דרעת מתעלת-סואץ עד לירדן.

והנה הלוחמים הללו, העשויים ללא חת, שוב הו-ידיו מהמטען, בהצטרפם לממשלת הליכוד הלאומי. השר שלהם, מר מנחם בגין, נתן יד להחלטה שהועברה לדיעת ארצות-הברית, כי הנוו דואים ברפיה את הגבול הבין-לאומי המוכר על-ידינו. את זה איננו מרבים להזכיר בפומבי, אחרת דווקא. אך יש "מלחמות יהודים", ברוך השם, החוצות מפלגות. והזכיר לו חבר-הכנסת בגין את חטאו זה לא אחר מאשר חברי-ידינו עוד ויצמן. אני מניח כי העתיד לפנינו, וכי לא זוהי הגירסה האחרונה של שלמות הארץ, שחשבונו וצרכי השעה עשויים להוליד גם אצלם.

הפעם לא מדובר עוד על "אף לא שעל", ולכל השבועות והגדרים זוכים מעטחים של יתרה ושומרון. לכך יש להם שותפים לא מעטים גם במפ"ל, ושמענו את הדברים מהנואם שקדם לי.

מעניין, המנוח אשכול בסוף ימיו, ואחרי ביקורו אצל נשיא ארצות-הברית ג'ונסון, הצהיר עם שובו כי הירדן מהווה בשבילו גבול בטחוני, אך לא מדיני. כוונתו המוצהרת היתה, שצבא ירדן, אחרי כריתת הסכם שלום, לא יורשה לעבור את הירדן מערבה. עכשיו אנו שומעים גם מפי שרים תיקון משמעותי האומר: הירדן צריך, עם בוא השלום, לשמש בשבילו גבול בטחוני ומדיני כאחד. ולכן הם מצרפים מפות.

עד כה חש הממשלה נמנעה, לפחות, מלצייר מפה. אני בין אלה הרוצים בהמשך כהונתה, כמות שהיא. הנני מאחל לה רק שבאותה עקשנות תמשיך גם להבא להימנע מלצייר מפות או להישבע לתכנית מכל התכניות, כי בכך תלוי השמירה על אופנייה לקראת שלום של בטחון, העשויה לכלד סביבה בשעה היעודה את רוב אורחי מדינת ישראל.

מים ראש בזה אחר זה מקטרגים מקרוב באו. בזמן האחרון מדימים די נגדנו באו"ם כמעט נציגי כל המדינות של השוק האירופי המשותף, ובין אלה מי שנמנו עם ידידיו המסורתיים. נניח שריח הנפט הערבי הגיע אל אפם ואל תודעתם. אך גם בארצות-הברית, התומך העיקרי במלה שנשארו לנו לפליטה, מסתמנת באופק בעיית המחזור בגפט המיובא מארצות המזרח התיכון.

מבחינה זו אין אני שותף לאותו אופטימיסם רשמי ולאותו בטחון מופרז בכפתותיו הרחבות של ניקסון, אפילו אם אסיח את הדעת מפרשת ווטרגייט והשלכותיה - ועיסקת הנשק עם סעודיה וכוחות עשויה לשמש לנו את אזהרה. מי שמבטיח לעצמו ולציבור שלנו שבמשך כל תקופת הכהונה של ניקסון הכל יתנהל כדאשתקד - איננו תורם לבטחוננו העצמי ולחי-סוגו של העם לקראת איכות העלולות לפקוד אותנו.

הנה אותה גרמניה המערבית, שבראשה עומד אני-טינאצי שחור שלום ובעל רצון טוב כמו וילי בראנדט, יש לו שותף בדמות שר החוץ ולטר של. הוא הקדים את וילי בראנדט בביקורו אצלנו. נתברר שניהם מנהלים מדיניות של איוון. ולטר של סירר עכשיו במצרים, ירדן ולבנון והספיק להבטיח - כדי לשמור על שיווי-משקל - כי אחרי ביקורו אצלנו יבקר וילי בראנדט גם במצרים. בין היתר השמיע בביקורו שר החוץ הגרמני ואת דעתו, כי למען השלום יש להבטיח צדק לעם הפלשתינאי. לשמוע מפי שר החוץ הגרמני, שדואק לצדק לעם הפלשתינאי, כשהוא איננו משמיע בעת ובעונה אחת את הדאגה לריבונותה, לבטחונה ולאופיה הלאומי של אותה מדינת ישראל, אישר שרדני השוואה הנאצית וניצולי הריכוזים בארצות ערב מהווים חלק גדול בהקמתה - זה יורם את אזורנו הרגיש.

לפי טעמי יש להבטיח לקנצלר הגרמני וילי בראנדט קבלת-פנים וידידותית, שהוא כאיש האוי לה בלי ספק. אך יש להגיד לו בפירוש, שלא שכחנו את העבר, שהנו מוכנים לפתוח דף חדש לשם העמקת יחסי ההבנה וההדדית. אך לא שכחנו את העבר.

אינני נמנה עם אלה הסבורים שעלינו לנהוג חרם ביחס למדינה זו ללא אבחנה בין המוכתמים לבין בעלי רצון טוב. אנו יותר מדי מקדידים בעולמנו כדי לדחוף, במו ידינו, על-ידי התנהגותנו, מדינה שהיא חזקה באירופה המערבית אל עבר המחנה של שונאיו המושבעים.

לצערי לא חסרים אצלנו השוכחים כי איננו עם לבדד ישיכון, כי איננו רשאים לסמוך על עוצם ידינו בלבד. עתידנו תלוי לא רק בנו. באופק הפגישה בין ניקסון וברז'נייב נרמז, כי ברז'נייב יהיה מוכן להתקדם לקראת תכנית-רוז'רס. אנו דחינו אותה משום שהיא מבשרת חזרה לגבולות ה-5 ביוני 1967, עם תיקונים קלים, לא מהותיים. אצל הצרפתים והאנגלים מיטש-טשים הגבולות בזמן האחרון בין התביעה לפינוי שטחים, כגירסתו האוטנטית של הנציג הבריטי באו"ם, ובין הגירסה הסובייטית-הערבית התובעת פינוי כל השטחים. זהו משחק דיפלומטי אכזרי למדי. דומה כי חיים ומוות בדי האות "ה" הזאת.

במצב זה מה צריכה להיות מדיניותנו? האם עלינו לשאוף לזה, מה שכל מדיניות נכונה מתווה לעצמה? כלומר, לשאוף להשגת האפשרי, או אפילו האפשרי המקסימלי, או שמא על-ידי משאלות-לב קיצוניות הב-

בתחושה בטחונית ובאווירה כוח נוחה מבחינה זו כמו היום. יבואו זקני ירושלים ויספרו כיצד חיינו תחת שלטון העריצות והדיכוי של התורכים. פחדנו להרים ראש, אימת מוות איימה עלינו על כל חריגה מדומה מהוראות השלטון. נגולל לפנינו ימי השלטון המנדטורי הבריטי העיוני, אשר מן ההתחלה התנכר למילוי השליחות המנדטורית להקים בית לעם היהודי בארץ-ישראל. השלטון המנדטורי היה רצוף מאורעות ורציחות משנת תרפ"א עד תרפ"ט, ימי טבח חברון, וכן עד שנת תרצ"ה והלאה. אין אני יודע מתי ואימתי היה המצב טוב תחת השלטון המנדטורי. האם אז כאשר אחינו, שרדי חרב וטבח של שואת אירופה, התדפקו על שערי ארצנו, וסגרו בעדם השערים? האם אפשר להתעלם כי ראשי השלטון הבריטי הם אשר ליבו את הערבים ועודדו אותם להתקומם נגדנו, האם אז היה המצב טוב?

ומתי היתה לנו תחושה בטחונית טובה עם קום המדינה, כאשר שבע מדינות ערב עם צבאות מאורגנים קמו עלינו לכלותנו? כן, לכלותנו. וכי המצב היה טוב יותר לפני מלחמת ששת-הימים, כאשר גבולות המדינה היו בתוככי הערים? האם שכחנו גבולות ירושלים לפני מלחמת ששת-הימים? ורק דבע שעה היה המרחק בין הגבול ובין תל-אביב, או הגבול בנגב - כשמש על צווארנו עמדו חיילי שומאינו. האם אז היה המצב הבטחוני טוב?

כאשר אנו משווים את המצבים שהיינו נתונים בהם מאז ומתמיד לעומת המצב הבטחוני כיום, עלינו להודות ולהלל לשם על חן חסדו עמנו.

אין לי הביטוי המתאים להגדיר את התרברבותם של אלה הרוצים להמעיט בפנינו כעת את הסכנה שהיתה צפויה לנו לפני מלחמת ששת-הימים. עוד לא ירדתי לסוף דעתם ולא הבנתי מה כוונתם בזה ומה מטרתם. אם תרצו לומר, עמדנו ערב מלחמת ששת-הימים בפני סכנה לא פחותה מזו שעמדנו בה במלחמת השחרור. נכון כי במלחמת השחרור עמדנו בדייק דקות, יצאנו מן המחתרת ולא היינו מאורגנים. אבל במלחמת השחרור שרדה אווירה מרוממת בגלל ההשתחררות, ולא הבחינו ריאלית במבחן הקשה שהיה לפנינו. לא כן ערב מלחמת ששת-הימים. אם כי היינו מאורגנים ומצויינים, הרי האווירה ששררה אז היתה אווירה עכורה, מתוחה, ומאידך גיסא מצרים היתה במלוא כוחה ועושה, ומאחוריה עמדה רוסיה. קשה להבין כיצד אפשר להמעיט בסכנה שהיתה צפויה לנו. קשה להשיג איך מתעלמים מהאיומים הגלויים של המצרים והתארגנותם לחסל אותנו. בלשון זרהירה אומר למתברברים, המעוניינים להמעיט את הסכנה שעמדה לפנינו ערב מלחמת ששת-הימים, כי הם מגוחכים.

למרות כל מה שנאמר וכל מה שנכתב על מלחמת ששת-הימים, עוד לא ניתן ביטוי כמה וכמה עלינו להודות ולהלל לה' ברוך הוא על חסדיו הגדולים, על הנסים ועל הנפלאות שעשה עמנו כי נשארנו חיים וניצחנו את אויבנו. הדפנו שונאינו. הרחבנו גבולותינו. חזרנו למקומות הקדושים ואנו חולשים על גבולותיהם ההיסטוריים של ארץ קדשנו.

מי ימלא גבורות ה', ישמיע כל תהילתו.

אני מביע את הערכתי למדיניות החוץ, לשירות החוץ, לשר החוץ, כשם שאני אמרתי בהזדמנויות קוד-

דבר אחד ברור לי: בשביל שלום יהיו נחוצים שניים, ולא אחד. יש כמה ערבים לשלום בעולם, בדמות מעצמות-על. אנחנו לא נעשה שלום רק עם עצמנו. אם נודה בזה או לא, לא רק הערבים אלא העולם הרחב, גם זה שנוטה חסד לנו, לא יתן יד לשלום המבוסס על ההנחה כי ארץ-ישראל השלמה היא מולדתו של עמנו בלבד. העולם השוחר שלום ירצה בשלום שעשוי לספק את האינטרסים החיוניים ואת הזכויות ההיסטוריות הלגיטימיות של שני עמים בארץ-ישראל השלמה - של עם היהודי החוזר למולדתו, ושל המוני העם הערבי החיים כאן זה דורי דורות.

דבר זה יכול להתגשם בדרך של הכרה ברבנות של שתי מדינות של שני עמים אשר ביניהם, אני מקווה, ישררו יחסים של שלום ועזרה הדדית, ואולי אפילו שותפות מדיניות.

זאת היא האמת אשר חייבת להיות נר לרגלי מדינאינו החותרים לשלום של בטחון. אין לי ספק כי החתירה לשלום של בטחון היא שאיפת המדינאים המייצגים את מדינת ישראל, וגם של שר החוץ אבא אבן בתוכם.

הי"ד ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרוש, ואחרי לחבר-הכנסת האוונגרד.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קודם שאגש לומר דברי על מדיניות החוץ של ישראל אציין כי בדור שסיעתנו מצטרפת לדברים ולדוברים שקדמוני בדיון בתביעה כי ייעשו מאמצים להציל את אחינו הנתונים בצרה ובשבביה בארצות ערב, ולא להרפות מלטכס עצה מה אפשר עוד לעשות להגברת העלייה מרוסיה, לקרוא דרוך לשבויים ברוסיה זה חמישים שנה.

ייתכן מאוד מאוד שממשלת ישראל צריכה להיות רק היוזמת, ואילו אירגונים עולמיים שמחוץ למדינת ישראל הם אשר יארגנו את דעת-הקהל וייצרו לחצים. כי ברור שלא תמיד יעלים הצעדים הנעשים על-ידי ממשלת ישראל, בגלל האינטרסים המיוחדים של ישראל. אם כי לא נעלם מאתנו שאין להפריד בין האינטרסים של מדינת ישראל והאינטרסים של פזרי ישראל, בכל זאת יש לשקול אם לא רצוי יותר שכלפי חוץ ייצגו את הנושא אירגונים עולמיים שמחוץ למדינת ישראל.

ועתה, קודם שאני רוצה לומר דברי על מדיניות החוץ, רוצה אני להזכיר לעצמנו כי היום - כ"ו באייר - הוא היום שבו התחילה מלחמת ששת-הימים לפני שש שנים.

קצב המאורעות והתמורות הוא כמו בסרט נע: מאורעות ותמורות אחרים משכיחים את הראשונים.

אני רואה בדיון המדיני מעין בחינה יסודית של אבני היסוד, שעליהן מושתתת המדיניות הישראלית. הדוקה היום, במלאת שש שנים להתחלת מלחמת ששת-הימים, כדאי שנתעכב ונבחן את הדרך אשר הלכנו בה ואת המצב שאנחנו נמצאים בו.

אולי יהיו כאלה שיתפללו אם אומר זאת, אבל כך אני רואה את המצב, ואני אומר במלוא ההכרה, כאיש שגולד בארץ-ישראל, ונכדי הם, ברוך השם, הדור התשיעי בארץ, כי איני זוכר מתי חיינו כאן בארץ

אני מצטער שבגלל קוצר הזמן עלי לצמצם את דברי. אבל אני יכול לסיים את דברי בלי להעלות שוב את הערותינו על הצורך לתת לשירות החוץ את הגיון המיוחד המיוחד את עם ישראל כעם ה' לא אחת נדמה לנו ששירות החוץ זהה לשירות החוץ של מדינה כיתר המדינות. חסרה הגימה המרטט של עם ישראל, עם עתיק יומין, עם הספר, עם ה', עם אשר אלפי שנות גלות לא ניתקוהו מארצו. שירות החוץ נדמה שירותו כשירות לעם ככל העמים. זמני המוגבל מונע ממני להרחיב דברי. עשיתי זאת כבר בעבר, הפעם באתי רק לומר כי הערתנו בעינה עומדת.

אני לא אדלג גם הפעם על הצעה, שאני מציג בכל הזדמנות, והיא — מינוי יועצים מכוונים בענייני דת בשירות החוץ, במיוחד במדינות המאכלסות בדרך כיום יהודים. קשה לנו לקוות שכל אלה היוצאים לגולה בשירות החוץ יהיו חדורי תודעה יהודית ולא יגרמו איכזבות למרכזים היהודיים, אשר רואים באלה המכהנים בשירות החוץ מייצגי העם היהודי. לפחות יימצאו יועצים ומכוונים בעניינים דתיים בשירות החוץ. הם יהיו תורמים רבות לתחמית מדינת ישראל. הם היו חוסכים הרבה אי-נעימויות. אני מביא הצעה זו מפעם לפעם ואני רוצה לקוות כי אולי הפעם יתקבלו דברי.

הי"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האונגר, ואחריו לחבר-הכנסת הורביץ.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש): מדוע שר החוץ בחוץ? האם לא מעניין את שר החוץ מה שאומרת הכנסת על סקירתו המאלפת?

הי"ר ר. ארזי:

אני לא יכול לתת לך תשובה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש): זו שאלה רטורית.

הי"ר ר. ארזי:

כאשר תעלה על הדוכן, תשאל שאלות, לעניין כמובן.

גדעון האונגר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נתרבו לאחרונה העוסקים במדיניות המזרח הקרוב. ראשי מדינות ושרי חוץ מפרסמים מדי פעם מרשמים חדשים ומתכונים, כאילו היה הדבר תלוי רק בניסוח מוצלח חדש. לאח-רונה ניסה זאת שר החוץ הגרמני ולטר של ביקורו בשלוש בירות ערב, שבא לאון את ביקורו הקודם. אצלנו זאת ביקורו הקרוב של הקנצלר בראנדט בישראל. בשבוע ממסעו בארצות-הערב הכריז מר של כי הרפוב-ליקה הפדרלית הגרמנית תקיים מדיניות עצמאית לגבי אזורנו. אנו מחייבים גישה זו ובלבד שבמדיניות עצמאית זו יינתן ביטוי לנתונים המיוחדים במינם ביחסים שבינינו לבין גרמניה הנעוצים בשואה. בגלל גחמניה הנאצית והסלה בעם היהודי נכות היסטוריות. חסרים לנו כיום כאן מיליוני ידיים להגן על המדינה, לעבדה ולשמרה. מתוך חרדה לחסרון זה נאלצים אנו לחפש לעצמנו סידורי בטחון בשטחים ונאלצים אנו לעמוד על גבולות כאלה אשר יבטיחו אותנו מפני התקפת אויבינו.

מות אני חוזר ואומר גם הפעם, כי אף שסיעתנו היא באופוזיציה אנו מזדהים עם מדיניות החוץ של הממשלה.

אנו תמימי-דעים עם המונח המוגדר, הברור, כי אנו שואפים לגבולות בטוחים ומוסכמים. זה אשר הכריזו ראש הממשלה ושר החוץ בכל הזדמנות. זוהי ההגדרה הקולעת של מדיניות החוץ של ישראל, ועל הנחיות יסוד זו ישל גבולות בטוחים ומוסכמים אין אנו יכולים לוותר. ההדרישה השנייה שהצגנו — משא-ומתן ישיר, לא ראיתי אותו מעולם כעקרון אלא כהגדרה הגדרת ההדרישה למשא-ומתן ישיר משמעותה כי עמי ערב חייבים להחזיר לתודעתם, לתפיסתם, כי כשם שלכל עמי העולם, לכל עם ועם ארץ משלו ולעמי ערב שמונה ארצות, כך עליהם להשלים כי הארץ הזאת אשר ה' ברוך הוא הבטיחה לנו בתורתנו "לך ולזרעך אתנה את הארץ הזאת", היא שלנו. מכאן לא נוז.

הגדרת משא-ומתן ישיר היא ברורה, כלומר הכרה בקיומנו, להוציא את הראש מהאפר ולראות נכותה כי זה לא ישתנה. כאן היינו, כאן חיינו וכאן נחיה.

טוב עשתה הממשלה בכל הזמנים שהוכיחה גמי-שות בגישה לעקרון של משא-ומתן ישיר. לא הפסדנו בהבעת נכונותנו בכל ההזדמנויות והושטנו יד לכל מי שהראה נכונות לתוך, לגשר, לקשר. לא הפסדנו על-יד הומו שניתן על-ידינו והסבלות שהיתה לנו לשגריר יארינג. לא נרתענו מלשמוע על תכניות רוג'רס, כל עוד לא פגענו באבן היסוד של גבולות בטוחים ומוסכמים. כל מי שרצה לפגוע בעקרון זה, ראה כי דבר זה לא ניתן. יכולנו להיות גמישים לגבי העקרון של משא-ומתן ישיר, תוך תקווה שבסופו של דבר — אם ייצא דבר מהמשא-ומתן הבלתי-ישיר — לא יוכל להיות אחת מאשר להכיר בעקרון של משא-ומתן ישיר, שמשמעותו הכרה בקיומנו.

קשה היה להבין את הכרזתו המסוייגת של שר החוץ להצעתו של גינאי תוניסיה להיפגש עם נציג ישראלי. עם כל הפיקפוקים המוצדקים של שר החוץ, עלינו להוכיח גמישות ולקדם בברכה כל מי שמביע נכונות לקדם הידברות. ברור שצריכים להיות זהירים מאוד שלא ליפול בפח שטומנים לא פעם אחת לרג-לינו.

בלי כל ספק יכולים אנו לברך ולהתברך על הדי-זות ההדוקה השוררת בינינו לבין ארצות-הברית. אין כל ספק שזהו פרי יצירת יחסים, מגעים, קשרים מת-מידים של שירות החוץ שלנו. אין לי ספק שאף אחד לא יתעלם מהעובדה כי מדיניותה האוהדת של אר-צות-הברית גובעת מחשבותיה עם רוסיה. ארצות-הברית רואה אותנו במידה רבה כזרוע מבצעת של תפקידה של ארצות-הברית במזרח התיכון. יחסו האוהד של הנשיא ניקסון אלינו גובע מעמדתו הברורה לרוסיה, ואחדתו חיוקה את מעמדתו.

תקרית ווטרגייט ומשקלו של הנשיא ניקסון בעי-צוב מדיניות ארצות-הברית יש להם השלכות רציניות ביותר על המצב בישראל. תקרית ווטרגייט איננה מעו-דדת את מעמדתו.

עם כל החיוב שלול העולם, בכל המהלכים של הידברות בין ארצות-הברית ורוסיה עלינו להיות ערנים מאח, כדי ששם ב"טלפון הישיר" בין וושינגטון ומוס-קבה לא ייעשה משוה על חשבוננו.

נגד האנושות, רוצחים בדם קר ושודדים רכוש, פוגעים ביהודים בשיטות נאציות מובהקות, רק על חטא לידתם כיהודים. מן הדין שנכריז כי מי שפוגע ביהודים אלה, יהיה דינו בעינו כמחבל הפוגע בישראלים, וכבר הכרזנו כי מלחמה לנו עם מחבלים בכל מקום שם נדביק אותם.

חברי הכנסת, ההבנה שהושגה בינינו ובין ארצות-הברית באה לנו לאחר שלא נרתענו מדיון ודברים גם עם ידיד גדול זה על תכנית רוג'רס בשעתה. שמחנו לשמוע היום מפי שר החוץ כי חזית הידידות בינינו לבין ארצות-הברית לא נפגמה. אולם ההדאגנו מאוד מן הידיעות על הצפת האזור בנשק בכמויות עצומות שזורים ויזרם לכוחות ולסעודיה. הצפה זו ודאי תכניס את האזור למרוץ חימוש גוסף ויש להזהיר את ארצות-הברית כי חלק מנשק זה, שודאי אינו דרוש לשתי המדינות הללו להגנה עצמית מפני שכניהם, יופנה או לפחות עלול להיות מופנה נגדנו בשעת צרה.

עלינו להביא דבר זה לידי ביטוי ממוקד במגעים תכופים עם ארצות-הברית, גם שעה שאנו חוזרים להעמקת ההבנה ושיתוף הפעולה עם מעצמת-על ידי דותית זו.

מעצמה זו מסייעת לנו גם בנושא המהווה כשהוא לעצמו עניין ראשון במעלה, עליית יהודי ברית-המועצות. נושא זה אינו נופל בחשיבותו מכל מגמה לאומית-בטחונית ישראלית. על-ידי המאבק למען העלייה בתוך ברית-המועצות עצמה ועל-ידי הפיכת הבעיה לבעיה בין-לאומית נפתח הסדק לעלייה.

בביקורו הקרוב של מר ברז'נייב בארצות-הברית יתנו היהודים, וכל אדם שלבו פתוח לעניין אנושי גדול זה, ביטוי לחדירתם, דאגתם ומחאתם. תהיה הז'דמנות חדשה להעלות את התביעה לחופש עלייה. נכון-נותר של מספר כה גדול מקברניטי המדינות של ארצות-הברית בסנאט ובבית-הנבחרים שלה לקשור את חופש התנועה של בני-אדם — ובעיקר את חופש העלייה של יהודים — לעניין אמריקני פנימי ראשון במעלה, זה כשלעצמו השיג רב חשיבות, הצלחה למדיניות יהודית, והוא מעיד על כך כי יש אוחז כרויה למצוקות אנושיות במדינה הדמוקרטית הגדולה שמעבד לים.

באמריקה חיים היום שישה מיליון יהודים. זה מספר המעורר זעזוע בלבם של כל יהודי. שישה מיליון אלה חייבים למלא שליחות יהודית ששישה מיליון אחרים היו יכולים למלא בצדק אילו היו בחיים, ועל שכמה של היהדות האמריקנית מוטל היום הגטל העיקרי של המערכה למען יהודי ברית-המועצות. עליהם לעמוד בה בתוקף ובגאון.

חברי הכנסת, נטל מדינות החוץ על פני חזית נרחבת זו על כל שלוחותיה, הוא נטל כבד מאוד. אין זה קל להיות דיפלומט ישראלי בחוץ-לארץ או מכון מדיניות ישראלי מבית. מכל חרם של אי-הכרה מצד חלק ניכר של ארצות הברית מוטל תפקיד קשה על שליחי המדינה בארצות חוץ. בשנים האחרונות פרשו ראשוני המשרד מן השירות, ועוד אחרים עומדים לפ-רוש. המשרד קולט כוחות חדשים, צעירים. לאחרונה נתמנה בו גם מנהל כללי חדש, שאמנם אינו פנים חדשות במשרד החוץ, אבל הוא חדש בתפקיד אחראי זה. אנו מאחלים לו שיצליח להשרות רוח טובה של

האיוון שאנו מצפים לו מצד גרמניה במדיניותה העצמאית הוא למלא, ככל שניתן, את חוסר האיוון אשר נוצר עקב החלל שנפרץ בעם היהודי על-ידי המכה של גרמניה הנאצית.

שמענו מפיו של מר של כי שכנינו מוכנים להכיר בנו, אם נקבל את תנאיהם. עד כה היו תנאים אלה מכוונים לחיסולה של ישראל בשלבים. אחד הדוברים של שיטה זו היה בעבר נשיאה של תוניסיה מר בורגי-בה. למרות זאת ולמרות התבטאויותיו אין לפסול אף אותו לכל נסיון של הידברות ויש מקום לנצל את מה שאמר מר בורגיבה בראיון לעתון איטלקי.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):
הוא לא הציע את עצמו.

גרעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
לא כדאי להתווכח פה על מה שהשמיע. יש הפיר-סום ואפילו ההכחשה. יש מקום לנצל מה שאמר, כי בחתימה שלנו לשלום צריך להיאחז גם בנכונות זו ולשמוע מה בפיו.

אנו נמצאים בעיצומה של ההתקפה המדינית המצ-רית שמטרתה לבדוד את ישראל, להרחיק מעליה את ידידה ובפרט לתקוע טריז בינינו ובין ארצות-הברית. תביעתה של מצרים שנכרז כי אנו מוכנים לנסיה כוללת, כאשר ידוע לה יפה שאין אנו מוכנים לכך וכי אין שחר לפירושים שהיא נותנת להחלטת האו"ם במועצת הבטחון, כאילו אמרה שאין היא רוצה בכל הידברות. מול הקו המצרי המכוון רק להתגבר על תוצאות המפלה הצבאית תצגי ישראל את היעד של שאיפה כנה לשלום, שייכון כאשר ייווצרו תנאים כ-לה שימנעו מלחמה ויכינו את עמי האזור לחיים בצוו-תא. זאת אי-אפשר להשיג על-ידי שמישהו מבחוץ יבוא להטיל דעתו על עמים ועל מדינות. לכך אפשר להגיע רק על-ידי הסדר מוצק, שיהיה כרוך בויתורים שכל צד יגיע אליהם בסופו של דבר, אם אכן רוצים שניהם בהסדר.

מפני כך מתנגדת ישראל לתכתיב מבחוץ, והיא מצפה לתהליך של השלמה מבפנים, כי תכתיב הוא ראשית מלחמה החדשה. למען ההשלמה מבפנים מ-כנה ישראל לויתורים. אילו נוכחנו לפחות בראשיתו של תהליך השלמה ואצל שכנינו, היינו יכולים להיות רגועים יותר וקל היה ודאי להגיע להסדר בקרוב. הצרה היא שכל שאיפתם של שליטי ערב היא לא רק לבלי לטפל בנושא לעומק. כל רצונם לצאת איך שהוא ממפלגת במלחמה, בלי שיצטרפו להסיק את המסקנות ולהשלים עם ישראל לא על פני הגייר בלבד אלא כהכרעה ערבית-לאומית. לכך הקדישו את ש-השנים שעברו מאז מלחמת ששת-הימים, לכך הם הק-ריבו את משאביהם. לאחרונה נוכחו יריבינו כי לא הכל יכולים הם לקנות בכסף, וכי לא כל מדינות יבשת אפריקה עומדות למכירה פומבית בשווקים של לוב.

כפי שנתפרסם עומד שר החוץ לבקר בקרוב ב-בשת אפריקה, ואנחנו ודאי נלווה אותו באיחולי הצל-חה במאמציו לחזק את מעמדה של ישראל בקרב אותן ארצות אפריקה המעוניינות לקיים היום קשרים אתנו, ולהחליף ביקורים רמי מעלה.

בינתיים הולך ונמשך גל מעשי הרצח וההתעללות ביהודי עיראק וסוריה. שם מבצעים פורעים פשעים

כפי לא נראה באופק הרחוק. הגבולות החדשים מב-
טיחים לנו בטחון שכמוהו לא היה למדינה מאז ומעולם.
מי שדווקא נגד תקציב הבטחון מתעלם במודי מן העוב-
דה כי בעשור האחרון העלייה בתקציב הבטחון היא
בעיקר תוצאה של רכישת ציוד מתוחכם ויקר, שלא
היה בנמצא לפני 1967 ונגס למזרח התיכון במהלך
מלחמת ההתשה. מי שטוען כי קיים קפאון וכי הוא
מסוכן — אינו יודע מה שפיו שח. העובדה כי ישראל
השכיחה לשמור על הסטטוס-קוו של יוני, לפחות בפר-
על, לא זו בלבד שהביאה לשינויים מרחיקים-לכת
בארץ ישראל השלמה פנימה, אלא היא ורק היא גם
הסיטה כמה מדינות ערביות מעמדות גוקשות. כל או-
תם רמוזים קלים של הכרה בזכות קיומה של מדינת
ישראל, הנשמעים פה ושם, הם פרי של שמירה בטוחה
על הישגי מלחמת ששת-הימים. ויתור על הישגיה ימו-
טט מיד את כל מה שהושג עד כה.

ועוד עלי לומר: מי שתולה בתוצאות מלחמת
ששת-הימים את הקולד לעיוותים חמורים בחברה הישר-
אלית, מחפש לו אליבי קל לתהליכים ולמגמות שעב-
רו על החברה הישראלית לפני 1967, שאין להם שום
קשר עם מלחמת ששת-הימים. ההיפך הוא הנכון,
קשה לשער מה דמות היתה למדינה אילו נמשכו ימי
המיתון והמשבר הכלכלי והדמוקרטיה המוסרית וה-
פוליטית של השנים שלפני המלחמה.

רבותי חברי הכנסת, בפרפרזה על משפט עממי ידוע
אפשר לומר, כי מדינאים ועיתונאים שונים אומרים
וכותבים את שלהם — והמציאות הבדיאה עושה את
שלה. מצער רק, כי חילוקי-דעות ולעיתים גם התהומות
המפרידים בין חברי הממשלה, בינם לבין עצמם, ובין
הסיעות השונות במפלגת הרוב — מונעים ממדינת
ישראל לצלל בצורה טובה יותר את הזמן. לחילוקי-
הדעות הללו יש, הממשלה, המונעים ממנה לגבש
תכנית מוסכמת, ישר, לדעתה, השפעות שליליות במ-
דיניות החוץ שלנו, כפי שהדבר משתקף גם במדיניות
הפנים. מפת ההתחללויות מתרחבת באיטיות, מחוסר
הסכמה ממשלתית. מוקמות היאחזויות בקצב איטי
ואין זכר לשלום. השלוב הכלכלי אינו מוגשם במלואו
והארגיעות מונעת מאתנו להחיל את חוקי ישראל, לר-
בות חוקי העבודה, על יהודה ושומרון. שר האוצר וחי-
בריו מעדיפים, כמובן, את ארץ-ישראל של מאי 1967.
הם חולמים מחדש על מדינת ישראל קטנה, נקייה עד
כמה שאפשר מערבים, מוקפת חומה פוליטית, כלכלית
וחברתית, המבדילה בינה לבין שכנותיה. זהו מצב לא
נורמלי של מדינת חלוקה, מצב שאינו יכול לחזור
ואסור שיחזור, משום שיהיה יקר יותר גם מן הבחינה
הכספית — הבחינה ששר האוצר מתעניין בה ומדגיש
אותה כל כך. אי-אפשר לחזות מצב שיווד מסך של
ברזל, או מסך של חול, בין שני חלקי ארץ-ישראל.
הכרה בכך כי שום הסדר לא יוכל להביא לחלוקה
מחדש של הריבונות על ארץ-ישראל וכי כל חלוקה
כזאת פירושה שאין שלום, רק הכרה כזאת, רבותי
חברי הכנסת, תיתן לממשלת ישראל את הכוח המ-
סרי לראות ביהודה ובשומרון חלק ממדינת ישראל.
הכרה כזאת תביא למסקנה, כי רכישת דקדקות על-
ידי גורמים ממשלתיים ופרטיים — בכל שטחי ישר-
אל, תוך הטלת סייגים למניעת ספקולציה מצד ערבים
ויהודים — איננה צעד המונע את השלום, איננה מעי-
שה של רודפי רווחים, שיכולים, כידוע, במשטר הכל-

עבודת צוות, לחזק את השירות החיוני של משמר
המדינה בכל ארצות תבל.

הי"ר. ארזי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת הורביץ, ואחריו לח-
ברי-הכנסת כרמל.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נבכדה, אנו נמצאים סמוך
מאד ליום השנה ה-7 למלחמת ששת-הימים. עוד
מתפלמסים אצלנו אם נשקפה סכנת השמדה למדינת
ישראל אם לאו. יש מי שטוען כי הדעה שנשקפה
סכנת השמדה למדינת ישראל בראשית יוני 1967 אי-
ננה אלא מיתוס, אגדה המנופחת לצרכים פוליטיים
שונים. החרדה הגדולה שהקיפה את הציבור כולו ואת
דרגי השלטון נשכחה. נשכחה גם העובדה כי ההכרה
המלאה שעוצמתו של צה"ל קיבלה את אישורה במל-
חמת ששת-הימים עצמה וצריכים היינו את הנצחון
המכריע כדי להיות בטוחים בכוחנו. היום יש בינינו
אנשים הבטוחים כל כך בעוצמה הצבאית עד שהם
מוכנים לוותר על גבולות בטחון, על הסכמי שלום
אמינים ועל מסכת יחסים חדשה בין ישראל ושכני-
היהודה. אלה הם בעצם המיליטריסטים היחידים בתוכנו,
כי הם מאמינים שאפשרות נסיגה כללית, מתוך בטחון
שצה"ל יוכל תמיד לכבוש מחדש, במקרה הצורך, את
השטחים שפנו, אם תתרחש תוקפנות ערבית נוספת.

השכל הישר רואה אחרת את פני הדברים. אין
זה משנה אם באמת היתה סכנה של נצחון ערבי במל-
חמת ששת-הימים. עם ומדינה אינם יוצאים למלחמה
צודקת דק כאשר מרחפת עליהם סכנה של השמדה.
מי שטוען שישאל רשאים לאחוז בנשק דק כדי להגן
על אזרחיה מפני סכנה של השמדה פיסית — מנהל
פנקסנות מוסרית סתרווית. ישראל יצאה למלחמה
להגן על בטחונם של אזרחים, למנוע פגיעות מיותרות
בנפש, להגן על ישובי הספר שלה ולהגן על האינטרסים
החיוניים ביותר של אומה דיבונית, גבולות שקטים,
דרכי התחבורה פתוחים ולהסיר איום בתוקפנות צבאית
המאיימת על המהלך התקין של חיייה. די בכך. העובדה
כי כל אלה עמדו בסכנה ביוני 1967 איננה מיתוס
אלא עובדה היסטורית בהירה כשמש. לא השתנה הר-
בה מאז יוני 1967 בתחום זה. נכון כי היום כולנו
משוכנעים כי לעולם לא יוכלו צבאות ערב להביסנו
ולאיים על אזרחי ישראל בטבח טוטלי, אבל כאמור,
מדינה מקיימת עוצמה צבאית למען מטרות פחותות
מאלה וצודקות לא פחות מאלה. העובדה שצה"ל חזק
לאין שיעור ממה שהיה ביוני 1967 עדיין איננה משח-
רדת אותנו מן הצורך להגן על בטחוננו של המדינה
בכל האמצעים, בסופו של דבר — ליצור מפה חדשה
במזרח התיכון, על בסיס המפה של יוני ולא על בסיס
המפה של מאי.

אדוני היושב-ראש, מאז ימי יוני מהלכים עלינו
אימים. קשה למנות את ההכרזות מחוץ והאזהרות
מבית, כי הנה מחר או מחרתיים תפרוץ מלחמה נז-
ספת, ייכפה עלינו הסדר, נאבד את אחדת העולם,
נישאר מבודדים, נתפורד מבפנים וכו', וכל זאת משום
שהממשלה מסרבת למנות שטחים ללא הסדר. אני
בטוח כי נביאי החורבן ימשיכו להלך עלינו אימים גם
בשנים הבאות ויראו כל מאורע וכל התפתחות כמע-
שה המבשר את הקץ. יאסור לנו להיבהל. שום הסדר

בניגוד לכל גישה רציונלית, גם ואפילו לקראת תבוסה בטוחה, כפי שקרה.

כן אפשרית התדרדרות שתטיל את הגבולות אל האש, ואשר תגבע מעצם מהלכי הגיוס, ההיערכות והכוננות העלולה להשמיט את השליטה מידי המתימר לשלט ולפקד.

יתר על כן, ארצות ערב כולן — ולא רק מדינות העימות — נתונות עתה בקדחת הזדיונות מאסיבית, שלא היתה עוד דוגמתה. מקורות החימוש הם גם ממוזרח וגם ממערב. ברית המועצות מוסיפה לצייד את מצרים, סוריה ועיראק; ואילו ירדן, כוויית, סעודיה ולוב מקבלות נשק רב מארצות-הברית או מצרפת או מאנגליה, ויש גם מדינות ערביות הזוכות משני העו-למות גם יחד.

מדינות העימות כמצרים, סוריה ועיראק, מצהירות בגלוי ושבבות ומצהירות על הכונתיהן הנמשכות ללא הפסק למערכה חדשה נגד ישראל, כדי להכריעה במלחמה. ואילו מדינות ערב האחרות כלוב, סעודיה וכוויית, ואוגרות נשק למכביר, המיועד כאילו למטרות של הגנה על אינטרסים וחכויות לגיטימיים במזרח התיכון שאין להם דבר עם הסיכסוך הישראלי-ערבי, וב-עיקר במאבק על ההגמוניה במפרץ הפרסי. אולם שתי עובדות בעלות משקל רב מזדקרות תוך תהליך ההת-עצמות המרשים של מדינות אלה. העובדה האחת — הן מקבלות סוגי נשק לרוב, בכמויות ובאיכויות, שהן עצמן אינן מסוגלות בשום פנים, ולא יהיו מסוגלות בעתיד הנראה לעין, לקלוט אותן ולהפעילן בעצמן לצד-כיהן. והעובדה השנייה — לא עובר זמן רב ונשק המ-גיע לידיהן מועבר לידי מדינות העימות ומוצב בתו-מיהן, בהתאם לצרכיהן ולתכנוניהן האופרטיביים.

כך קרה שהאזור עד בתקופה האחרונה לכך ש-מוסי מירא' לוביים ומטוסי "מיג" עיראקיים הועברו והוצבו במצרים, וטנקים מרוקניים הועברו והוצבו בסו-ריה, כפי שטייסיים מצריים מתאמנים במטוסי "לייטנינג" סעודיים ומטוסי "הנטר" כווייתיים. עובדות כבדות-משקל אלו מחייבות אותנו לראות את ההתעצמות הער-בית בנשק ראייה כוללת, אפילו מתרוצצים במדינות השונות אינטרסים מוגנים ושאיפות סותרות. אין זה דק חשש לעתיד לבוא. נסיון ההווה מוכיח כי נשק בידי מדינה ערבית כלשהי עלול להיות מוצב אלא מול ישראל ומופעל נגדה, ללא הבדל מקור הנשק, בעליו וייעודו המוצהר של הנשק.

מבחינה זאת אין להביט בשוויון-נפש אף על ההתעצמות הנכרת של ממלכת ירדן, שנמצאת עתה אמנם במחדת ממדינות העימות והיא זנחה למעשה את חלום החזית המזרחית. אולם איש לא יוכל ל-ל-רוב לכך כי עוצמה זו שלה — שאין לזלזל כלל — לא תועבר בזמן מן הזמנים נגדנו, אם בהכרעה של השליט הנוכחי שיראה את השעה כשעה לכך, כפי שקרה במלחמת ששת-הימים, ואם אחרי הפיכה שתקרה במשטר של מדינה זו, שאיננה בלתי-אפשרית.

מצב חדש זה טומן בו סכנה מחדשת לבטחוננו. הוא עשוי להביא למרוץ זיון מואץ בין מעצמות-העל בהתחרות על ההשפעה במרחב הערבי, הטומן בו אל-מוט של הסלמה ושיהיו לו השלכות חמורות נוספות לבנינו בכך שיוגבר קצב ההתעצמות הצבאית הער-בית הכוללת. והוא מעלה בעיות אסטרטגיות חדשות

כלי שבישראל — של השר ספיר — להרוויח בצורה קלה יותר בספקולציות ממינים שונים בתוככי הקו הירוק, כמו בשטח "שנלר", למשל.

צעדים אלה היו מבטאים את ממשותה של מפת השלום יותר מכל צעד אחר. רק העובדה הנחרצת כי אנו מתבססים בשטחים היא אשר תגרום להתפכחות מהירה יותר מצד ערביי ישראל ומדינות ערב גם יחד.

אדוני היושב-ראש, כולנו משקיפים בחרדה וב-עניין על המשבר התמור שפקד את הדמוקרטיה הא-מריקנית. מותר ללמוד משם לקח מה מותר לדמוק-רטיה ומה אסור לה וכן מהו חוסנה של דמוקרטיה. יש ללמוד משם, כי אם רוצים לשמור על המשטר הדמוקרטי ולא להרסו כליל, יש צורך לשמור על האיזונים והבלמים הפורמליים והמסדיים גם יחד. אבל אל נטעה, אותו משבר יחלוף, השפעתו על המורח התיכון תהיה אפסית ובמסכת היחסים הנרקמת היום בעולם ניתנת למדינת ישראל הזמנית שלא היתה כדוגמתה, מירווח זמן ניכר, שבו תוכל בכוחה שלה לבנות את מפת הבטחון של ישראל כמדינה יהודית שיש בה מיעוט ערבי ניכר בעל זכויות אזרחיות מיר-ביות.

אל ניתן לשנים הבאות לברוח מבין אצבעותינו. "תורה שבכתב" ו"תורה שבעל-פה" ניטרלו את הפעו-לות ההכרחיות. נודה בזה. פעילות הכרחית תובעת מידה מקסימלית של שימוש יעיל וממרץ בזמן העומד לרשותנו.

הי"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו לחבר-הכנסת טובי.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, האומנם עומדים אנו בעתיד הקרוב — לפני פגישת-הפיסגה או לאח-ריה — לפני התלקחות את חדשה בגבולותינו עם מצרים ועם סוריה ולפני התמוטטות הרגיעה הנמשכת לאורך גבולות הפסקת-האש זה קרוב לשלוש שנים — כן או לא?

הדבה דברים נשמעו בנושא זה, מהעבר ההוא ומ-העבר הזה של הגבול; ספק אם יש אדם — שם וכאן — שיוכל לענות על כך תשובה ודאית. אך במ-קום לתת דעתנו על איומי המלחמה וחברי ההרגעה גם יחד, מוטב שניתן דעתנו על העובדות.

יש תכונה מלחמתית במצרים ובסוריה, שיכולה להביא במקדם או במאוחר אל התלקחות מכוונת או בלתי-מכוונת. עובדה היא כי צבא רב ועצום נמצא מגויס כולו וערך בכוונת לאורך הגבולות עמנו וב-בסיסים צבאיים בעורף, במצרים ובסוריה. לאיזה צורך מחזיקים בתנאי פריסה קרבית חיל רב כזה אם לא כאיום ממשי על הפסקת-האש או כדי להפר את הר-גיעה הקיימת?

אפשר להניח בוודאות כי שליטי ערב מודעים לכך כי צה"ל ערוך לקראת כל מצב אפשרי, וכי הפרת הר-גיעה על-ידי מתקפה או על-ידי פתיחה באש תגרום עמח פעילות ישראלית נמרצת להדיפת התוקפן ולהבס-תו. אך כבר נוכחנו לדעת בעבר שחשיבתם הצבאית של אויבינו שונה לפעמים מן החשיבה האובייקטיבית המקובלת, והם מסוגלים לפנות אל הנשק ואל האש

קדים מעבר לגבול, כך אנו שומעים גם תופים של הסתערות מדינית.

מה מבקשות בעצם מדינות ערב במועצת הבטחון? אם הולכות הן למועצת הבטחון כדי לשוב ול-הוקיע את ישראל, לחדר את מערכותיה ולהשמיט גי-נויים נגדה, כפי שקרה פעמים רבות בעבר באו"ם, הן רק עשויות להעמיק את היאוש וההתסכול ותוסד המו-צא של עצמן נוכח הקפאון והעדר מוצא של הסדר.

אחרי שש שנים הגיע הזמן שמדינות ערב יבנו כי כפי שאין להכריע את ישראל במלחמה, כך אין לנצחה גם במערכה מדינית. הדרך היחידה הפתוחה לפני מדינות ערב לצאת מן המצב המביך והמתסכל של הסטטוס-קוו היא לא בבקשת פתרון כפוי על-ידי גורמים בעלי עוצמה מחוץ לאזור, אלא על-ידי הצדדים הנוגעים בדבר, השותפים למלחמה והיכולים להיות שותפים לשלום. הדרך היא בהידברות עם ישראל וב-משא-ומתן עמה, בכל דרך אפשרית, כדי להגיע עמה להסדר. גם אולם וגם גורמים בין-לאומיים אחרים יכולים לסייע במגמה זו לקידום הסדר בין הצדדים, ואין דרך אלא בהסדר בין הצדדים הלוחמים לפתרון משר-חף של בעיותיהם המשותפות, תוך האמנה הדדית, כבוד הדדי, ותוך ויתורים מכל צד. ואני יכול להבטיח לחבר-י הכנסת ולדאורי ויהודי, שלכשעשכב סביב שולחן הד-יונים ונבחין בגישה כנה של רצון לשלום מצד מדינות ערב, ממשלת ישראל תהיה נכונה לוותוריים למען השלום. ובכל שיקדימו מדינות ערב להבין זאת כן ייטב להן עצמן ולאזור המורח התיכון כולו.

לבסוף אני רוצה להביע הערכה לשר החוץ, שזה עתה חזר ממסע קשה ומפרך של שיכנוע ושל עמידה בשער בענייניו בארצות שונות וחשובות לנו, וכן לעובדי משרד החוץ הרבים הפוזרים על פני כל היבשות, על עבודתם החשובה, המסורה והנאמנה.

היו"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, ואחריו לחבר-הכנסת מועדי.

תופיק טובי. (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בימים אלה מלא 25 שנה להקמת מדינת ישראל. מה היו הישגיה של מדינות החוץ של ממשלת ישראל? אנו חושבים של-משרד החוץ לא יכולה להיות מטרה נעלה יותר מאשר זו של השגת שלום-אמת, שלום צודק ויציב בין ישראל והמדינות הערביות, שלום שיבטיח דו-קיום בצוותא, שיתוף פעולה פורה ועתיד משגשג חדש באזור, ולמדינות הערביות, ויבדל את זכויותיהם הלאומיות הצודקות של שני עמי הארץ.

אך האמת המרה של מציאותנו מוכיחה כי משרד החוץ לא רק נכשל בתפקיד ראשוני זה, אלא אף פעל כזרוע למדיניות אשר מנעה את השלום והבטיחה הודמנויות לא מעטות. היו נסיבות ותנאים שהתלו להופעת מדינת ישראל כגורם חדש באזור, שהקשו על גורמיוציה מיידית ביחסים עם הסביבה. אבל דו-קום משום כך היתה מוטלת על ממשלת ישראל חובה כפולה ומכופלת לפעול בכיוון שיעזור ליצירת תנאים שיביאו למערכת יחסים גורמליים עם המדינות הער-ביות, בכיוון שייצור את האמון במקום שיחזק את האי-

ושופך אור חדש על בעיות של מאחזי שליטה, גבו-לות בטחון, מרחקי פגיעה וזמני התראה בעת התי-קפה, נוכח הנשק המשוכלל והמתוחכם מאוד המגיע עתה לידי הערבים.

הרי דבר הוא כי בידי מצרים מצוי עתה מטוס, שלא כבעבר, הוא מטוס המיראז' הלוכי, שטווחו מגיע עד תל-אביב. אפילו נקבל כי אין זה מעניינה של ישראל לבטא התנגדות כוללת לכל אספקת נשק מאר-צות-הברית ומאירופה המערבית לאותן מדינות ער-ביות הרואות את עצמן קשורות במערב והשומרות את חירותן כלפי הגוש המזרחי וכלפי מדינות ערב שרתמו את עצמן למרכבתו — אפילו כך, חייבים אנו להביע באוזני ידידנו תמיהה ודאגה על הכמויות הבלתי-סבי-רות של כלי נשק הזורמות למדינות ערב ועל סוגי כלי הנשק ההתקפים המסופקים להן, שאינם מת-חייבים מהגנתן העצמית ומהגנה על זכויותיהן הלגי-טימיות. ומעל לכל — עלינו לקיים ערנות למתרחש, להוסיף להתעצם בהתאם לצרכים הבטחוניים העו-לים, ולהיות נכונים לקראת כל מצב, אפילו זה הנראה לנו חסר סבירות וחסר הגיון מבחינתו של האויב.

חברי הכנסת, על אף הרגיעה הארעית בטורד הערבי המלחמה שלו נגדנו והעמידה שלנו נגדו טרם תמה, ואני חושש שלא יתרת במהרה, אפילו היו לנו הצלחות גדולות בתוך הארץ ומחוצה לה בתחום המל-חמה נגד גילויי הטרור. עמדתנו הבסיסית, כי מדינות ערב שבשכנותנו הן הנושאות באחריות למעשי ואיבה וטרור הבאים מתחומיהן, ואסטרטגיית הלחימה שלנו באירוגי המחבלים, המבקשת להכותם בכל מקום שא-נחנו יכולים להגיע אליהם ובטרם ביצעו את זממם נגדנו, — הצדיקו את עצמן באופן מלא. לבנון, שהפ-כה להיות הבסיס העיקרי לאירוגי המחבלה, יש מתכ-נים מיבצעים, מדריכים את אנשי החבלה ומכניסם את פעולות הטרור נגד ישראלים במטרת ישראליות בעו-לם — לבנון זו חייבת לשאת באחריות ולבחור בין חיסול בסיסים אלה על-ידיה לבין האפשרות שהדבר ייעשה על-ידינו. היא לא תוכל להסתתר מאחורי עק-רון הדיבנות בהתירה פיגועי טרור וחבלה נגדנו מת-חומה.

אני מצוין בחיוב כי לבנון התנערה והפעילה כוחות צבא, באוויר ובשריון, כדי לבלום את התפרצות המחב-לים. ואני רוצה לקוות כי היא לא תיעצר באמצע הד-רך, ותבער את הדע מקרבה.

אנו עצמנו חייבים לדעת כי הטרור, המעודד גם בארצות ערב האחרות, עלול עוד ללבוש צורות שונות של פיגוע וחבלה בארץ ובחוץ-לארץ. יש לשבח את התושיה של כוחות הבטחון בפגיעה במחבלים ובמניעת מעשי חבלה. אך אפשר מאוד כי עוד נהיה ניצבים בפני גילויי טרור מצד אלה אשר טרם נגשו את חלום הטרור להשמד את ישראל ולכונן מדינה פלשתינאית על חורבותיה של ישראל, ונצטרך להפעיל תושיה ואמ-צעים לאבטחה ולפעילות יוזמה כדי להרחיק סכנה מישראל וממטרות ישראליות בכל מקום בעולם.

כבוד היושב-ראש, אנו עומדים לפני שורת אי-רועים מדיניים בין-לאומיים, שהסיכסוך הישראלי-ערבי יעמד במרכזם, או בעיות המורח התיכון יתפסו בהם מקום נכבד, ככינוס מועצת הבטחון ופגישת-הפיסגה ברוגיב-ניקסון. כפי שאנו שומעים קולות קרב מופ-

כוחה הצבאי הגדול העולה על כוחן של כל המדינות הערביות ביחד; הם מטפחים את האמונה העיוורת בכוח הגשק ובמיסטיקה של העליונות הנצחית של העם היהודי; הם מתנחמים ומנחמים את העם בחול-שתם ובפירודם של העמים הערביים; הם מרדימים את ערנות העם בתמיכה הצבאית, הכלכלית והפוליטית הגדולה של ממשלת ארצות-הברית, שאיפשרה זאת כל "ההישגים" האלה ושקולה בעיני ראש הממשלה כנגד עיונות העולם כולו.

זהו מדיניות קצרת ראות, החיה מהיד אל הפה ואשר הצליחה לנצל קונוונקטורה ותנאים זמניים חול-פים מבחינה היסטורית, אך שלא יעמדו לאורך ימים מול תהליכים היסטוריים ותברתיים חזקים יותר מה-תוקפנות, מהעליונות הצבאית, מהגיבוי האמפריא-ליסטי, מהכיבושים ומהעובדות המוגמרות.

כצגנים בעיני החוגים השליטים כל אלטרנטיבה ביחסים בין ישראל והמדינות הערביות כל נסיון ואפש-רות להגיע לשלום-אמת. לכן ההתנגדות להחלטת מוע-צת הבטחון 242; לכן ההתנגדות הנוכחית לכל נסיון מחדש מצד מועצת הבטחון למצוא מוצא מהקפאון ומהמשבר. בהתאם לקו של הכשלת כל מאמץ להסדר שלום צודק שב שר החוץ ודחה בנאומו את ההצעה של מזכיר האו"ם ולדהיים להיעזר במסגרות האו"ם להשגת השלום; לכן גם עוינותו של משרד החוץ כלפי ועידת בולוניה לשלום ולצדק במזרח התיכון. ועידת בולוניה שימשה זירה לשוחרי השלום בעולם באזור, לדבות ישראלים וערבים, למאמץ משותף לשלום של כבוד וצדק באזור. ועידת בולוניה אף הראתה את הדרך לשלום צודק, שיכבד את ריבונותה, עצמאותה של ישראל והמדינות הערביות באזור ואת זכויותיו הצודקות של העם הערבי הפלשתינאי — דרך שמכמו בה המש-לחת הערבית והמשלחת הישראלית.

אך ממשלת ישראל, כדרכה, לא היתה יכולה לס-בול כל מאמץ הוגן לשלום, ומתוך התנגדות להשכנת שלום צודק ויציב יצאה חוצץ נגד ועידת בולוניה, גייסה את העתונות נגדה תוך סילוף גס של מסמכיה והחלטותיה. זהו כתם נוסף על מצחו של משרד החוץ ואזרחי ישראל שוחרי השלום יסיקו מסקנות מהתנה-גות מחפירה זו.

שוחרי השלום בעולם כולו מקדמים בברכה את התהליך של הפגת המתוחות הבין-לאומית ושל חיסול מוקדי המלחמה, שמסימניו: הפסקת המלחמה בווייט-נאם, המעבר למלחמה קרה אל חזיון דו-הקיום בש-לום ושיתוף פעולה כלכלי בין ברית-המועצות ומדינות סוציאליסטיות לבין ארצות-הברית ומדינות מערב-אירו-פה. תהליך זה הוא פרי גידול כוחה של ברית-המועצות והמדינות הסוציאליסטיות. ביקורו של ברונייב, מנהיגה של ברית-המועצות, בגרמניה הפדרלית וההסכמים החד-שבים לשיתוף פעולה פוליטי וכלכלי שנחתמו, הם תירו-מה חשובה לחיזוק בטחון אירופה אירופה השלום בעו-לם כולו. ביקורו הצפוי של מנהיג ברית-המועצות, ליאניד ברונייב, בארצות-הברית מעורר תקוות גדולות, שגם הוא יתרם לחיזוק דו-הקיום בשלום בעולם, ויחזק את שיתוף הפעולה הכלכלי הבין-לאומי, וכמו כן יסייע לקידום ענייני השלום הצודק באזור המזרח התיכון, על בסיס ביצוע החלטת מועצת הבטחון וכיבוד הזכויות הצודקות של עם ישראל והעם הערבי הפלשתינאי. אך

אמון, בכיוון שיחזק את התהליכים שיובילו אל השלום במקום להערים מכשולים בפניהם.

בשביל זה היה צורך להתחשב בעם השני בארץ, בזכויותיו שנפגעו, על כל פנים בהתאם לאותו קנה-מידה בין-לאומי שנתן תוקף להקמת מדינת ישראל. בשביל זה היה צורך שמדינת ישראל תגלה לפחות הב-נה לתהליך ההיסטורי של שיחרורם הלאומי והסוציאלי-נה העמים הערבים מעול המנצלים, המשעבדים והמדכ-אים, הורים והמקוממים, המעצמות האמפריאליסטיות וכוחות הפיאודליסטים והריאקציה. אך בשני המישורים הללו שליטי ישראל פעלו בכיוון מנוגד לכל אורך הדרך.

אחד מסימני הדרך המכאיבים במדיניות הממשלה היתה מדיניות ההתכחשות העקשנית לזכויותיו הצוד-קות של העם הערבי הפלשתינאי, לזכויות פלטיה, כעם בעל זיקה וזכויות בארץ הזאת. ראש הממשלה מפתחת עמדה זו אפילו עד כדי שלילת עצם קיומו. שר הבטחון הכריז שוב בשבוע שעבר כי "הציונות מתגשמת על חשבונם של הערבים". בהתאם להנחה זו פעלה תמיד ממשלת ישראל. לא זו בלבד שהיא לא התחשבה בז-כויות הלאומיות של העם הערבי, אלא היא רמסה אותן ופעלה אפילו לחיסול קיומו. בהתאם לכך היא דחתה באופן שיטתי ואפשרויות לשלום.

מצד שני יצרה ממשלת ישראל מערך של שיתוף פעולה כולל עם המעצמות האמפריאליסטיות נגד עצ-מותם והתפתחותם של העמים הערביים, כגון ההת-נגדות לעצמאות אלג'יריה, מלחמת סיני ב-1956 בש-רות בריטניה וצרפת נגד הלאמת תעלת-סואץ, והת-מיכה בכוחות הפיאודליים מימי הביניים בכל ארץ ער-בית, כמלך עבדאללה והאימאם מתימן.

בדרך קצרת-הראות וחסרת הפרספקטיבה ההיס-טורית הלכו שליטי ישראל והביאו את המדינה ואת העם עד הלום, כשהשעשוע הנשקף דתוך יותר מאי פעם, וישראל מבודדת יותר מאי פעם בזירה הבין-לאומית.

עתה עברו שש שנים לאותו נצחון צבאי גדול ביוני 1967. אולם לא דק שהשלום והבטחון לא הושגו, אלא גברו הסכנות.

עם הקמתה נהנתה מדינת ישראל מיחסים תקינים עם כל המעצמות הגדולות, ובכללן ברית-המועצות ויתר המדינות הסוציאליסטיות. מי שאינו כיום מגלה דאגתו ונותן דעתו לעובדה, כי בחצי היובל למדינת ישראל חלק גדול מן המדינות שהצביעו בעד הקמתה וקיימו איתה יחסים של שיתוף פעולה וידידות, כמו ברית-המועצות ומדינות סוציאליסטיות אחרות, אינן מקיימות כיום יחסים כלשהם איתה; מי שאינו מגלה דאגתו ונותן דעתו ליחסים הלא-תקינים עם מדינות אירופיות שונות, כמו צרפת; מי שאינו מגלה דאגתו ונותן דעתו על העובדה שהולך ורב מספרן של המדינות באפריקה המנותקות את יחסיהן עם מדינת ישראל, להחלטות הביקורת והגינוי, כפי שהן מתקבלות היום בוועידת כל מדינות אפריקה באדיס-אבבה; מי שאינו נותן דעתו ומגלה דאגתו לגבי מצבה החמור של יש-ראל באו"ם, אשר נתן תוקף חוקי לתקומתה — אינו אלא בסיל ועיוור לגבי חומרת הפרספקטיבה.

לקברניטי ישראל, כמובן, יש הערכה אחרת על המצב. הם מהללים את הכיבושים שהשיגו; הם מעלים על נס את "ישראל הגדולה" המשתרעת מהמזרח עד לחרמון, מהנהר ועד לים ומפאריס בעיני העם את

את דלת המשא-ומתן. כמובן, ההיפך הוא הנכון. מכל מקום אינני יודע ממה נובע הפחד מפני ישיבה ליד שולחן עגול, כדי לשאת ולתת בצורה ישירה ולשוחח בדברים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב באופן שכל צד יוכל לגולל את השקפתו לפני הצד האחר.

מדי פעם בפעם שומעים אנו מפי מנהיגי ערב דיבורים על כבוד. אינני יודע במה יכול משא-ומתן ישיר לפגוע בכבוד. כאיש החי בארץ הזאת ברצוני להדגיש לפני מנהיגי המדינות הערביות ועמיהן כי על הכבוד והאינטרס אפשר לשמור רק על-ידי ישיבה של שני הצדדים לסיכסוך סביב לשולחן עגול, והלא עינינו רואות כי למרות הסיכסוך הקיים בין מדינות רוסיה, ארצות-הברית וסין, הנה כי כן יושבות הן ליד שולחן עגול ונושאות ונותנות בניהן.

אנו תומכים במדיניות משרד החוץ ורואים בה מדיניות נבונה וצודקת. לכן ואנו קוראים לעמי ערב ולמנהיגיהם להיענות לקריאתו של שר החוץ בימים אלה, במלאת כ"ה שנים לעצמאות המדינה.

ואני רוצה להדגיש פעם נוספת לעמי ערב ולמנהיגיהם כי ישראל אינה רוחשת להם איבה או שנאה. אדרבה, ישראל רוצה לחיות בשלום ורעות עם עמי ערב, אשר הגורל דצה כי תחיה יחד אתם באזור אחד.

הי"ר ר. ארזי:

חבר-הכנסת כהנא איננו, על כן ידבר חבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו חבר-הכנסת אבנרי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בשבוע שעבר התקיים דיון דחוף במליאת הכנסת על גורל יהודי ברית-המועצות. היתה הסכמה כללית במליאת הכנסת שהנושא יידון דיון מלא במליאה. ברגע שבו הוחלט על קיום דיון במליאה הצעתי, שיוחלט מפורשות שה-דיון יקויים השבוע, משום שאנו עומדים ימים ספורים לפני הפגישה ההיסטורית בין נשיא ארצות-הברית לבין שלטון ברית-המועצות — פגישה שיוכרע בה גורל סכיוי יציאתם של יהודי רוסיה לישראל או לכל מקום אשר יבחרו בו.

אך, לצערי, לא נקבע בסדר-היום של הכנסת השבוע דיון בנושא שעליו החליטה המליאה לדון, ואני מצטער לומר שכנחא ואין הדבר מקרי. אמנם שר החוץ בגאומו הקדיש פרק אחד, כחצי עמוד מתוך עשרים ושבעה, גם לנושא הזה, בסוף דבריו, וגם ציין את חשיבות הדברים, אבל כאשר אנו מקיימים היום דיון כללי ומקיף בכל המסכתות של חזיתות החוץ הישראליות, מטבע הדברים שהנושא הגורלי המיוחד הזה נבלע בתוך המכלול הרחב ומאבד את ייחודו ואת חוזו. תמוה מאד בעיני שיושב-ראש הכנסת והסגנים סבורים שיש שהות לדון בנושא, אשר ייתכן שזו היא שעתו הגדולה ביותר.

כמי שעקב מקרוב לפני שבועות מספר, בארצות-הברית של אמריקה, אחרי המאבק הטוּר למען זכות היציאה של יהודי ברית-המועצות — זכות בלתי-מסוימת ובלתי-מוגבלת — וכמי שהתרשם התרשמות ישי-רה מכל הצדדים, הגוונים והאפשרויות לפיתוחה של המערכה הזאת בבית הלבן, בסנאט, בדעת-הקהל, בקרב הציבור היהודי, אין לי צל של ספק שעמדתה של מדינת ישראל, השראתה והנחיתתה יקבעו את שי-

אקלים בין-לאומי חדש זה ויזמותיה הברוכות של ברית-המועצות לחיזוק השלום בעולם כצננים הם בעיני כל כוחות הריאקציה בעולם, ובתוכם גם שליטי ישרא-הזמנהיגים הציננים בעולם. הם אינם חוסכים מא-מץ גם בהזדמנות זו להדחיק ולהגביר את ההסתה האנטי-סובייטית בנושא יהודי ברית-המועצות וליצור אווירה עכורה לקראת ביקורו של ברנז'ייב בווינגטון ולחבל בו. במטרה להעביר את האווירה מסביב לביקורו של ברנז'ייב בארצות-הברית, במטרה להגדיל את המסע האנטי-סובייטי הועלה ומועלה שוב מה-שנקרא עניין יהודי ברית-המועצות בכנסת, כפי שעשה זאת בשבוע שעבר חבר-הכנסת בגין וכפי שזה בא לידי ביטוי בהכ-רותיהם האנטי-סובייטיות של שרי הממשלה בשבוע שעבר וגם היום. פעילותו של הסנאטור ג'קסון הפא-שיסט אין לה קשר בכלל עם אינטרס יהודי ברית-המועצות. מטרתה לחבל בתהליך הפגת המתחות הבין-לאומית ולחזור למלחמה הזקרה. אנו מגנים הסתה אנ-טי-סובייטית זו הסותרת את האינטרסים האמיתיים של ישראל ואת עניין השלום.

עם תום שש שנים למלחמת יוני 1967 הנוגו מזה-רים מפני הסכנת הגדולות והטמונות בהמשך הכיבוש, בתכונות הסיפוח האוויליות של הממשלה ובדחייה העי-קשת של ביצוע החלטת מועצת הבטחון. קיימת סכנה חמורה להתלקחות מיוחדת, והאסון הוא שכל מה שעושה ממשלת ישראל הוא השמעת אימים נגד המדינות הערביות בדבר מידת ההרס והחורבן שתגתין עליהן, וזאת במקום לפעול למניעת התלקחות המל-תמה, במקום לקבל את הד המושטת לעשיית שלום של כבוד, שלום בלי סיפוחים, על בסיס נסיגה מהשי-טחים הכבושים, על בסיס כיבוד זכויות של העם הערבי הפלשטינאי וכיבוד עצמאותה וריבונותה של מדינת ישראל בקווי ה-4 ביוני 1967.

ממשלת ישראל מפריעה להשכנת שלום צודק זה. היא מקבלת על עצמה אחריות פטאלית לאסונות חד-שים, כאשר יש אפשרות למנוע אותם אם תיענה לק-ריאת העולם כולה, אם תיענה לקריאת האו"ם, לקריאת האינטרס האמיתי של ישראל ושל עם ישראל — להסכים ביושר לביצועה של החלטת מועצת הבטחון 242 ולפתוח דף חדש של שיתוף פעולה והבנה בין ישראל לבין העמים הערביים.

הי"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מועדי, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

ג'ר מועדי (קידמה ופיתוח):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, לאחר שש-מעתי את הדעות שר-החוץ מר אבא אבן במסגרת הדיון בתקציב משרד החוץ, אשר התייחס בה לעניי-נים המתרחשים באזור המזרח התיכון ולהשלכותיהם על הדיונים באו"ם ובמועצת הבטחון, ברצוני לומר שזה עשרים וחמש שנים שמועצת הבטחון והאו"ם דנים במורח התיכון, ובמיוחד בסביכסוך הערבי-ישראלי, אלא שחדף כל המאמצים והישיבות הממושכות, לא הגענו, למרבה הצער, למטרה שאליה שואפים עמי האזור.

כבוד השר התייחס בהדעתו לעניין המשא-ומתן הישיר. אנו תומכים בקריאתו הנבונה למשא-ומתן ישיר, המבטאת את רצון העם בישראל. בהקשר זה מפליא לשמוע מפי מר אנואר אל-סאדאת, שישיראל סגרה

הן באספקת לחם והן במתן חירות, כאשר הם באים אל בירת העולם החפשי ומבקשים לחם, דק טבעי הוא שמו "הקפיטול היל" יאמרו להם: המורת לחם תנו, בין היתר, גם מעט חירות. בשבילנו דבר זה יכול להיות כל ההבדל שבעולם לגבי גורלם של 3.5 מיליון יהודים בבית-המועצות — ולא דק מבחינת טובתם שלהם, אלא מבחינת טובתנו שלנו כישראלים, כאשר אנו זקוקים להם אולי אף יותר משהם זקוקים לנו.

זוהי שעה גדולה, זוהי שעה שבה — ללא הגזמה — יכולים להיפתח שערי שמייים בנושא זה. מעטים מאוד בתוכנו, ואם בכלל היו כאלה, האמינו עד לפני שנתיים שנגיע לשעה של תחייה, דנסאנס יהודית-ציונית אחרי 50 שנה של שטיפת מוח סובייטית. אבל לשם כך הכרח לפעול חזרתי תודעה ויוניומית של המשיגים והחטאים של כולנו בימי השואה. על אלה מכים היום על חטא בפומבי רבי המנהיגות דאז; משיגים וחטאים שלנו ושל העולם החפשי, שהתמקדו בני קודה אחת: העדר בושר לקבוע מקום בראש סולם העדיפויות להצלה. ואיש איננו יודע אם מה שנראה היום גאולת אחים, לא יוכל להיות בדיעבד הצלת אחים.

ירושלים חטאה אז; יהודי ארצות-הברית חטאו אז; יהודי לונדון חטאו אז. ואף בלי לעשות בדיוק גידיה שווא, אין כל ספק ששעה זו שבה עומדים הסובייטים בפתח ומבקשים מן העם האמריקני הגדול להקל עליהם, שעה זו כשהיהודים עומדים קרוב מאוד לגלגל התנופה הקובע בארצות-הברית — אסור שתעבור ללא הכרעה. הכרעה אין פירושה 30,000 יהודים לשנה, שיהיו בערך שיעור הריבוי הטבעי של יהודי בריט-המועצות בלבד; הכרעה פירושה פריצת השער, כאשר ההבדל בין יציאה המונית לבין קילוח דק הוא גורלי.

אדוני היושב-הראש, כל הסימנים מעידים על כך שממשלת ישראל נרתעת ממסקנות המתחייבות מנת-גים אלה, והיא מנסה להלך בין הטיפוף, לזכות בכל העולמות, ועלולה למצוא את עצמה מקפחת את השעה הגדולה הזאת. הסימנים מעידים על כך שעמדתם של יהודי ארצות-הברית בשבועות הקרובים תהיה מרוסנת מאוד, מאופקת מאוד, ללא כל יחס לאפשרויות ולצורך — וכי זה נעשה על-פי איתות מירושלים.

אני קרא לשר החוץ, בהעדר דיון כפי שהתחייב מההחלטה של השבוע שעבר, ממש בשעה האחרונה, כאשר עוד ניתן להקדין מכאן ישראל, הנחיה ואועק — קה — לצאת מדפוסי השיגור, לצאת משיטות ה"אקס-פדיינסי" החולפת, ולהתרומם לאתגר שלשמו קמה מדינת ישראל, לפעול במלוא התנופה והתעוה לגאולה ולהצלה, לשיבת ציון המונית. כי בסופו של דבר עמדתה של ממשלת ישראל היא גורלית ליהודי בריט-המועצות, וגורלית לעתידה של מדינת ישראל באותה מידה עצמה.

ולואי ולא נגיע לרגע שבו נצטרך להכות על חטא על שזנחנו שעה זו ולא מיצינו את כל האפשרויות שהיו פתוחות לפנינו.

הו"ר ר. ארזי:

דשות הידבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת דלון.

טות פעולתם של יהודי ארצות-הברית במידה מרחיקה לכת. דהאי — הם חפשיים, דהאי — הם עצמאיים, דהאי — הם יאזרחי מדינה אחת, ואבל בנושא יהודי מובהק כזה הם נושאים עניינם למנהיגות ישראלית.

האפשרויות הפתוחות לפני יהודי ארצות-הברית ברגע זה אינן מעטות. הם יכולים להיות תקיפים יותר ותקיפים פחות, סוערים יותר וסוערים פחות, אך לעמדתם נודעת משמעות מרחיקה לכת על מה שיעשה בושינגטון בשבועות הקרובים; מרחיקה לכת. ושינגטון, על רוב זרמיה, אזהרת את הנושא של שיחרור יהודי בריט-המועצות מבית-הכלא הסובייטי הגדול. או — אם כאשר אני אומר "ושינגטון אזהרת", יש מרחק עצום בין אזהרה אקטיבית, דאליסטית, ריאליסטית, כזו של הסנאטור הנרי ג'קסון וחבריה, שהעלו את הצעת התיקון להסכם הסחר האמריקני-סובייטי, לבין עמדת אחרת אשר בסדר העדיפויות אינן מציבות את הנושא של שיחרור יהודי בריט-המועצות בראש הרשימה.

אני ער מאוד ליחסו החיובי של גשאי ארצות-הברית לא רק לישראל אלא גם לנושא היהודי. אולם אין לי שום ספק שלגד ענייה של ושינגטון סולם עדיפויות משלה, שהיא זכאית לו מבחינתה הסובייקטיבית, ולנו סולם עדיפויות משלנו, ואין הם בהכרח חופפים. המשימה המוטלת על מדינת ישראל היא לעשות מאמץ מרבי לקרוא קרוב מקסימלי — אם לא חפיפה — של העמדה האמריקנית הרשמית כלפי מוסקבה עם העמדות שלנו, או העמדה החד-משמעית והברורה של הסנאטור ג'קסון, ולגרום לכך, בדרכים אחרות שיוכנו בעולם החפשי, שיהודי ארצות-הברית ייחלצו למלא את מלוא חובתם כלפי יהודי בריט-המועצות.

אני ידע את כל הצדדים העדינים של הנושא. אבל אני משוכנע שאם אנו באים אל אמריקה — ואנו עושים זאת, כל אחד לפי דרכו — ואומרים לארצות-הברית, לושינגטון: אתם זכאים להתערב בנושא זה בקרמלין, אצל ראשי הקרמלין, משום ששיחרור בני-אדם, זכות ההגירה וזכות היציאה אינם עניין פנימי, אלא הם עניין אוניברסלי עקרוני; אם אנו באים לארצות-הברית ואומרים זאת, באותה מידה עצמה אנו זכאים לבוא ולומר: בנושא זה אנו מרשים לעצמנו להביע את דעתנו גם בתחום הבריוריים השונים הנערכים בושינגטון ביניכם לבין עצמכם, משום שהעניין הוא אוניברסלי. אם לאמריקאים מותר להתערב במוסקבה המסוגרת, מותר לישראלים לעשות "לובינג" בושינגטון הפתוחה — ושינגטון הפתוחה "ללובינג", המבינה "לובינג" — תבין זאת. תבין כאשר יהודים באים ואומרים: לאחר השואה נושא זה אצלנו הוא ראשון במעלה, ושום "אקספדיינסי", שום נוחות, שום טובת-הנאה חולפת שלנו בישראל — לא יקדמו לנו שאלה של גאולת אחים בשעה, שיכולה אולי להיות בלתי-חוזרת.

אדוני היושב-הראש, המשטר הסובייטי הוכיח את כשלנו החרוץ בשתי משימות מרכזיות שהועד לעצמו לפני חמישים שנה: מתן לחם להמונים; מתן זכויות וחירויות להמונים. עתה בא משטר זה לארצות-הברית, מבחינות רבות כמעט על ההפך, ומבקש לחם, דוסייה הרחבה והגדולה, של שדותיה הפורים, איננה מסוגלת במשטר קומוניסטי אפילו לספק לחם מספיק לאזרחיה. היום מבנים בושינגטון, כי הרוסים, אשר נכשלו

תחילה על-ידי גולדה מאיר, ואחר כך על-ידי גמאל עבד-אל-נאצר, בשיתוף פעולה מלבב. בשבוע שעבר חידש בורגיבה יזמה היסטורית זו. אחרי שנפגש עם הנשיא המצרי אנוואר אל-סאדאת, הכריז על נכונותו להיפגש לאלתר, בכל מקום שהוא, עם נציג ישראלי, כדי לדבר עמו על השלום.

איך הגיב משדד החוץ? האם שיגר מר אבן מיד מברק לתוניס, כדי להודיע לנשיא על נכונותו לבוא לשם? האם הציע פגישה היסטורית בין בורגיבה וגמל דה מאיר? האם הטיל, לפחות, על אישיות בכירה — כמו יצחק רבין או דוד בן-גוריון — להיפגש עם בורגיבה? הוא עשה את ההיפך. מחלקת הדיס-אינפורמציה של משרד החוץ, המתחבאת מאחורי שלוש המילים הנואלות "חוגים מדיניים בירושלים", הודיעה מיד שיוזמת בורגיבה "אינה רצינית".

מר אבן עצמו חזר מחוץ-לארץ, וכבר קודם שקרא את דברי בורגיבה הצהיר, שנשיא תוניסיה אינו יכול להיות מתווך מפני שהוא מייצג את העמדה הערבית.

שר-החוץ א. אבן:

זה מה שאמר בורגיבה עצמו.

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):

בדיוק כן. אבל בורגיבה כלל לא הציע את עצמו כמתווך, אלא בפירוש כדובר הצד הערבי. יזמתו יכולה להיות ראשית ההידברות הישראלית-ערבית הישירה, שעליה מדבר שר החוץ השכם והערב — וגם היום כאן — בטונים גבוהים. אך כשנפתחת דלת, הוא טורק אותה ברעש.

מדוע? מפני שמר אבן וגבירתו יודעים היטב שבורגיבה חותר לשלום המבוסס על החזרת השטחים הכבושים תמורת שלום והכרה בישראל, וכן על הקמת מדינה פלשתינאית בצד מדינת ישראל. במקרה או לא במקרה, תכנית השלום שלו קרובה מאוד לתכנית השלום שאני מייצג כאן.

אמש שיגרתי לנשיא בורגיבה, באמצעות השגרירות התוניסית בפאריס שביקרתי בה לא פעם אחת, מברק שבו הבעתי לו את רגשי ההערכה של מחנה השלום הישראלי, והודעתי לו על נכונות משלחת שלום ישראלית לבוא לתוניס כדי לדבר עמו את הדרכים לשלום.

יזמת בורגיבה לא היתה אפשרית לולא קדם לה התקדים ההיסטורי של ועידת בולוניה. ועידת בולוניה יצרה תקדים שלא יימחה עוד: נציגים מכל רחבי העולם הערבי ומישראל ישבו ביחד, במעמד רשמי גלוי, דנו על הדרכים להשגת השלום בין ישראל וארצות ערב. חשוב מזה: ליד הוועידה התקיימו עשרות מגעים פרטיים — פרטיים אבל גלויים — בין אישים ערבים וישראלים, ובהם דובר על כל הבעיות הכרוכות בשלום, בגלוי לב וללא טישטוש. הייתי מדווח ברצון על מגעים אלה למשרד החוץ — — —

ארי אנקוריון (המעריך, עבודה—מפ"ם):
קיבלתם שם גם החלטות יפות.

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):

עוד אדבר על זה, בהכנסת אנקוריון. ברצון הייתי מדווח על מגעים אלה, אך כאשר חזרתי לארץ

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):

בבחר היושב-ראש, כנסת, נכבדה, זה שנים עורכים אנשי "ארץ-ישראל השלמה" ציד על מר אבא אבן. זוהי התעללות שיטתית שאין לה שום הצדקה. כי אין משרת נאמן יותר, יעיל ומוצלח יותר לממשלת גולדה מאיר ומשה דיין, מאשר שר-החוץ. שום נץ דורס לא יכול היה לשרת את מדיניותה ביותר כשרון מאשר מר אבא אבן, המתעופף לו על כנפי יונים צחור-רות ואנה ואנה.

מה היא המדיניות שמר אבן ומשרדו משרתים בגאמנות כה רבה?

ממשלת גולדה מאיר אומרת: לעולם לא נחזור לגבולותינו הקדומים, אף לא תמורת שלום רשמי ומעשי, שיבטיחו את בטחון המדינה. אנחנו מוכנים לשלום, ואם הוא ישאיר בדינו חלקים גדולים של השטחים המוחזקים. המינימום המוצהר הוא: כל אוזר ירושלים, כל רמת-הגולן, כל בקעת-הירדן, תיקוני גבול ביהודה ובשומרון, כל חוף ים-המלח, חלק מאזור חב-דון, כל רצועת-עזה, פיתחת-רפיח, צפון-סיני, חוף ים-סוף, שארם א-שייך ומרחב-שלמה. אם לא נשיג שלום כזה, נחזיק בכל השטחים המוחזקים לצמיתות.

הממשלה יודעת ששלום כזה אינו אפשרי. הממשלה גם יודעת שניתן להשיג כיום שלום אמיתי, שלום מלא וסופי, עם כינון יחסים הוגנים ובטחון איתן, תמורת ייתור על השטחים המוחזקים והכרה בזכות העם הפלשתינאי להחלטה עצמית לצד מדינת ישראל.

חלקים גדולים בעולם הערבי רוצים בכך. כל מעצמות-העל, ובכללן ארצות-הברית, תומכות בכך. אני מאמין שרוב הציבור הישראלי — אילו הועמדה לפניו הבחירה הפשוטה בין שלום ושטחים — היה בוחר בכך.

לכן מוטלים על משרד החוץ שני תפקידים מרכזיים בממשלה זו: 1. להחניק באיבה כל יזמה לשלום, מכל צד שהוא, מכיוון שכל יזמה כזו תכריח את ממשלת ישראל בסופו של דבר לוותר על השטחים שהיא רוצה לספחם לישראל; 2. להסתיר אמת מעיני הציבור הישראלי, ולשכנע את הציבור שאין כל אפשרות לשלום, שאין אף ערבי אחד הרוצה באמת בשלום, שכל הדיבורים הערביים על שלום אינם אלא מזימה להשמדת המדינה. בביצוע שני תפקידים אלה מגלים מר אבן ופקידיו כשרון הגובל בגאונות.

לפני 350 שנה אמר דיפלומט בריטי, הנסיך ווטון: "שגריר הוא אדם ישר הנשלח לחוץ-לארץ כדי לשקד למען ארצו". זוהי עדיין נורמה מקובלת. אולם תחת כנפיו של מר אבן יצר משרד החוץ הישראלי נורמה חדשה נוספת. משרד החוץ הוא מנגנון האומד באופן שיטתי אי-אמת לציבור הישראלי עצמו. הוא כולו מהווה מעין "מחלקה לדיס-אינפורמציה", מנגנון לזיוף עובדות ולהפצת מידע כוזב בכלי התקשורת, על-פי שיטות הקיימות במדינות טוטליטריות מסויימות.

אדוני היושב-ראש, בימים האחרונים אירעו שני מאורעות היסטוריים, השופכים אור מבחיל על שיטות אלה. לנשיאם לא היה זכר בדבריו שר החוץ היום. הדבר כמעט לא ייאמן: מר אבן לא הוזכר אף במלה אחת לא את יזמת הנשיא בורגיבה ולא את ועידת בולוניה.

לפני שמונה שנים נקט נשיא תוניסיה, אל-חביב בורגיבה, ביוזמת שלום היסטורית. היא טורפדה —

לפני השלום, אך על ישראל להצהיר לאלתר על נכונותה לחזור כל הדרך לאחר שיושג השלום.

פירסום הצהרה כזאת יסלול לפי מיטב ידיעתו, את הדרך לחידוש היחסים בין ישראל ובדית-המועצות, ואולי גם בין ישראל וסין.

בקיצור: היא תיצור דינמיקה חדשה לקראת השלום, במקום הקפאון הקיים, שבו טמונה דינמיקה המובילה לקראת מלחמה חדשה.

ברצוני עכשיו, אדוני היושב-ראש, בהיענות לקריאת-הביניים של חברי-הכנסת אנקוריון, לקרוא את הקריאה של ועידת בולוניה. היא מונחת לפני. אם, אדוני היושב-ראש, אינו נותן לי אפשרות זאת, מחוסר זמן, אני מפנה את חברי-הכנסת אנקוריון — וכל מי שקרא את דברי השקר אשר פורסמו בעתונות הישראלי, לית, בהשראת משרד החוץ — לקרוא השבוע בגליון "העולם הזה" את הנוסח המלא המדויק של ההחלטה, והוא יבין שהמסמך שפורסם בעיתוני ישראל היה מזויף.

הי"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת ידלין, ואחריו לחברי-הכנסת מיקוניס.

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לומר לחברי-הכנסת אבנרי בכל הכבוד הראוי לכל אחד מחברי הכנסת, על אף שאני חולק גמרות על דעותיו, אינני רוצה להטיל בך כל דופי באשר לנאמנותך למדינת ישראל. אבל כאשר אתה חולק על דעות של חברי ממשלת ישראל ותומכיהם בכנסת, גם אם אתה חולק עליהם גמרות — אינך רשאי להטיל בנו דופי באשר לרצוננו בשלום, בכנות שאיננה נופלת כהוא זה מכאן.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
השאלה — באיזה שלום?

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

המבחן של רצון הערבים לשלום איננו בנכונותם התכסיסית של חסידי אירגוני הטרור לשבת בצוותא בכינוס עוין לישראל יחד אתך, עם כל הכבוד לך כחבר כנסת.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
על סמך מה אתה אומר זאת, אם אתה וחברין סירבתם?

הי"ר ר. ארזי:

אתה דיברת בשקט. איש לא הפריע לך, אפילו עברת את הזמן. אבקש אותך, בלי קריאות-ביניים.

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

המבחן של רצון הערבים לשלום הוא בנכונותם של נציגים מוסמכים של מדינות ערב להיכנס למשא ומתן עם נציגים מוסמכים של מדינת ישראל הדמוקרטית. מדינות ערב וגמנהיגיהם יודעים את הדרך הסמויה — אם הם רוצים בה, והגלויה — אם הם רוצים בה, להביא לידיעת מנהיגי ישראל את רצונם לשלום, אם אכן הם רוצים זאת.

קיבל את פני מסע של זיוף והשמצה, ובכללו מסמכים מזויפים ומפובדקים, שכולם באו מתוככי משרד החוץ.

לאחר מכן הצעתי לוועדת החוץ והבטחון של הכנסת למסור לה דין-וחשבון, אבל הצעה זו נתקלה בסירוב מוחלט. קשה לשער שערוריה פרלמנטרית גדולה ואופיינית יותר מזו.

היום, מעל דוכן זה, ואוכל למסור רק דין-וחשבון קצר, קצרצר ביותר. בוועידה השתתפו לא רק אישים בלתי-תלויים, אישי שלום ידועים ודגולים כמו חאלד מוחי-אל-דין. השתתפו בה גם נציגים רשמיים של הנחלות המפלגות השליטות במצרים, עיראק וסוריה. השתתפות המשלחת הפלשתינאית, מטעם אותה הורו-עות של האירגון השיחורד פלשתינאי, נמנעה באופן פיסיו-על-ידי המאורעות בבירות, אבל הוועד הפועל של האירגון החליט ברוב דעות, אמנם רוב קטן, להשתתף בוועידה, והחלטה זו נשארה בעינה. כמה פלשתינאים השייכים לאירגון הצליחו להגיע לוועידה והשתתפו בה.

המסקנות שלי, בקיצור נמרץ, הן אלו: (1) מצרים מוכנה היום לשלום גלוי ורשמי, הכרה בקיום ישראל וסידורי בטחון סבירים, תמורת ויתור על השטחים הכבושים וכינון מדינה פלשתינאית בצד ישראל. אין שחר לדברי שר החוץ, שהנשיא סאדאת מדבר על שלום בחוץ ועל מלחמה מבית. הנשיא סאדאת מדבר בבית, באוני המוני הערבים, באוני אזרחי ארצו, בכל נאום, על רצונו בפתרון מדיני, על רצונו בשלום המבוסס על החלטת 242. הוא מאיים במלחמה, למדבה הצעה, אם שלום זה לא יושג.

(2) עיראק וסוריה נמצאות בתווה לקראת קבלת ההחלטה מס' 242 וההכרה בקיום ישראל. אם מצרים תגשים את אשר היא רוצה להגשים בכיוון זה, גם עיראק וסוריה — כך אני מאמין היום — ילכו בהדרגה בעקבותיה.

(3) פלשתינא מיוצגת כיום על-ידי האירגון השיחורד פלשתינאי. זוהי תוצאה, בין השאר, של מדיניות ממשלת ישראל עצמה, אשר מנעה בכוח כל פעילות פוליטית בשטחים המוחזקים, ולא איפשרה הקמת נציגות פלשתינאית לאומית בשטחים המוחזקים. האירגון הוא אירגון-גג המאגד בתוכו את כל המגמות. יש בו מגמות קיצוניות פסולות לחלוטין, אך יש בו גם מגמות מתונות. המצע הרשמי של האירגון לא השתנה עדיין, ואין איש בר-ידעת שיגבל מצע זה, שמשמענות ממנו המגמה לחיסול ישראל. אך סימנים רבים, ובכלל זה ההחלטה להשתתף בוועידת בולוניה, מוכיחים שחלקים גדולים מן המחנה הפלשתינאי בחוץ-לארץ מתקרבים לנכונות לשלום, אשר יהיה מבוסס על דרישות של מדינה פלשתינאית ומדינת ישראל.

הדבר האחד הדרוש כיום הוא פירסום הצהרה רשמית של ממשלת ישראל, שהיא מוכנה לוותר על כל השטחים המוחזקים תמורת כל השלום, החזרה מלאה תמורת שלום מלא. אם תימסר הצהרה זו, יהיה כך אני מאמין, משא-ומתן ישיר בין ישראל, מצרים והפלשתינאים. משא-ומתן שבו יידונו סדרי הבטחון הדרושים, פתרון הבעיות השונות, כגון אחדות העיר ירושלים, שיקום הפליטים, תיקוני גבול בלתי-מהותיים וחדדיים, כינון יחסים בין המדינות ועוד ועוד.

איש אינו מציע שישראל תיסוג אף מילימטר אחד

ונוכל לנסוע ולטייל ליד הפירמידות. דיבורים על שלום כזה אין שומעים במדינות ערב; על כך סאדאת איננו מדבר. מדוע לא יכינו שליטי ערב את דעת-הקהל בארצם לכך, שהשלום שהם מתכוונים לו פירושו שגירוי ישראלי בקהיר? לעומת זאת משמיע סאדאת לפני דעת-הקהל החדשה, מה-26 במארס, על שלב העימות הכולל נגד ישראל; יומיים אחר כך הוא ממנה את עצמו למושל צבאי על ארץ הנילוס; ב-23 באפריל מתחילים שיידורים ברדיו קהיר שיוצרים אווירה של ערב מלחמה, והפרלמנט וממשלת מצרים מוכנסים לח-דר מבוצר מיוחד. לאחר מכן מתחילים בהרשמות מתי נדבים להתנגדות העממית — בסוף אפריל — ניסויי התקפה מדומים בקהיר ומקומות אחרים, וביקורים של שר המלחמה המצרי בכל מדינות ערב לגיוסן למלחמה.

אם רוצים שלום צריך להסביר לעם ששלום פירושו שגירוי ישראלי בקהיר. הוכחה לנכונות ערבית לשלום היא גם דיבור על שלום. לאחר מכן תהיה נכונה תנו לפשרה מרחיקה לכת יותר.

אנחנו מוכנים גם להסדר שיש בו חתימה על חוזה שלום כתוב, גם אם לאחר מכן לא יהיה שגירוי ישראלי בקהיר וניאלץ לבקש ממדינה ידידותית אחרת שתציג אותנו תקופת המעבר, ולא דווקא יתנו לנו לטייל בפירמידות מיד לאחר חוזה השלום.

ולכן, כדי שהשלום יהיה בריקיימא לאחר חתימתו, דרושים גבולות בטחון אסטרטגיים.

חבר-הכנסת רפאל טוען שסיעת המערך מתחמקת מהכרעה. דבותי חברי הכנסת, אין לנו עילה להתייבש על שסאדאת נוצרים גושים פוליטיים גדולים, יש בכל אחד מהגושים חילוקי-דעות. יש חילוקי-דעות בגח"ל, וזה לא לגנותם; יש חילוקי-דעות בגוש הדתי, וגם במפד"ל. יש חילוקי-דעות במפלגת העבודה, וזאת במערך, שהרי עדיין לא קם איחוד בינינו לבין מפ"ם. אבל יש מכנה משותף למערך כולו, והוא ברור והוא צודק. המכנה המשותף הוא: לא נסוגה מגבולות הפסקת-האש לפני חתימת חוזה השלום. לא חזרה לבגרות הקדמים. מפה חדשה של גבולות אסטרטגיים, מדינה יהודית בעלת רוב יהודי מוצק, יציב, לאורך ימים.

אני מבין שרבים רוצים לדעת מה הם הגבולות האסטרטגיים, אם כי על כך לא מוכרחים להחליט היום. אבל מי שסקרן גדול ימצא את הרמזים במה שקוראים "תורה שבעל-פה". והרמזים אינם תנאים אולטימטיביים לכניסה למשא-ומתן על שלום. איננו מעמידים תנאים מוקדמים לפני משא-ומתן על השלום. אבל יש לנו יעדים, ומותר שיהיו לנו יעדים, כשם שלצד השני מותר שיהיו יעדים.

המצב איננו שמפלגת העבודה, אחרי שהיא דנה ארוכות — ואני גאה שהיא דנה ומציגה גם חילוקי-דעות פנימיים לפני הציבור, זו מפלגה דמוקרטית — לא יכולה להכריע. התנאים המדיניים אינם בשלים להכרעה, התנאים המדיניים אינם מחייבים הכרעה מיידית היכן בדיוק יעבור הגבול שאנחנו רוצים בו.

אין להידחק לשירות מפות בטרם עת. שירות המפות בסופו של דבר ייעשה בעת המשא-ומתן עצמו. ואז יהיה גם טעם לוויכוח, והיו בטוחים שאז לא נת-

שר החוץ, שאותו תקפת לא בצדק ולא בנימוס, אמר היום: "נכונותו המתמדת להידבר עם כל מנהיג או נציג ערבי בעינה עומדת".

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): גם עם בורגיבה?

אהרון ידלין (המערך, עבודה — מפ"ם): על כן. אי-אפשר לטעון שדחינו דעיון של פגישה עם בורגיבה.

חבר-הכנסת אבנרי, הוויכוח אתך הוא בזה שאנחנו סבורים שאי-אפשר להחזיר את גלגלי ההיסטוריה אחורנית. לא יצאנו במלחמת ששת-הימים כדי לכבוש שטחים נוספים. היינו מוכנים להסכם שלום עם מדינות ערב על בסיס גבולות שבינת הנשק 1949, לרבות אפשרות של שינויים מוסכמים. יצאנו כדי לפרוץ את המצור על מדינת ישראל והיינו מוכנים מיד לאחר המלחמה לגשת למשא-ומתן נדיב בוותרו למען חתימת הסכם שלום מייד. אבל מדינות ערב עדיין לא הסתלקו, לא בסתר לבם ולא בפומבי, מהלאווים של חרטום. והדיבור, כביכול, של סאדאת ושל מצרים על הסתלקות מהלאו של לא שלום לא בא יחד עם הסתלקות מהלאו של אי-הכרה ומשא-ומתן עם ישראל. ובניתיים גם התנהלה מלחמת התשה אכזרית והיתה התעצמותן האדירה בנשק של מדינות ערב. ולכן כיום אנחנו חייבים להיאבק על גבולות בטחון אסטרטגיים למדינת ישראל, וללא גבולות בטחון אסטרטגיים אין ערובה בתיקיימא לשלום יציב לאורך ימים.

על כן איננו מעלימים ואסור להעלים את עמדת ישראל, שאיננו מעלים על דעתנו שיבה אל הגבול הקודם וחזרה למצב הבטחוני והאסטרטגי שקדם למלחמת ששת-הימים. חזרה לגבולות שקדמו למלחמת ששת-הימים היא הזמנה של מלחמה אשר תהיה עקרי בת דם ואכזרית מקודמותיה. חזרה לגבולות שקדמו למלחמת ששת-הימים היא סיכון עצם השלום, אם יושג; היא העמדת הסכם השלום ישכולנו רוצים בו על יסודות רופפים. מה שרוצות מדינות ערב הוא להכניס אותנו למלכודת אסטרטגית. ואתה משמש להם, לצערי, שופר נאמן. אנחנו רוצים שלום-אמת. ושלום-אמת פירושו, שלאחר שהסכם השלום יחתם בינינו ובין מדינות ערב, יהיו חילופי שגרירים, תהיה תיירות חפשיה, יהיה חינוך אחד בספרי הלימוד של מערכת החינוך הערבית.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): מה עם הישראליים?

אהרון ידלין (המערך, עבודה — מפ"ם): אנחנו לא מחנכים לשנאה לעם הערבי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): לא?

אהרון ידלין (המערך, עבודה — מפ"ם): לא. זו השמצת שווא. גם חיילינו עושים את מלאכתם ללא שנאה. אנחנו לא שונאים את הערבים. אתה מעליל שלא בצדק. זהו שלום-אמת שאנו רוצים בו; שלאחר חתימת השלום יהיה לנו שגיר בקיר ונקבל ברצון ובהתלהבות שגירי מצרי ביודשלים,

הדא, אין דבר קל מאשר להפוך בעיות סבוכות שהעם כולו מתלבט בהן ומאבקים נמרצים שהעם כולו מלוכד סביבם, למאבקים נגד ממשלת ישראל. אני מודה לך את חבר הכנסת תמיד וכל גורם ציבורי אחר, מלהפוך את העניין החשוב הזה לנושא במאבקים פנים-מפלגתיים.

הי"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מיקוניס, ואחריו לחבר הכנסת בקר.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הדברים של חבר הכנסת ידלין על הזכויות ההיסטוריות ועל העומק האסטרטגי הזכיר לי את דברי מרקס. נראה שקראת אותו, חבר הכנסת ידלין. בדיוק כך טענו הגרמנים כלפי צרפת בהתנכלם לחבל אלזס-לורן. יש לכם תירוצ אחד...

אהרן ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):
מה אתה משווה?

שמואל מיקוניס (מק"י):

יש הקבלה היסטורית. עומק אסטרטגי וחוכמה היסטוריות - אלה היו הטענות. הטענות שלכם אינן אורייניות מבחינה זו.

(חבר הכנסת א. א. אנקוריון קורא קריאת ביניים)

חבר הכנסת אנקוריון, כבר אמר שר החוץ הוא עצמו שהתנגד לא ישימש לנו אינדיקציה לגבולות ישראלי. שר החוץ אומד לפעמים בדברים גבוהים, כאשר הוא משוחרר מן הלחץ של דיון, גלילי וגולדה מאיר.

בה סיימתי את ההקדמה שלי. עכשיו אני ניגש לנאום גופו.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, בעת הדיון על התקציב לשנת 1973/74 הצעתי להקטין את תקציב משרד החוץ ב-5 מיליון לירות, כביטוי סמלי להתנגדותנו למדיניות החוץ של הממשלה. המשווה במצב הוא בכך, שלא תמיד משקף משרד החוץ את המדיניות של הממשלה. פרט לשר החוץ ותוך עקיפת שר החוץ עוסקים במדניות החוץ שר הבטחון בעיקר, השר בלא תיק גלילי וכמובן - ראש הממשלה. למותר לגלות מחדש את האמת הגלויה, כי במה שנוגע במיוחד לשאלה הישראלית-ערבית החתומה, מהדהדים - בארץ ובחוץ-לארץ - קולותיהם של דיון, גלילי וגולדה מאיר יותר מאשר קולותיהם של שר החוץ ובעלי-ביתו בממשלה. מעמדה הפוליטי-מסדי של ישראל מתדרדר והולך במשך השנים שחלפו מאז מלחמת ששת-הימים, מכיוון שבמוצהר ולמעשה המגמות הקובעות במדיניות הממשלה הן העדפת סיפוח שטחים מאלה המחזקים על-ידי ישראל על פני חתירה לשלום צודק ובר-קיימא לטובת שני הצדדים בסיכסוך. מגמות נפסדות אלה גיוונות גם מיקצוניות לאומניות של שליטים ערבים מסוימים, שדווקא אותם "מעלים על נס" באמצעי התקשורת שלנו. הן גיוונות בעיקר מהאש-ליה, שהאימפריאליסטים האמריקניים יעמדו תמיד לצד ממשלת ישראל, כל עוד הם קיימים - כל עוד האימפריאליסטים האלה קיימים, מוסף אני.

חמק מההכרעה, עם כל חילוקי-הדעות שיהיו בתוכנו במפלגה, שאני מקווה תנהיג גם אז את המדינה.

אנחנו אומרים ברורות: איננו מעוניינים במדינה דו-לאומית, אנחנו שואפים למפה חדשה של המדינה. יש לנו גם דמויות ברורים למדי לגבי מפה רצויה, אבל איננו רוצה לעסוק בהם עכשיו.

כל המושגים השואבים מן המציאות האמריקנית על יונים וניצים לקוחים מוויכוחים שהיו קשורים במלחמת וייטנאם, מלחמה של מעצמה גדולה שנבעה משיקולים גלובליים שלה. הם לא תופסים במציאות שלנו. ואין אצלנו ביסודו של דבר יונים או ניצים.

אנחנו חסידים של הזכויות ההיסטוריות שלנו שאין לטשטשן. אנחנו חסידים של דוב יהודי יציב במדינת ישראל שאין לסכנו; אנחנו חסידים של חתירה לשלום המחייבת ויתורים והתפשרות טריטוריאלית; אנחנו חסידים של הכורח בגבולות בטחון ואסטרטגיים שמבטיחים עומק גיאוגרפי-אסטרטגי להגנת מדינת ישראל וקשר יבשתי עם שארם א-שייך כדי לשמור על חופש השיט.

אני רוצה להעיר עוד הערה אחרונה, יאדוני היקר שבי-ראש, לחבר הכנסת תמיד. חבר הכנסת תמיד דיבר על דרכי המאבק למען יהודי ברית-המועצות. אני רוצה להגיד לחבר הכנסת תמיד, בשטח זה כמו בשטחים אחרים, אל תתייחס, אל תתנשא, אל תצדק הרבה. אתה לא הצדיק היחיד עלי אדמות.

שמואל מיקוניס (מק"י):

אל תצדק יתר על המידה.

אהרן ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

אנחנו יודעים שהמאבק על עניין עלייתם של יהודי ברית-המועצות לא היה מעולם ולא יהיה בעתיד. יהודי מאבק נגד הכופר, על הפרק יציאת מצרים מודרנית, מאבק להפסקת רדיפות של יהודים, גירות על יהודים, פיטורים של יהודים, מאסרים של יהודים ומשפטי-ראווה. המאבק על יציאת מצרים המודרנית, כנגד פרעה הסובייטי המכביד את לבו, הוא מאבק היסטורי חורג גורל האומה והמדינה, והוא מאבק של כלנו, ועשוינו משהו למען המאבק הזה. הוא לא התחיל אתמול ולא בבוקרו של חבר הכנסת תמיד בושינגטון, ביקור שכל עניינו רק פירסומת אישית.

המאבק הזה יוכתר בהצלחה גם להבא, אם נצליח לשמור על שלוש חזיתות אחידות: (א) במדינה; (ב) אצל יהודים ואמריקה; (ג) לפי דעתנו גם בציבוריות האמריקנית, גם בהנהגה האמריקנית. אנחנו לא ניבנה מעימות בין סנאטור ג'קסון לבין הנשיא ניקסון, אם עימות כזה יתרחש, אם הוא ישנו, אם הוא יהיה - זה עניינם.

לא נוכל לומר לסנאטור ג'קסון שאנחנו מזדהים עמו נגד הנשיא ניקסון. אנו מזדהים אתו במאבק על עליית יהודי ברית-המועצות. גם לא נוכל להיענות לבקשת הנשיא ניקסון - אם קיימת כזאת, אם תהיה כזאת - לומר לסנאטור ג'קסון שירצה ממלחמתו.

עניין יהודי ברית-המועצות הוא עניין שעמדנו בו ברורה ומאמצנו למען העלייה חייבים להיות חלקם בדורים וגלויים וחלקם סמויים. אבל הוויכוח בין הקונגרס בארצות-הברית לבין נשיא ארצות-הברית הוא עניין פנימי, שבו איננו מתערבים. איננו מתערבים במתן דולוגיה הפנימית של יחסים בין הקונגרס לבין הנשיא.

ניות הממשלה. "דבר", "על המשמר", "הארץ", "מעריב" ועתונים אחרים ציינו את החשיבות הגדולה בני-כונות של אישיות ערבית ידועה להפגש עם ישראלים המבנים את הצורך בשלום עם הארצות הערביות. שאיפתו של נשיא תוניסיה לתרום לעניין השלום נדחתה על הסף על-ידי שר החוץ בכלתי-מתאימה מן-קודת השקפה של תיווך, הואיל והוא מתייצב לצד הערבי, דחמנא ליצלן.

היכן, שואל אני את שר החוץ, הדיבור המתמיד כי "נגצל כל סדק", "נדתפק על כל דלת", "נקלוט כל איתות"? הייתי יכול להביא לא מעט דוגמאות, שלפיהן רוב המנהיגים הערבים, ובכללם כמה פלשתינאים, מוכנים להכיר בקיומנו ובזכות קיומנו. אך היכן אנחנו? אנחנו עוסקים ביישוב דצועה אסטרטגית חדשה מחוץ לקו הירוק, בתוך השטחים המוחזקים, כדי שתשמש נושא לתביעת דצועה נוספת ש"תגן", כביכול, על הרצועה החדשה. הרוב בממשלה נקלע למ"ט שעדי הטומאה של הפיכת שטחים מוחזקים לשטחים כבושים, של הפיכת השטחים ממנוף למשא-ומתן ולשלום למנוף של התפשטות טריטוריאלית, שתביא שיר בהכרח את הקרקע למלחמת-נקם ערבית נגדנו. וכל זה נעשה תוך "שטיפת מוח" בקרב העם, כי לנו — לישראל — אין כאילו ברירה אחרת.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, מקהיר מגיעות אזהרות מלחמניות ב-4 ביוני מתחיל דיון במועצת הבטחון על המזרח התיכון. מה יגידו על ישראל — ידוע, מה נגיד אנחנו? 14 מדינות אפריקניות, מהן 6 ערביות, אין להן קשרים עם ישראל. בזאת עדיין לא תמה הפרשה. גם מיד ישראל, קיסר אתיופיה היילה סילסי, תובע מישראל לפנות את השטחים שנכבשו במלחמת ששת-הימים תמורת שלום. שליטי ארצות-הברית, ה"ווטרנרייטים" מוכרים נשק לערב הס' עודות ולכווית בעד מיליארד דולר.

שר החוץ של גרמניה הפדרלית, מר של, בשבוע מביקור במצרים, ירדן ולבנון, הכריז כי ארצות אלה מוכנות להכיר בישראל, כי לא נשקפת סכנה מיידית של עימות צבאי במזרח התיכון. שר החוץ שלנו, לפי העתונות הישראלית, פעל בארצות-הברית ובמקומות אחרים כי לא תשונה ההחלטה מועצת הבטחון 242, שממשלת ישראל שמה במקרה. אני מונה כמה אידי-עים של הימים האחרונים כדי להוציא את הציבור ואף את שר החוץ משאננות מסויימת. אפשר כמובן להסתפק בהשמעת ה"חכמה" "אוי"ס-שמוס"; אפשר כמובן לעשות חישובים איזו טובה תצמח למדינות הממשלה מפגישת בר-צייב-ניקסון; אפשר כמובן אפי' לו "להוכיח" כי המצב שלנו באפריקה משתפר, וכי וכיוצא באלה. אך האמת היא כי מצבנו מחמיר והולך, בגלל אי-שילובנו תבונה ודינמיות מדינית עם כוונות בטחוניות, בגלל העדיפות שהממשלה נותנת לסיפוח שטחים מוחזקים על פני חתימה למשא-ומתן, להסכם שלום ולחיסול מלא של הסיכסוך הישראלי-ערבי, המ' חייב גם את הכהתה של הממשלה בישות ובזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי.

כל ויכוח עם אנשים, לרבות חברי כנסת, היוצא-אים מעמדות של כוח והרואים את כל הדע בצד שכנגד, וכן כל ויכוח עם גישה פסיכולוגיסטית השוכחת את האימרה "טול קורה מבין עיניך", הוא חסר כל

אני נאלץ לציין בצעה, כי שר החוץ הסתגל ומו-סיף להסתגל יותר ויותר לנוסח של הניצנים בממשלה, שבראשם שר הבטחון. אני חושב שמה שדיין אומר ועושה זה גרוע מ"ארץ-ישראל השלמה", כי "ארץ-ישראל השלמה" מביטחה לפחות שוויון זכויות לערבים תמורת סיפוח כל השטחים. דיין אומר: הבירה שלהם ברבת-עמון. הם צריכים להיות משולבים בישראל, אבל הבירה שלהם ברמת-עמון. "ארץ-ישראל השלמה" היא יותר עקבית בגישה שלה...

שר החוץ הרחיק לכת מאז ה-5 ביוני 1967, כא-שר ראש הממשלה המנוח ואשכול הכריז ב"קול ישר-אל", כי יצאנו למלחמה לא לשם כיבושים טריטוריאליים, כי אם לשם הגנה על קיומנו. אני משוכנע כי שר החוץ ידע, מקשריו הכל-צדדיים עם נציגי הממ-שלות השונות בעולם, גם מקשריו עם ממשלות המת-ייחסות בידירות לישראל, איזה רושם גרוע ומבודד עושים עליהם הסיפוחים, ההפקעות והתנחלויות-הקבע בשטחים המוחזקים. על אחת כמה וכמה גרוע הרושם מהזכרות שר הבטחון, שאין הממשלה מסתייגת מהן, ולפיהן הגדה המערבית, המת-הגולן, מחצית מדבר סיני וכולי צריכים להישאר לצנח נצחים בידי ישראל. מה-ירות כאלה של שר הבטחון ומדומות להן מפי השר גלילי, שפירושן האובייקטיבי הוא מלחמת נצח ערבית-ישראלית, הגברת הדילול של האוכלוסיה הערבית בש-טחים המוחזקים והגברת הטרור הערבי בהם — לא הופיעה עד היום כל הסתייגות מצד שר החוץ אבא אבן. היכן, אם כן, העצמאות המינימלית של שר החוץ, הידוע, החייב לדעת, כי בכך מקבלת ישראל יותר ויותר תדמית של מדינת-מלחמה אנט-ערבית, של ארץ מבו-דדת ומוחרמת, שתהיה במשך הזמן אסורה אף בני-גיעה?

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, רבים היו אלה מהחוץ, וגם מקרב החוגים השליטים שלנו, אשר ניסו להביא להידברות ישראלית-ערבית. המדיניות הנוקשה של הממשלה, המדיניות של "שב ואל תעשה" ושל התפתחות ההתאבדו עם ריבוי ההתנחלויות והסיפוחים דה-פקטו בשטחים המוחזקים — כל אלה הקפיאו את הנסיגות של אישים חסרי פניות לטובת השלום. האמת היא שהממשלה לא מיצתה כל אפשרות להגיע למשא-ומתן ואולי אף לשלום.

זכור לנו הוויכוח סביב איסור נסיעתן של ד"ר גולדמן למצרים. זכור, ואיך נזהרה הממשלה מלהשמיע את המלה "הגוראה" נסיגה "אל גבולות בטוחים, מו-כרים ומוסכמים אשר ייקבעו בהסכמי השלום". זהו נוסח ההחלטה של ה-4 באוגוסט 1970, בכנסת. מצד שני, בתשובה לד"ר יאריג, בסוף פברואר 1971, הו-סיפה הממשלה מתוך שכל עקום ועורון פוליטי, כי בשום פנים ואופן לא ניסוג לגבולות ה-4 ביוני. לאחר מכן קיבלה הכנסת, לפי הצעת השר גלילי, את ההח-לטה שלפיה "זכות העם היהודי על ארץ-ישראל כולה אינה ניתנת לעירעור", תוך התעלמות גמורה מקיומו ומזכויות להגדרה עצמית של העם הערבי הפלשתינאי. היתה פרשת הצעות חוסין שנדחו. כאשר בסוף 1972 הגיעו אותות שלום מקהיר, ענה שר החוץ על כך: "לא לפני חיסול הטרור", כאילו אין הדברים קשורים זה בזה. בימים האחרונים ממש באו דברי נשיא תו-ניסיה, בורגיבה, ותשובתו של שר החוץ, שהיתה בב-חינת מקלחת קרה ועדות זועקת לקשיחות של מדי-

את המקום המרכזי בעיות מדיניות-בטחוניות של ישראל.

דומני כי נטייה לעשות אם לפחות זאת הפעם האחת ניתן את דעתנו גם להערכת הפעילות עצמה, תכנה, נושאים-מבצעים, ומה גם שמדיניות החוץ לב-עיוותה זוכה לדיונים נרחבים במשך כל ימות השנה.

מדיניות החוץ של ישראל איננה אלא חלק איני-טגרלי ממדיניות הבטחון ובעיותיה, והקשר ביניהן הדוק למדי. אף-על-פי-כן יש לראות בה, במדיניות החוץ, חזית בפני עצמה, חזית החייבת כוונות מתמדה, כושר עמידה בשער, וכושר לחימה והבאת דבר ישראל לעמי תבל והסברתו, על זכותה להתקיים ועל רצונה, שאי-תה וחתירתה לשלום עם שכניה.

יש שבחיות זו משרד החוץ ושגרירויותינו ברחבי עולם, הופכים הם לחזית של ממש, בהיותם מותקפים על-ידי הטרור הערבי, ולצערנו גם שילמנו בקרבנות.

מדיניות החוץ של ישראל באופיה ובמהותה היא חזית לוחמת ויוצרת. היא לוחמת על מקומה ודברה של ישראל בקרב עמים, ויוצרת קשרי ידידות, תרבות ומסחר עם עמים. טוב איפוא שגשתמש בהדומנות זו של דיון על משרד החוץ ונאמר בפשטות מלה טובה, מלת הערכה לשר החוץ, לשגרירי ישראל, לעוזריהם ולחבר העובדים כולו, על פעולתם המבורכת האומרת כבוד לישראל.

חברי הכנסת, במערכת יחסי החוץ של ישראל עם מדינות מתפתחות בעיקר, ועם מוסדות בין-לאומיים שונים שמתפקדים לעשות למען קידומן הכלכלי וה-סוציאלי של מדינות אלו, משקל מיוחד לפעולתה של ישראל באמצעות מש"ב. ואכן המש"ב הישחאלי הוא בבחינת מש"ב-רוח מרענן ביחסים בין-לאומיים שמכוון נים לעזרה הדדית בין עמים הזקוקים לעזרה בהת-פתחותם, ומה גם כשמדובר בישראל שהיא עצמה מדינה צעירה ונמנית עם הארצות המתפתחות.

הפעולה של מש"ב היתה לחלק אינטגרלי של מע-רכת יחסי החוץ של ישראל עם מדינות מתפתחות בכל חלקי תבל, והיא מושתתת על ההכרה שביכל-תנו וגם ברצונו הכן לתרום תרומה משמעותית ויי-חודית בשטח זה.

שיגורם של מאות מומחים ישראלים מדי שנה בשנה — וגם השנה כ-500 — לחפקדי ייעוץ והד-דכה בשורה של ארצות, כ-60 ארצות, כמעט בכל חלקי תבל, פעולה הנמשכת זה שנים רבות, וגם קבל-תם של משתלמים למאות ולאפים, גם הם מכל חלקי תבל, ונוסף עליהם מתן הכשרה והשתלמויות לאלפי אנשים בארצותיהם שלהם — בכל אלה יש לראות שיתוף פעולה בקנה-מידה בין-לאומי שתכליתו היא אחת: לסייע בידי הארץ המתפתחת להתקדם בהת-פתחותה בכל אותם המישורים שהיא נזקקת להם ושבידי ישראל לעשות זאת.

המומחים הישראלים בדרך כלל רואים בעבודתם זו שליחות מטעם המדינה, שליחות של רצון טוב, שמי-אחוריה נכוונות ורצון מצד ישראל לתרום תרומה של ממש לקידומן של ארצות מתפתחות, בהענקת ידע ונסיון בנושאים רבים, ובעיקר בנושא החקלאות והחב-רה הכפרית.

לפני שנים אחדות נודמן לי לראות את המומחים הישראלים בעבודתם בכמה ארצות שבאמריקה הדרו-

שחר. אינני מזלזל בכוח שלנו, בכוח של הגנה על הקיום הלאומי והרבינויות הלאומית שלנו. אך הכוח בלבד לא פתר — וגם להבא לא יפתור — את בעיית הסיכסוך הישראלי-ערבי. לכן מוכרחים להזדקק לשכל הישר, תוך ידיעה כי לזה מתפללים לא רק במרבית המדינות בעולם אלא גם בקיבוצים היהודיים בכל אתר ואתר.

מכאן ששאיפתנו צריכה להיות גבולות של שלום, שרק הם יהיו גבולות של בטחון. מכאן: ישראל קטנה יותר מבחינת השטח תהיה ישחאל גדולה יותר מן הבחינה הפוליטית-מוסרית והכלכלית-חברתית. מכאן שפתרון מדיני של הסיכסוך האומלל, תוך ויתור על כל סיפוח טריטוריאלי בשטחים המוחזקים תמורת הס-כס שלום שבמסגרתו ייקבעו באופן מוסכם הגבולות הבטחוניים של ישראל ותלפתרנה כל יתר הבעיות הש-נויות במחלוקת — היא הדרך לישראל ולערב גם יחד. כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מסיים לפי דרישת כבוד היושב-ראש. שר החוץ התעכב בנאומו גם על עניין יהודי ברית-המועצות. בהמשך לדברים שהשמעתי בגדון בכנסת ביום ד' שעבר ברצוני לצטט בקיצורים בלתי-מהותיים רשימה של אחד ישראל נוימן, שהופיעה ב"דבר" ב-24 למאי, כדלקמן:

"אין מאבק" — הוא אומר — "צודק מזה המת-נהל על הבטחת חופש יציאה מברית-המועצות. הוא דאי חייב להתנהל בדרכים ובמקומות שונים, בתנאי שאין הדבר הופך לשיגרה הנוטלת מרישומה של ההפ-גנה. אך כאשר עורכים יהודים, ברובם יורדים, לעניי עובדים ושבים בבון הצגה בכלוב מוקף תיל דוקרני — יש בדבר משום חילול זכרם של מיליוני הנטבחים של מסע ההשמדה. עם כלי החשבון שיש ביום לישראל עם ליאוניד ברוזיניב, אל לנו לערבבו בחשבון אחר לחלוטין שיש לנו עדיין עם גרמניה. עריכת הצגה אני טי-סובייטית מעין זו בגרמניה, לעיני גרמנים המחייכים בסיפוק, ובכללם ותיקי הפלישה לברית-המועצות ומסע ההשמדה במזרח, היא מעשה מביש. הפגנה מעין זו על אדמת גרמניה מטשטשת את האשמה הגרמנית בעיני גרמנים, וכמוה כחילול זכרם של אלה שלדידם גרדי-תיל גרמניות לא היו חלק מתפאורה בהצגה, כי אם ציון התחנה האחרונה בנתיב יסורים מחרד."

אני יודע את עמדת הממשלה בגידון. שמעתי או-תה ביום רביעי שעבר. סגן ראש הממשלה יגאל אלון לא ענה לחבר-הכנסת בגין, לא אמר לו שאסור לקרוא ליהודי ארצות-הברית להפגין נגד פגישת ברוזיניב-נויק"סון. והצעת חבר-הכנסת בגין לקיים דיון כללי בכנסת בעניין זה, תוך ציון העובדה שיהודי ארצות-הברית נקראים על-ידי הכנסת להפגין נגד ביקורו של ברוזיניב בארצות-הברית של אמריקה, אושרה בהמלצת סגן ראש הממשלה יגאל אלון. אצלנו משכיחים ושוכחים שהסוציאליזם הזה הציל אותנו, והפאשיזם הזה רצח והשמיד אותנו.

היו"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בקר, ואחרייו לחבר-הכנסת אביזוהר.

אהרון בקר (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אינן טבעי הדבר שבדיון על תקציבו של משרד החוץ תפוסנה בוויכוח

אז"ם בימינו מיטיב למלא פיו מים, לשחק ולא-טום און נוכח מלחמות, גדולות וקטנות, להשתיק את מצפון העולם ולהביא את עצמו לחוסר מעשה. זה מדובר לאו דווקא בענייני ישראל, אלא גם בארצות ונמים שבחלקי התבל השונים, גם באירופה וגם באסיה ובאפריקה, ואפילו לגבי סכנת הטרור וחטיפת מטוסים בעולם כולו.

אשר לישראל, דומני שבמקרה זה מגלה אז"ם פעילות יתירה בדיונים עקרים לאין-ספור, ויכוחי סרק וקבלת החלטות גינוי חדשות לבקרים. מערכת מלל גרנדיוזית זו מתאפשרת באז"ם שבימינו, אם המדובר בעצרת השנתית וועדותיה ואם במועצת הבטחון, רק על-ידי העובדה שלא הצדק והמצפון, וגם לא השיקול האובייקטיבי, הם שמדריכים את אז"ם בפעולתו וב-אורח חייו למען שלום העמים ושלום בין העמים, שלשם כך הוא נוסד ועל כך זכות קיומו; אלא האני-טרסטים של שליטים לסוגיהם במדינות ערב ובמדינות הנגדרות אחריהן, גם תחת לחץ וגם מתוך חשבוניות שווא, ובמיוחד הגיבוי והעזרה שנותנת ברית-המועצות מתוך חשבוניותה האימפריאליסטיים שלה - אלה מוצאים את ביטויים במספר הגדול של ידיים המורמות בכל מקרה ובכל עניין המכוונים לפגוע בישראל.

התרגלנו זה מכבר לחיות עם תופעה אנומלית זו, שאירגון בין-לאומי שבדיו מופקדת משמירה על הש-לום עושה במיטב המאמצים להרחקת השלום ומניעתו. נדמן לי לראות את שליחי ישראל באז"ם בעבר-דתם היומיומית, וכולי הערכה לכוח עמידתם בכל ימות השנה ובמיוחד בעצרת, כאשר על נציגו האחד להש-מיע את קולו, בכל דיון ויוכוח כללי, להסברת ישראל ולשלומה, בעוד שעשרות קולות מושמעים לגנותה של ישראל ולפגיעתה. ובדרך כלל מטים באי אז"ם און קשבת לדבריה של ישראל. אין בכך כל מקריות, כאשר גם אויביו יודעים שאם גם ניצחו את ישראל בהצבעות באירגון האומות, לא ניצחו. יפה ישראל בתודעת העמים. ומה גם שכולם יודעים יפה שההכרעה איננה נופלת באולמות אז"ם, אלא בשדות היצירה בתוך המדינה ובחיות שעל הגבולות; ולא מספרם הגדול של הקולות הצהולים קובע, אלא כוחו של צה"ל הוא הקובע, בהיותו הכוח המרטיע.

אז"ם בימינו אינו מעורר לא כבוד ולא אמן. בצורה בלתי-מכובדת מכלכל אז"ם את מעשיו או חוסר מעשיו, ובצורה המעוותת דין וצדק משרת הוא אינ-טרסטים של בלוק מאורגן באז"ם שאחת מטרות, לפגוע בקיומה של ישראל תוך מניעת שלום במזרח התיכון. עלינו לדעת איפוא שבאז"ם זה הקיים אין לבטוח ואין לסמוך עליו, ועלינו להיות ערוכים תמיד להדוף התקפות ולדחות כל החלטה פוגעת.

עם זאת עלינו גם לדעת לא להקל ראש במידה יתירה ולא לזלזל יותר מדי באז"ם אשר לנסיונות ההולכים ונשנים להשתמש בכוחו השלילי נגד ישראל. לא באדישות להתרחש של בבניין הזכויות הגבוה ונכור על הקונות והמומיות, אלא להיפך, בערנות מתמדת תוך גיוס ידיות וידידים, במידת האפשר, לעניינה הצודק של ישראל.

אנו עומדים עתה לפני כינוסה המיוחד של מועצת הבטחון לדיון כללי על המצב באזורנו, לפי התביעה המצרית. המזכיר הכללי של האז"ם ד"ר ולדהיים פירסם דין-וחשבון, ובצדו גם הצהיר על נכונותו להגיש את

מית, עת ביקרתי שם. שמעתי עליהם ועל עבודתם טובות, ולא רק מהשלטונות אלא גם מראשי ופעילי האיגודים המקצועיים שדואים במומחים שלנו גם תב-דים לעבודה.

מן הדיון בקשר לכך לציון את חלקה הנכבד של ההסתדרות הכללית, בשיגור שליחים מומחים ובעיקר בקיומו ובהחזקתו של המכון האפרו-אסיאני אשר למשתלמים.

לא אחת, חברי הכנסת, הנך מצטער על התנהגו-תן של מדינות, הנמנות עם מקבלות סיוע טכני מיש-ראל, בעצרות אז"ם לגבי ישראל, בהימנעותן מהצבעות ואף בהצבעתן עם אויביו.

אף-על-פי-כן אין להסיק כל מסקנות שהן בקשר לכך כשהמדובר בסיוע טכני. הסיוע הטכני שישאל מגי-שה אינו מותנה בתנאים כלשהם. אנו עושים זאת מתוך רצון לקיים חובה אנושית והמניטרית, ויש יסוד לתקווה שאם זרעת גרעיני שלום וידידות בקרב עמים, סופם גם להעלות פירות. לא געלם ממני כי פעולה זו של סיוע כרוכה גם בהוצאה כספית נכבדה, שמהווה בעצם כ-20% מכלל התקציב של משרד החוץ, כ-26 מיליון לירות. סכום זה ודאי שהוא מעמסה כספית, אולם זוהי הוצאה המתחייבת ממחויבותו כמדינה שוחרת שלום וברכה לקרוב ולרחוק.

הייתי גם מייעץ לעצמנו לא להיחפז במסקנות מן האכזבות שהנחילו לנו לאחרונה שש מדינות באפריקה, שהחליטו לנתק את קשריהן ויחסיהן עם ישראל. נזכור שהניתוק בא בעיקרו כלחץ מצד גורמים עוינים את ישראל, שמטרתם אינה כלל לשדת את האינטרסים של המדינות האפריקניות ולא את טובתן הם דורשים. עובדה היא, שעל אף הלחצים והפיתויים הכספיים של שליטים למיניהם בארצות אפריקה ומדינות ערב, מקיי-מת ישראל כיום דשת מרשימה של ייצוג מדיני באפרי-קה, ועם 27 ממדינותה קיימים יחסים דיפלומטיים. מאות מומחים ישראלים עובדים שם, ומשתלמים לרוב נמצאים בישראל. עובדה זו מאפשרת וגם מחייבת את ישראל לקיים ואף להגביר את שיתוף הפעולה עם אותן מדינות אפריקה הרוחשות ידידות לנו ולשתף פעולה, בכל התחומים האפשריים, לקידומן ולפיתוחן.

עם זאת יש לדעת לעשות גם להרחבת שיתוף הפעולה במידת האפשר עם ארצות אסיה, וגם להק-דיש כוח-אדם ואמצעים נוספים להרחבת הקשרים, גם אם ידוע לכולנו שלא בפעולת הסברה נוספת מצ-דנו נגורם לשינוי עמדתה של סין כלפינו, גם לא אשר להודו שתרשה עוז ותנקוט לפחות עמדה נייטרלית, ובוודאי לא אשר למדינות המוסלמיות שבאסיה. על אף זאת מן הדיון כי נגלה ערנות מוגברת אשר לארצות אסיה ויחסיהן עם ישראל.

חברי הכנסת, עוד עניין אחד שעליו מן הדיון לע-מוד עת אנו דנים בפעילותו של משרד החוץ, וכונותי לאז"ם. יש להעלות לדעתי על נס את כושר עמידתה לא משלחת ישראל והראשה באז"ם זה על כנסיו, עצי-רותו ושיבותיו לצורותיהם השונות. אז"ם זה בימינו איננו עוד אירגון אומות מאוחדות שקם בשלהי מלח-מת העולם השנייה, עם אותן תקוות שהעמים תלו בייחודו. האז"ם איננו את הציפיות ידות ביותר שהעולם החפשי חלם ולחם עליהן אשר לשמירת השלום ברחבי תבל.

מאיר אביזוהר :

לאן מוביל הגיונו של חבר-הכנסת לנדאו, הגיון הדבקות עד תום בנחלת האבות, כפי שנקבעה בחלומותינו ובתפילותינו על יסוד התנ"ך? אני מחזיק בדי מסמך מעניין ומוזר במקצת, שהוצא על-ידי מחלקת ההסברה, והוא קרוי: "גבולות מוכרים ובטוחים". יש בו 12 מפות. יש מפה מספר 1: תקופת בית ראשון. שכם בפנים, כמובן; בית-לחם בפנים, אבל גם דבת-עמון בפנים וגם דמשק.

יעקב נחושתן (גח"ל) :
זה לא דע.

מאיר אביזוהר :

כלולה גם חמת, עד החידקל. אני משאיר לפורום אחר את הביקורת על האינטרפרטציה ההיסטורית של מי שצייר מפה זו, אבל היא מבטאת בוודאי את האמת הפנימית שלו, ולא רק את שלו. היא משקפת את ארץ-ישראל שבחלומם של דורות, חלום שהפך לכוח ממשי אדיר בימינו, אך הוא הפך לכוח משום שהחולמים היו גם אנשי מעשה, ובעלי הדמיון היו גם ריאליסטים.

יש הבדל בין חולמים לבין סהרוריים, וגם חבר-הכנסת לנדאו אמר ברגע זה שהוא מינימליסט מבחינה זו. הוא מכיר בעובדה שדמשק איננה חלק מהמולדת היהודית המחדשת ואופירה היא כן חלק ממנה. לכן אני מציע לכולנו שנסתכל בעיניים פקוחות מה עתיד צפוי לנו במדינה שתספח אליה שטחים, המאוכלסים ברציפות; כיום כמיליון ערבים. כל נשלה את עצמנו. הם לא ייגררו ולא ייצאו. ספק אם יעשו זאת גם אם נלחץ ונדכא אותם, ואיש בבית הזה איננו מציע שנעשה זאת. להיפך, יש כמדומי אחדות דעות בבית בזכות המדיניות הליברלית, שאדריכלה היה שר-הבטחון משה דיין.

חיים לנדאו (גח"ל) :

גם את עזה נעזוב, אם אתה מדבר על מליון.

מאיר אביזוהר :

בקשר לעזה אולי תדבר עם מפי"ם. חבר-הכנסת לנדאו, אינך מפחיד אותי. אם אתה שואל לגבי הקו-צפצפה שלי על עזה, ולא על פיתחת-דפית — הקו-צפצפה שלי ולא של המפלגה היושבת שם, כי כבר היא הסכימה שעזה לא תופרד — הרי אני סבור שגם עזה כלולה בפתרון, אך לא עזה שתחבור לטריטוריה ערבית כלשהי, לא עזה שתהיה ראש-גשר.

(חבר-הכנסת ח. לנדאו קורא קריאת ביניים).

דאגו הם. את הטריטוריה הזאת איננו צריכים. אנחנו צריכים שלא תהיה תחת ריבונותנו.

חיים לנדאו (גח"ל) :

נוסח אתונה-ספרטה — כל אחת מדינה כשלעצמה.

מאיר אביזוהר :

אני רואה שיש לך דאגה רבה להגיון הטריטוריות הערביות. ידאגו הם.

בכל אופן על דבר אחד רוצה אני לדבר. רבותי, מיליון ערבים אלה מתרבים בקצב הקרב ל-4% לשנה.

שירותיו הטובים של א"ם. השאלה המתעוררת היא למה יהיו מכוונים "השירותים הטובים" ומהי משמעותם. אם אכן יתברר שהפעם מכוונים "השירותים הטובים" להפגשת הצדדים בסיכסוך הערבי-ישראלי, ורק הם בלבד, הצדדים המעורבים ישירות, יוכלו להיפגש ולפתוח בדי-שיח להפסקת האיבה, להשגת השלום — יהיה בזה משום פתח לתקופה חדשה בשביל א"ם, שיוכיח כי אכן רוצה ומסוגל הוא להגיש שירותים טובים, והולואי ולא היה זה חלום.

בטוחני שממשלת ישראל לא תפגר מלהושיט את ידה למפגש זה.

בהזדמנות זו ברצוני להעיר לדבריו של חבר-הכנסת מיקוניס. שר החוץ, בתגובתו לדבריו של בור-גיבה נשיא תוניסיה, אמר בעצם שני דברים: (א) שאינו מניח כי בורגיבה רואה את עצמו כמתווך, דבר שבא על אישורו גם מפי בורגיבה עצמו למחרת; (ב) שר החוץ שלנו אמר כי אנחנו מוכנים להיפגש עם כל מנהיג ערבי או נציג ערבי שיהיה נכון לכך. לכן הייתי אומר כי חבר-הכנסת מיקוניס, ברצון או שלא ברצון, נתן יד לסילוףם של הדברים. בדברי עתה על הנכונות או על האפשרות של השירותים הטובים של א"ם, אומר: בטוחני שממשלת ישראל לא תפגר, דבר שיוכיח פעם נוספת קבל עמי העולם שישאל חותרת לשלום, רוצה בו ומתפללת לו בכל לב, והיא לא תחמץ כל סיכוי וכל נסיון להשגת שלום, תוך אמונה חזקה שרק במגע ישיר בין הצדדים הנוגעים בדבר, ורק ביניהם בלבד, במגע ומשא, במשא-ומתן, בחילופי דברים וגם בדי-שיח — רק בהם הסיכוי וגם האפשרות, אם הם ישנם, להשיג את השלום המיוחל.

הי"ר מ. ביבי :

דשות הדיבור לחבר-הכנסת אביזוהר, ואחריו לחבר-הכנסת אברמוב.

מאיר אביזוהר :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כמו חבר-הכנסת לנדאו כן גם אני סבור כי מוטב שלא נשלה את עצמנו. אין שום סיכוי לשלום קרוב, ואפילו לא שלום שאינו יותר מאשר פיסת נייר, על שום אחת מהתכניות שהוצעו: לא תכנית-אלון, שיש עמה פשרה טריטורית-אליית ביהודה ושומרון, לא תכנית-דיין, שיש עמה פשרה טריטוריאליית מרחיקה לכת בסיני, לא תכנית-פרס להסדר פרדלי בתחומי ארץ-ישראל המערבית. לשום אחת מהן אין שום סיכוי להביא שלום בקרוב, משום שעמדת חוסיין כמו עמדת סאדאת, כמו עמדת אסאד, היא "אף שעל", אי-השלמה עם ירושלים ישראלית מאוחדת ואי-השלמה עם אופירה ישראלית או דמת-הגולן תחת ריבונות ישראל.

חיים לנדאו (גח"ל) :

אי-השלמה עם תל-אביב.

מאיר אביזוהר :

עד כאן ההסכמה, ומכאן חילוקי-הדעות, חבר-הכנסת לנדאו.

הופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אל יתהלל חוגר כמפתח.

נות בעלות יתרון באירגון מדיני ויתרון טכנולוגי צבאי. השלמה זו פסה.

אוי לאותן טריטוריות, שבהן לא נמצאו פתרונות של חלוקה וויתורים, בהן נותרו מיעוטים גדולים המסרבים להיכנע. אוי לטריטוריות כגון צפון-אירלנד, ועתיד שחור מצפה לטריטוריות כמו רדוויה ודרום-אפריקה, ואשר העמים והמדינות, כמו עמי אירופה ואסיה, אשר ידעו לוותר על שטחים, איך שבמשך דורות נמנו עם מולדתם.

הר עיבל וגרזים והעמקים היפים והפורים שבין שכם לגנין אהובים עלי לא פחות מאשר על חבר-הכנסת לנדא, אבל מה שמבדיל בינינו הוא שבאנו מצלצלים לא רק שמות של מקומות כמו בית-אל ושילה, אלא גם רעיונות נצחיים של אחוות עמים ושוויון עמים וחזון של שלום, שעשו אותו תנ"ך לספר-הספדים שלנו ושל האנושות.

חברי הכנסת, מה שקרוי "מלחמת היהודים" או "מלחמת היהודים" — מה שאנו מנהלים כאן, אני מקווה ברוח טובה — כלומר הוויכוח הפנימי בתוכנו, אינו נוגע כל כך ליחסי החוץ בטווח המיידי אלא בראש וראשונה לאיכות החברה, לטיב הערכים, לדמות האדם שאנו מבקשים לטפח בארץ הזאת.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

חבר-הכנסת אביזוהר, אבל בכל זאת המסקנה מהי?

היו"ר מ. ביבי:

תיכף יגיע לזה. תאפשר לו להמשיך. אני מבקש לא להיגרר לוויכוחים.

מאיר אביזוהר:

לסיכום, אדוני היושב-ראש, הוויכוח הטריטוריאלי הוא על 6% מהשטח הנתון לשליטתנו. גח"ל דבקה בעמדתה מתוך היסחפות אחרי רגשות כנים ועמוקים. אך זוהי היסחפות חסרת אחריות לעתידנו הלאומי ודמותנו החברתית. צריך שיעמוד בנו הכוח המוסרי, הפכחון והאומץ המחשבותי. וזו התשובה לך, חבר-הכנסת אליעד — להשאיר אופציה פתוחה להסדר טריטוריאלי, אופציה פתוחה, ולא פלנטר של התנחלויות ללא עתיד, של היגרדרות אחרי — — —

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
למה ההגזמות בעניין הדמוגרפי?

מאיר אביזוהר:

מגוימים אלה הסבורים שיש חשש כי בדור שלנו או בדור הבא יהיה דוב לערבים. זוהי הגזמה. אבל שישמר היחס הנוכחי, זו עובדה.

הייתי רוצה לחיות בעולם שבו יכולים להיות יהודים וערבים בארץ אחת, כאשר המדינה יהודית, כאשר אנחנו יכולים לפתח את תרבותנו. אבל אני מכיר את עצמנו, מכיר את הערבים: חיים אלה יהיו זרועים רעל הדדי. לכן צריך לשמור לעתיד, כפקדון, אופציה פתוחה לעתיד — עתיד השלום, עתיד שהוא רחוק אמנם, אולם עתיד שאם נשמור לו מאוויים חייב יהיה לבוא.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברמוב, ואחריו לחבר-הכנסת הרינג.

זו עובדה שלא צריך להסתתר מפניה. זה קצב התרבות של הערבים הישראלים, שהוא הגבוה בעולם. גם אם יתממשו התקוות של כולנו לגבי יהודי-המועצות ואני מסכים שזה תלוי גם בנו, אם כי לא רק בנו — וגם אם יבואו מהמוניטה, צפוי עדיין בסוף המאה בערך אותו יחס מספרי בין יהודים לערבים בתחומי ארץ-ישראל המערבית. זאת העובדה שבגללה אנו חלוקים.

הבה נגדיר לעצמנו את הבעיה. זו אינה שאלה פוליטית בלבד, והסירוב המסתמן של ערביי יהודה ושומרון לקבל אזורות ישראלית לא יפתור את הבעיה, אלא רק ילמד על חומרתה, על אי-השלמות עם שלטון ישראל. חזון הערבים שאינם מתאזרחים הוא חזון מדכא מבחינת הערכים הדמוקרטיים. מה פירוש הדבר שבערים שלמות, בכפרים רבים, בחבלי ארץ, בענפי משק יחיו ויעבדו שלוש מאותי מדינה שאינם מיוצגים במסדותיה; וינהלו העיריות, ייערכו בחירות לפי חוקים שאין להם דעה בעיצובם? האם זהו העתיד האנושי, החברתי שחותרים אליו בעלי הפוטנציאל של סיפוח הטריטוריה בהשגת רוב תושביה זרים, אזורי מדינת חוץ?

חיים לנדא (גח"ל):

אנחנו לא מציעים זאת.

מאיר אביזוהר:

כן, אבל משהו אחר מציע זאת.

החומרה אינה רק לערכים דמוקרטיים, אלא להרבה יותר מזה. בדבר נוסף אני מסכים עם חבר-הכנסת לנדא. אני מסכים עמו כי השאלה היסודית היא חיינו כחברה ומוסרית, וכאן חילוקי ההשקפות והערכים הם יסודיים, ולצדדי, הולך ומתרחב קוטב רעיוני ומוסרי ביניהן.

אולם הייתי מבקש את חבר-הכנסת לנדא וחברי שיביאו בחשבון כי אותה מידה של תוקף פנימי, שאינו מאפשר להם לוותר על חלקי מולדת — אותה מידה יש גם לאנשים כמוני, הרואים סכנת מוסריות ופסיכיות כאחד, סכנת שתכלנה ותבנה עד להרס פנימי — אני מדגיש פנימי, ולא תחת לחץ עויין — הרס פנימי של מדינה, אשר כשליש מתושביה יהיו חדורים שאיפה לזהטת לחורבנה ולאבדנה; הרס פנימי של חברה שפועל הבניין יהיה שונא בנפש של בעל הבניין, עובד האדמה יהיה ספק חלון בעלי היבול, מורה יחשוד בתלמידו, וסטודנט יקשור קשר על חבריו ללימודים.

חבר-הכנסת בגין דיבר כאן לא אחת על לקח ההיסטוריה, על כי מעולם לא ויתר עם מרצונו על טריטוריה שנחשבה חלק ממולדתו ההיסטורית. זה איננו נכון, ודאי לא לגבי המאה העשרים, לגבי לקח ההיסטוריה של המאה העשרים, לקח התהליך האדיר שלא ידע מעצורים, שמעצמות אדירות לא עמדו נגדו, תהליך שלא ידע גבולות יבשות, לא הבדלי גזעים, גם לא רמות תרבות, וכונתו לתהליך הקמת המדינות הלאומיות, שבו הלכה והתפשטה אי-השלמה של בני עם אחד, היא הפחות שבפחותים, עם שלטון בני עם אחר עליהם. דורות על דורות — ההיסטוריה אריכה — השלימו בני תרבויות נחותות, מבחינה טכנולוגית ומבחינה אירגון חברתי, עם עליונותן ושלטונן של מדי-

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל) :

למדינת ישראל. אני בהחלט מקבל את הניתוח הזה, אבל אני חושב שיש למטבע גם צד שני: עם כל רצונו לראות בהתקדמותו של תהליך ההפרשה, של ה"דטאנט", הרי התקרבות זו יכולה להביא להידברות בין שני הגושים, שאינה תמיד לרוחה ולעניינה של מדינת ישראל, והאוי ורצוי היה לחושבי המחשבה המדינית, ובראש וראשונה לשר החוץ ולאנשי משרדו, ללמוד ולחקור מה יכולות להיות ההשלכות הכלליות של מדיניות ה"דטאנט" ביחס לאזור שלנו, אזור המזרח התיכון. יש בזה בלי שום ספק ברכה, אבל אני חושב שגם סכנות טמונות בצדה.

ברצוני לומר לך עכשיו, ואדוני שר החוץ, כמה הערות ביקורתיות: לפעמים אתה, ולא רק אתה, גם שרי ממשלה אחרים, משמיעים הצהרות על מדיניותה של ארצות-הברית — ממשלת ארצות-הברית תנהג בצורה זו או זו לגבי שאלה זו או זו הנוגעת לנו, לאזורנו, וכזאת וכזאת תהיה התנהגותה במועצת הבטיחות או יתרה מכך הליך מסוים בה; כזו וכזו תהיה מדיניותה של ממשלת ארצות-הברית בעניין, נאמר, ההסדר החלקי. אני רוצה לקוות שההצהרות האלה לגופן הן נכונות. אבל אני סבור שהצהרות הנוגעות לעמדת ממשלת ארצות-הברית צריכות להימסר על-ידי דוברי ממשלת ארצות-הברית, כי אחרת מתקבל הרושם שאנשים שלנו, שרים שלנו, הופכים כאילו לדובי רי ממשלת ארצות-הברית. דאוי שדברים חשובים, ובדרך כלל חיוניים שנאמרים, ייאמרו ישירות על-ידי נציגי ממשלת ארצות-הברית.

אני רוצה להביע היחוד על הנוטייה — לא הייתי אומר הכוונה — להחזיר בציבור תחושה שתכנית דוגרס נגזרה לחלוטין. אני חושב שזוהי הערכה אופטימית, והיא לא מבוססת. אני הייתי מען להביע דעה אישית בנדון ולומר, שתכנית דוגרס נגזרה והיא תישאר גנוזה כל זמן שהערבים לא יקבלו אותה בשלמותה. והיה אם הערבים יקבלו אותה — חוששני שבעיה זו, או תכנית זו, שוב תצוף ותעלה.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

הערבים קיבלו אותה. הם חוזרים ומבקשים את ארצות-הברית להגשים אותה.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל) :

אני מרשה לעצמי לומר, שאני יודע מה שאני אומר.

הייתי סבור שמן ההאוי להוציא את ציבורנו מהאשליה שתכנית זו ירדה לחלוטין מסדר-היום.

ברצוני לומר עוד כמה דברי ביקורת לגבי הדעות שרים. אינני מתייחס לעובדה המוזרה שהדעות על מדיניות חוץ הם לא התחום האקסקלוסיבי של שר החוץ או של ראש הממשלה. אבל למעשה כל שר בא ונוטל את הזכות להביע את דעתו ולמסור הודעות בענייני מדיניות חוץ. אני לא שמעתי ששר החוץ ימסור הודעות לגבי בעיות חינוך, למשל, או בעיות אחרות. אני חושב שזוהי תופעה שלילית לחלוטין. בבעיות חוץ צריכים לדבר אותם שרים שהם מוסמכים להביע את דעת הממשלה, ותהא דעת הממשלה אשר תהא. דיבורים של שרים לגבי גבולות אלה או אלה, מהן הודעות סותרות, דעתו של שר אחד לעומת דעתו של שר שני, וכן דעות של אותו שר אשר

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סבורני שהיטיב שר החוץ כאשר פתח את הדיון בסקירה קצרה על השתתפותה של ישראל במערכה הבין-לאומית בשנת יובל, ונכונה היתה הערתו שהעתונות העולמית, שסקרה את אחד המאורעות ההיסטוריים הגדולים של המאה העשרים, התייחס בחיוב למאורע הגדול הזה וציינה אותו כראוי לערכו. לא קראתי את כל העתונות העולמית, בשבילי מספיק היה כאשר עברתי על מספר עתונים, ביניהם ה"אובזרב"ר הלונדוני, אשר במאמר ראשי הכתיר את מאמרו בשם — Israel, the bravest nation in the world — "ישראל, המדינה האמיצה ביותר בעולם".

ראוי הדבר הזה לציון, שכן לא אחת הנחנו שהעולם הגדול טרם השלים עם קיומה של מדינה יהודית, כשם שעברו דורות רבים עד אשר עמי אירופה השלימו עם המושג שיהודי הוא אדם הראוי לזכויות אנוש. היתה לנו לעתים הרגשה שעמים ואנשים לא השלימו עדיין עם העובדה, כשם שיהודי כיחיד עשוי להיות נושא לזכויות אנוש, כך גם היהודים כקולקטיב וכאם להיות נושאים לזכות אנוש של התארגנות עצמית במדינה יהודית. אני חושב שראוי הדבר הזה לציון, שעם כל הקשיים שאנו גורמים לפעמים לעמים, גם לעמים ידידותיים, למרות העובדה שלפעמים אנו מצטיירים כמטריד בעיני העמים, הרי כאשר בא יום הדין-וחשבון — כפי שזה קרה בוא העולם להעריך את יובל העשרים וחמש למדינתנו — ההערכה היא בדרך כלל חיובית ביותר. בזה, נדמה לי, מותר לנו להניח כי אכן מדינת ישראל נתקבלה בתודעה הבין-לאומית כעובדה שאי-ננה ניתנת עוד לעירעור.

אני רוצה גם להצטרף לדברי שר החוץ בהביעו הערכה לעובדי משרדו בכל חלקי תבל, הפועלים לעתים קרובות מתוך סכנת נפשות — סכנה להם וסכנה לבני משפחותיהם, לפעמים באווירה עוינת ביותר, ואשר משתדלים במיטב כוחם, בתנאים הקשים והמסוכנים לעתים, למלא את תפקידם כראוי. אני גם מצטרף לדברי אחד מקודמי, שהעלה על נס את עמידתה הגאה של המשלחת הישראלית באומות המאוחדות, אשר בני-סיבות קשות ביותר, באווירה קשוחה, עוינת, או אדי-שה במקרה הטוב ביותר, עושה את מלאכתה נאמנה, בגאווה יהודית ומתוך נכונות להשיב מלחמה שעררה.

ברצוני להתעכב עכשיו על כמה מן הנושאים אשר העלה שר החוץ, ואתחיל באקלים המדיני החדש, שב-לעז מכנים אותו detente — הנסיון לחסל את המלחמה הקרה, להביא לידי התקרבות בין הגושים ולידי דו-קיום. לא דו-קיום מאונס, אלא דו-קיום תוך הסכמה ראש. אני חושב שאנחנו כיש-ראלים וכיהודים חייבים לקבל בברכה את ההתפתחות הזאת אשר היתה חילה לפני שנים מספר, וכנראה הולכת וגוברת. אנו מעוניינים בהחלט בסיומה של המלחמה הקרה.

סבורני שדבר זה נותן את אותותיו החיוביים גם במזרח התיכון. שכן העובדה שעמי ערב אינם יכולים לסמוך עוד על ברית-המועצות כשותף פעיל בלוחמה במזרח התיכון היא בלי ספק אחת התוצאות של התחלת ההפרשה הבין-גושית. וציין שר החוץ, ולדעתי בצדק, כי כאשר גושי העולם, בעיקר שני הגושים, מניחים שתי האומות הגדולות — באים לידי הסכמה ביניהם — כפי שזה היה ב-1947 — עשויה לצמוח מכך ברכה

ידענו בבי.בי.סי, ובו התגנפו לא מעט — הדבר הזה מחייב הגבה כל שהיא. אני יודע שהבי.בי.סי נחשב למוסד בלתי-תלוי ניהלה מדיניות לא רק של מדינת ישראל; היא ניהלה מדיניות של מדינת היהודים. בהיותנו מדינה יהודית מעולם לא חשבנו שעניינו מוגבל באזרחי ישראל, אלא תמיד הרגשנו שעניינו משתרע על פני כל העולם שבו נמצאים יהודים. מעולם לא קיבלנו את הטענה, שנושא יהודי באיזה שהוא מקום בעולם הוא עניינה הפנימי של אותה מדינה. על כן התרענו כשהרגשנו בגילויים של התחלת הנא-ציסם בגרמניה; לכן הגיבנו ומגיבים על רדיפות יהודים בארצות האיסלאם, ולאחרונה בעיראק ובסוריה, כי אנחנו יודעים שזכותנו לטעון כי עניין יהודי הוא עניינה הפנימי של מדינה אחת ועוינת. הוא הדיון לגבי יהדות ברית-המועצות. יטענו הסובייטים כי עניין זה הוא עניין סובייטי פנימי, ואו גם יטענו כפי שטענו, וכשני חזלו לטעון, שאין בכלל בעיה יהודית בברית-המועצות. הנושא של יהודי ברית-המועצות הוא נושא לעם ישראל, למדינת ישראל, ולתושבי מדינת ישראל.

בבואנו לסקור את מדיניות החוץ של מדינת ישראל במשך 25 השנים, אנחנו יכולים לציין בסיפוק שמדינת ישראל ניהלה מדיניות לא רק של מדינת ישראל; היא ניהלה מדיניות של מדינת היהודים. בהיותנו מדינה יהודית מעולם לא חשבנו שעניינו מוגבל באזרחי ישראל, אלא תמיד הרגשנו שעניינו משתרע על פני כל העולם שבו נמצאים יהודים. מעולם לא קיבלנו את הטענה, שנושא יהודי באיזה שהוא מקום בעולם הוא עניינה הפנימי של אותה מדינה. על כן התרענו כשהרגשנו בגילויים של התחלת הנא-ציסם בגרמניה; לכן הגיבנו ומגיבים על רדיפות יהודים בארצות האיסלאם, ולאחרונה בעיראק ובסוריה, כי אנחנו יודעים שזכותנו לטעון כי עניין יהודי הוא עניינה הפנימי של מדינה אחת ועוינת. הוא הדיון לגבי יהדות ברית-המועצות. יטענו הסובייטים כי עניין זה הוא עניין סובייטי פנימי, ואו גם יטענו כפי שטענו, וכשני חזלו לטעון, שאין בכלל בעיה יהודית בברית-המועצות. הנושא של יהודי ברית-המועצות הוא נושא לעם ישראל, למדינת ישראל, ולתושבי מדינת ישראל.

אני חושב שמחובתנו מעל במה זו לציין בסיפוק ובהערכה את התעוררותה של היהדות העולמית-המפוצלת, המפוצלת, הבלתי-מאורגנת, את התארגנותה והיחלוצותה למאבק איתנים על זכותם של אחינו לעלות לארץ-ישראל. אני חושב שמאז הקמת מדינת ישראל, יותר נכון מאז המאבק להקמת המדינה, לא התגלתה אחדות יהודית כה אדירה, כה עילאה, כפי שראינו בזמן האחרון, בחודשים האחרונים. וביחוד את התעוררה היהדות שהיא אולי המפורדת, המפוצלת והמפוצלת מכל ציבור יהודי אחר בעולם, וזו יהדות ארצות-הברית. בחודשים האחרונים כתבה יהדות זו דפן זהב בהיסטוריה היהודית. במקרים לא מעטים הזדמן למשלחות יהודיות להיפגש עם נשיאים בארצות-הברית. אצל בחדש אפריל, בפעם הראשונה בהיסטוריה היהודית באמריקה, קרה שלא על-פי יומת מנהיגים יהודים אלא על-פי יומת נשיא ארצות-הברית נקראה משלחת יהודית להיפגש איתו כדי לדון על נושא, אשר הוא הנשיא, העמיד על סדר-היום. זה קרה מפני שיהדות אמריקה בהתלכדותה, בהתאחדותה ובאחריותה הצליחה להעמיד את הנושא הזה לא רק על סדר-יומה של ממשלת ארצות-הברית אלא גם על סדר-יומו של הדיון הבין-לאומי, ובדאש וראשונה כאחד הסעיפים החשובים בדיונים בין שני הגדולים, בין בר-נייב ונקי-סון.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני חושב שמ-

משתנות מפרק לפרק — כל אלה אינם מוסיפים לא-מינותה של הממשלה, אינם מוסיפים מוטיבין לא רק לממשלה אלא גם למדינה בעיני ידידיה.

אני רוצה להביע פליאה באוני שר החוץ מדוע מצא לנכון בהיותו בחוץ-לארץ למסור הודעה, שסא-דאט לא יתחיל בפעולות מלחמה. אני חושב שהודעה זו היא מצערת. אינני נכנס בפלוגתא בין אלה הטוענים שאפשרות כזאת היא סבירה לעומת אלה הטוענים כי הסבירות היא נמוכה ביותר. בלי להתחשב בקלקולציה של מידת הסבירות אני חושב, שאמירה זו איננה רצויה ואיננה במקומה, והייתי אומר אפילו, היא מזיקה.

מלים אחדות לגבי אירופה. השוק המשותף התרחב, ואחת מתוצאותיה הלוואי היא פעילות או התחלה של פעילות פוליטית ולא רק פעילות כלכלית-משקית בקרב העמים של תשע המדינות המהוות עכשיו את השוק המשותף. אני רוצה לקוות שמשך החוץ נותן את דעתו לבעיה — להתחלת התגבשותה של מדיניות אירופית כוללת, או סיון לגיטימי מדיניות אירופית לגבי המזרח התיכון. בהודמנות זאת הייתי ממליץ לפני שר החוץ לחזק את מעמדנו באותו מוסד יחיד שיש לנו בו דריסת רגל זה-פאקטו וגם זה-יורה — וזוהי מועצת אירופה אשר בשטרסבורג. זהו הפורום האירופי היחיד שבו אנו משתתפים על-פי הכרה ועל-פי הסטטוט של מוסד, שמשקלו בדעת-הקהל באירופה איננו מבוטל ועתיד עוד לגדול.

בהודמנות זו הייתי ממליץ לפני שר החוץ לשקול אפילו פתיחתה של קונסוליה ישראלית בשטרסבורג, כפי שעשו מדינות רבות. מה גם שמועצת אירופה מגלה נכונות לפתוח עוד יותר את שעריה לפני מדינת ישראל.

אנו עדים, אם לא לתפנית, הרי לפחות לנטייה שלילית ביחסה של בריטניה כלפי מדינת ישראל. כולנו נפגענו מכמה מאמירותיו של נציג בריטניה במועצת הבטחון, וגם מנכונותה של הממשלת הבריטית באו"ם לשקול אפשרות של קבלת החלטה אשר כוללת סנקציות בתוכה. אמנם שמענו שהנציגים הבריטיים הרגיעו את אנשינו באמנם, שאל לנו לחשוש מהחלטה על סנקציות, כי חזקה על ארצות-הברית שתטיל וטו.

אינני נכנס למידת הציוניות אשר בטיעון הבריטי או בדברי ההרגעה. אבל אני קצת תמה שהציוניות הבריטית, שהיא בדרך כלל ערה לבעיות של מדיניות חוץ, והפרלמנט הבריטי שבו נמצאים רבים מכל המפלגות שהינם יהודים לנו, וכל האנשים שבעבר היו מדימים את קולם להגנת עניינינו — הפעם התפנית הבריטית, שהיא בדרך כלל ערה לבעיות של מדיניות ריטיות, וגם לא בפרלמנט הבריטי.

יעקב נחושטן (גח"ל):

יש להם בעיות אחרות.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):

אני רוצה לקוות שהדבר איננו מחדל של ההסברה שלנו. אבל הייתי מאושר מאוד אילו שר החוץ היה יכול להסביר את העניין. אם זה נובע ממחדל שלנו, חשוב שהעניין יבוא על תיקונו ללא כל דיחוי.

אני חושב שהשידור האחרון בבי.בי.סי, לגבי הפלת המטוס הלווי, רצוף השקרים וההשמצות שכמעט לא

ראשה של ממשלת ישראל ועל שר החוץ על כי הסכימו בקיץ 1970 לקבל בתנאים מסוימים את היום הא-מריקני, שהיתה קשורה בהפסקת-אש. הצעקה היתה שממשלת ישראל קיבלה את תכנית-רוג'רס, לא פחות ולא יותר. סיעת גח"ל פרשה מן הממשלה לא משום שהיתה לה תכנית אחרת, אלא משום שלא היתה נכונה לשאת באחריות להכרעות שנראו לה אז כבלתי-פופולריות. והנה עברו מאז כמעט שלוש שנים להפסקת-האש וכוחנו הבטחוני התעצם בשיעור שאין לו תקדים.

ייתכן שאיומי נשיא מצרים ידליקו שוב את פתיל המלחמה וייתכן שזהו גסיון נאשם לשחוט ויתורים מירביים במגעים מוסווים על-ידי מסך עשן של הערכות לקרב.

כאשר נשיא מצרים משתעשע מדי פעם באשליה של "מלחמה מוגבלת", כדאי להזכיר לו את תשובת נאצר לאלה מייצגיו שתבעו ממנו מלחמה מוגבלת נגד הפעלת מוביל המים. ואז אמר להם נאצר: "אני מוכן לנהל מלחמה מוגבלת, בתנאי אחד — שתביאו לי הבטחת בן-גוריון שגם הוא ינהל מלחמה מוגבלת". הבסיס לשלום ייווצר רק כאשר מצרים ומדינות ערב אחרות יכירו בישראל כחלק בלתי-נפרד באזור, שעמו יש לחיות בצוותא ועמו יש לטפח יחסי גומלין בכבוד הדדי ותוך חתירה משותפת לדו-קיום.

ברצוני לומר לכמה אנשים בתוכנו, שראייה סתם מית של מדינת ישראל כעובדה גיאוגרפית-פיזית על מפת האזור מעידה רק על כושר ראייה, אך אינה בביחית הכרה המחייבת ויתורים או נסיגה. בהזדמנות זאת אני מזכיר את הגירסה של אי אלה אלופים במי-לואים שב-1967 לא היתה נשקפת סכנת הכחדה ליש-דאל. גירסה זו אינה מרגיעה כלל וכלל, ואינה מלמדת שום דבר. והייתי אומר על משקל המיל, שאינה שווה מיל.

לכל דרמה גדולה יש גרסאות קטנות משלה, ואחת מהן היא שקומץ יהודים תובע מישאל נסיגה מכל השטחים, בזמן שאין כמעט מדינה בעולם המעי-לה על דעתה מהלך מעין זה. גראה שהתרפסות ארנ-רית לפריץ שרצת עדיין בשולי החברה. אלה הנכונים למשא-ומתן ידעים את הכתובת ואין להם כל צורך להיזקק לגליון זר של שרלטנים פוליטיים וסרסורי מפג-שים מכל המינים, נוסח מפגש בולוניה.

ולחברי מימין אני רוצה לומר: לאיש לא ניתן מונופולין על פטריטיסם ואהבת המולדת. טרם הוכח כי מי שרוצה את המקסימום הוא פטריט מקסימלי. תולדות הישוב המדינה הן שרשרת של העזות ופשרות כחד. עצם עיתוי הקמת המדינה הוא מעין פשרה בין המצוי ובין הרצוי, והוא שמנע במידה דבה המשך השלטון המדטורי או משטר בין-לאומי נוסח ברלין. הודות לכך, ובעיקר הודות לכך, אנו עומדים היום כפי שעומדים והיכן עומדים ובידינו, זו הפעם הרא-שונה, היכולת לעצב גבולות בטחון לישראל באזור.

הקמת המדינה על בסיס של פשרת החלוקה איפשרה את נצחוננו בשלוש מערכות צבאיות, לדבות מלחמת ששת-הימים.

חבר-הכנסת לגדאז מנסה להטיל עלינו את אימת "חלוקת ארץ-ישראל מחדש". כוונתו לשטחים שנכבשו במלחמת ששת-הימים; כאילו התחייבו אי פעם שלא

אודע כזה לא התרחש פעמים רבות בהיסטוריה הי-הדית. אמנם המסיבות סיינו. הצטרפו עניינים שונים שסייעו למאמץ היהודי. אבל הדבר הזה לא היה בא-אלא אם כן הציבור היהודי המלוכד, אם אפשר לומר הכריז בכוחו שלו ובכוח דעת-הקהל, אשר גרף אחריו את ממשלת ארצות-הברית, להעמיד עניין זה על סדר-היום הן במוסקבה והן בווינגטון בעוד שבועות מספר.

וכיוון שהתעוררה כאן מחלוקת בעניין עדין למדי, אני חושב שעלינו לציין בסיפוק את ההודעה שקיבלו פה-אחד מנהיגי יהדות ארצות-הברית, לאחר פגישתם עם הנשיא, שתוך הערכה למאמציו של הנשיא ותוך הבטת תקווה כי ימשיך במאמציו החליטו גם להתמיד בתמיכתם במאמציהם של אותם חברי הסנאט ובית-הנבחרים שבדגנו, על-ידי מעשה חקיקה, להכריח את הסובייטים לאפשר עלייה לארץ-ישראל. אני חושב שהיתה זאת החלטה נבונה, ועלינו להיות אסירי תודה ולהביע סיפוק.

עם זאת רוצה אני לומר, שלמען המאבק, לשם הצלחתו, ראוי ששום מוסד רשמי במדינת ישראל לא יביע את דעתו במחלוקת שבין הזרוע המבצעת ובין הזרוע המחוקקת באמריקה, כאשר שתי הזרועות גם יחד תומכות בעניין, וכל אחד חושב שהוא בדרכו ישיג את המטרה. אני בטוח שעמדה אחראית כזאת תצמיח פירות. בטוחני, שאותה מנהיגות יהודית בארצות-הב-רית אשר השכיחה להעמיד נושא זה על סדר-היום עד-שאינו מולדון בו, אותה מנהיגות תדע ותשכיל לנצל את ההזדמנויות הפתוחות לפניה בעתיד הקרוב.

הו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הרינג, אחרון הנוא-מים.

זאב הרינג (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת גבדה, בתהליך ההתעצ-מות של כוחה הבטחוני של ישראל בשנים האחרונות מילאה תפקיד חשוב ביותר פעילות מדינית רבת תנופה ויוזמות, שלא נלאתה מלחזור ולהצהיר על נכונותנו למשא-ומתן. אין לי ספק שאילו הסתפקנו בקביעה סתמית שהערבים אינם נכונים למשא-ומתן, אילו הצ-הרנו שעקב סיורם המצב הקיים הוא סוף-פסק, כמו דינו היינו מערערים את הבסיס של האהדה לישראל בכל מקום שבו הוא מצוי. בטחוננו נשען על שילוב של שני קווי פעולה: קו של כוונות צבאית וקו של יזמה מדינית.

נכונותנו למשא-ומתן העמידה את המדיניות הער-בית במבצ של התגוננות ושל הטרהדה עקרה. האיש שעל שמו נקראת התכנית המפורסמת לנסיגה ישראלית טוטלית הכריז בראשית השנה בסגאט האמריקני: "בל נסיונו בשנים האחרונות מצביע על מסקנה אחת, שהתקדמות לקראת השלום תושג אך ורק אם הצדדים לסיכסוך ייכנסו לתהליך כן של משא-ומתן. המעצמות הגדולות, בכוחן רק לתמוך במאמצים לקראת השלום. הן לא יכולות לכפות שלום. רק הצדדים עצמם יכולים להשיג מטרה זו". דברים אלה נאמרו בוועדת החוץ של הסנאט האמריקני והם לא נאמרו בשמו ועל דעתו בלבד של האיש.

כולנו זוכרים את ההאשמות הכבדות שהוטחו על

רבים המתיימרים לייצג את דעת-הקהל, בעוד שהם בקושי מייצגים את עצמם.

המדיניות המתבססת על נכונות למשא-ומתן לשם השגת שלום באזור מודרכת מטבעה על-ידי שיקולים בטחוניים. אין היא מתיימרת לבוא במקום מאוויים היסטוריים. מתפקידה להבטיח את קיומו של העם היהודי במולדתו במציאות לאומית ובין-לאומית של ימינו.

מדיניות זו חייבת להביא בחשבון כגורם מכריע את מהותה של החברה הישראלית, את סגולותיה ואת מגבלותיה. היא חייבת לבחון למה מסוגלת חברתנו ולמה איננה מסוגלת, ועד היכן אפשר למתוח את תחומיה המוסריים והנפשיים בלי לפגוע באופיה, ייעודה ויכולתה הקולקטיבית.

והחברה הזאת אינה מסוגלת לשלוט בערבים; היא אינה מסוגלת לרהות בערבים אחרים ממדרגה שנייה ושלישית. היא איננה מסוגלת לסגור את הערבים בקנטונים מודרניים, כפי שהציע בזמנו חבר-הכנסת שמואל תמיר. היא לא תוכל לעכל את הקונצפציה שלפיה ערביי הגדה יעבדו אצלנו ויצביעו אצל חוסיין, שהם יהיו תושבי ישראל ואזרחי ירדן, זאת אומרת אזרחים מלאים בירדן ופחותי ערך בישראל. לכן אין להעמיד אותה במצב שבו תיאלץ לבחור בין מהותה ובטחונה מזה ובין התגברות לעקרונותיה הלאומיים והסוציאליים מזה. כל דבר שייכפה עליה והוא זר למותה ולדרכה עלול לפגוע ביכולתה לשמש גורם בטחוני עליון, שהכריע עד כה את הכף של המערכות באזור.

היו"ר מ. ביבי:

חברי הכנסת, תם הדיון. תשובת השר תהיה באחת הישיבות הקרובות. הישיבה הבאה תתקיים מחר, בשעה ארבע אחר הצהריים. ישיבה זו נעולה.

נחזור אף שעל אדמה אחד משטחים אלה. התחייבות כזאת לא ניתנה מעולם, אפילו לא בתקופה שבה סיעת גח"ל ישיבה בממשלת ישראל. ומאז פרש גח"ל מהממשלה לא חל כל שינוי בקווי היסוד לפעולתה. הממשלה ממשיכה לפעול על-פי המנדט שניתן לה על-ידי העם ולפי הקו המדיני שאושר על-ידי הכנסת.

אופייני שאף במצע של גח"ל בבחירות לכנסת השביעית, ב-1969, יש סימנים של חטא והחלוקה. הד"ר גש שם אינו בארץ-ישראל שלמה משני עברי הירדן, כי אם באי-חלוקת ארץ-ישראל המערבית. זהו פירוש ליברלי מאוד לקונצפציה של ארץ-ישראל משני עברי הירדן — פירוש ליברלי שבא, כנראה, לפגוש באמצע הדרך את הליברלים בגח"ל.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
איפה אנשי גח"ל בדיון על משרד החוץ?

ואב הרינג (המערך, עבודה-מפ"ם):
תשאל אותם.

הניפנוף באיום של חלוקת ארץ-ישראל מחדש, הנסיון להוקיע ככופרים בציונות אלה הנכונים לפשרה תמורת הסדר של שלום — מצאו לאחריהם ביטוי בכ"רזה שפורסמה על-ידי התנועה לארץ-ישראל השלמה, ועליה מתבססת הכותרת: "אסכולת ספיר — סכנה לציונות ולמדינה"; הכרזה מלאה דברי שימחה וכוזב, כפי שלפני כמה חודשים הופיעו כרוזת דומות, פעם גדר בן-גוריון ופעם גדר שר החוץ. בכרזה זו יש קביעה מבישה, ואני מצטט: "אסכולת ספיר בולמת את תגורפת המפעל הציוני, מחבלת בעלייה, משתקת את ההתיישבות, פוגעת בקליטה". זאת היא ממש קריאת הסתה ללאומות ונסיון נפשע ליצור בתוכנו אווירה של היסטוריה עיוורת, שבה ייגרף כל חוש של אחריות לתוך מערבולת של הפקרות. יש בארץ אוורפטורים

הישיבה נעלה בשעה 21.30.